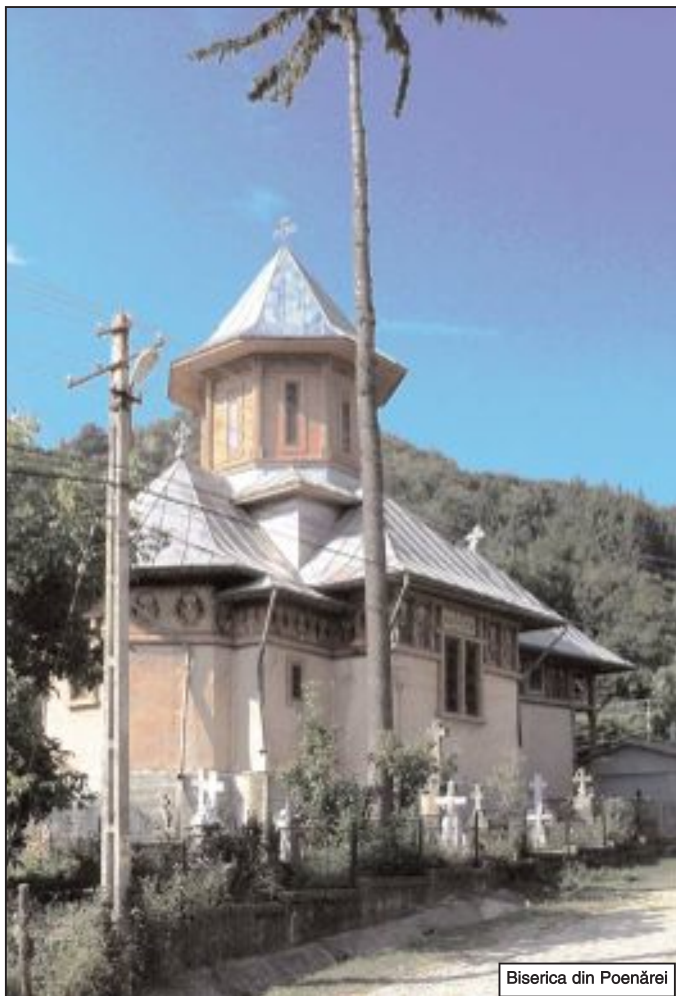

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul II ■ Nr. 10 (11) ■ Octombrie 2011

Biserica din Poenărei

Din sumar:

Lumea, încotro?

Gheorghe PĂUN

Întrebarea a devenit o obișnuință, o auzim zilnic. Cu bune motive. Crize și paracrize, interminabile parcă, războaie (pentru petrol și piețe multe dintre ele, chiar dacă nu se spune) și revoluții (mai mereu pozitive, nu-i așa?), atentate (unele de un tip nou, cum a fost cel din Norvegia), violență urbană, apocalipse anunțate la televizor, profeți zgomotoși, toți vestind catastrofe, comete care țintesc Pământul, experiențe care-l vor devora, până și antihristul pare pe aproape. Chiar dacă între timp politicienii își văd de (non)treabă, iar „vipurile" media își dau în stambă ca totdeauna, lumea pare a trăi momente excepționale, și asta nu se simte numai în tabloide și emisiuni TV fără simțul umorului (și măsurii), a devenit un sentiment general. Grecia pare de nesalvat, Spania are un șomaj astronomic, la fel cum e datoria SUA. Lumea arabă fierbe. Economiștii vorbesc despre posibilitatea dispariției euro, viitorologii despre declinul SUA și ridicarea continuă a Chinei. Un filosof anunța moartea lui Dumnezeu, un altul proclama sfârșitul istoriei, iar Stephen Hawking vorbește despre sfârșitul fizicii (e-adevărat, cele trei de pe urmă sunt mai degrabă o „plictiseală a post-evoluției" decât catastrofe TV). Și câte altele – o veritabilă obsesie a sfârșitului, sau măcar a unei mari singularități istorice.

Și chiar așa este. Comunismul (sau ce-o fi fost printr-o jumătate de lume) s-a modificat din rădăcini acum două decenii, este vremea ca și capitalismul (sau ce-o fi rămas prin cealaltă jumătate) să se modifice, pe ici, pe colo, prin părțile esențiale. Nu mai merge ca până acum, este clar acest lucru. Consumismul va termina planeta. Confortul plătit cu bani virtuali, din viitor, nu mai poate fi susținut. La ieșirea din ultimul mare război, omenirea s-a aruncat spre huzur, o merita, părea că e și posibil. De la cultura plajei și discotecii, la limuzinele și locuințele supradimensionate și vacanțele luxuriante, totul era făcut... să nu dureze (poate, cu excepția plajei). Plus probleme structurale, gen productivitatea din ce în ce mai ridicată, grație progreselor științifice și tehnologice. S-a trecut cum s-a trecut la săptămâna de lucru de cinci zile, dar cu salarii mereu în creștere. A venit probabil vremea să se mai facă un pas, spre săptămâna de patru zile de lucru, dar nu se mai poate fără a micșora proporțional și salariul – deci și nivelul de trai. E nevoie de locuri de muncă pentru toți, dar nu sunt bani la fel de mulți ca până acum pentru toți. Este greu de trecut de la bine la mai puțin bine, așa ceva niciun guvern nu știe-poate-vrea să facă. „Noroc" cu criza, că impune o asemenea schimbare. Dureroasă – dar istoria demonstrează că marile crize sunt urmate de perioade bune pentru umanitate, chiar de salturi semnificative, în cultură, în știință (vezi și articolul lui Al. Ciorănescu, de la paginile 4 și 5, parcă scris azi-dimineață, special pentru noi). Sunt toate șansele să fie și acum la fel – da, dar *după trecerea crizei.*

Problema fundamentală se găsește însă nu la nivel economic sau financiar (pentru mine, cam tot aia), ci la cel al moralei, al politicii, al conștiinței. Știința e amorală, se spune; utilizarea rezultatelor ei nu poate însă ocoli morala. Consumismul e în mare parte impus de cei care produc și care forțează, în folosul lor, desigur, și definițiile calității vieții. Banul cere bani, un vârtej care se autoîntreține. Lumea e nu numai (relativ) reglată (e nevoie de așa ceva, mai ales după ce planeta a ajuns un sat global), este și (masiv) manipulată (pentru multă vreme, haotic și nu neapărat în bine, se pare că acum manipularea este mult mai atent coordonată și, să sperăm, poate se face în direcția bună). Multe sunt de rafistolat, unele de uitat, altele de îndreptat. De la prea folositul concept de „politically correct", paralizant adesea, până la goana după „altfel", de la mișcările induse (feminismul, boema hipiotă), la nevoia revenirii la cele umane, simple, la normal și normă, la familie, la Dumnezeu și simțirea națională fără xenofobie, la a pune pe *a fi* înaintea lui *a avea*, la a trăi azi ca și cum am muri mâine, dar la a lucra azi ca și cum am trăi veșnic.

Este asta o utopie? Poate. Haideți însă măcar un timp să trăim în răspăr cu felul în care am trăit până acum. Vom părea anormali în vremea anormală pe care o traversăm – ceea ce înseamnă, negarea-negației, că vom începe să trăim *normal*...

În curtea-muzeu a meșterului Ion Rodoș

Spre final de lună august, Clubul Iubitorilor de Cultură din Curtea de Argeș s-a reunit la Nucșoara, într-o vizită devenită deja tradiție la cunoscutul meșter popular Ion Rodoș. O prezență masivă, cu participanți din apropiere (Curtea de Argeș și Nucșoara, desigur, dar și de

la Arefu, Domnești, Câmpulung) sau mai de departe (Pitești – printre alții, Gabriela Pendiuc, directoarea Școlii Populare de Arte, și București – printre alții, scriitorul Ștefan Mitroi, protagonist al unei întâlniri recente a CIC) și cu un program cu adevărat memorabil: pe fundalul unei „șezători” cu muzică de fluier (Nicu Cătănoiu din Corbi), vocală (meșterul Rodoș însuși, dar și eleva sa Bianca-Georgiana Mucenic), cu tors de lână în furcă încrustată și cu țesut la război, cu mai mulți elevi ai clasei de cioplituri în lemn a meșterului, care au lucrat „live”, s-a lansat cartea *Povestea familiei Arnăuțoiu din Nucșoara*, de Elena Ion Arnăuțoiu, prezentă la întâlnire, alertă și tonică la cei 92 de ani împliniți în primăvara lui 2011, la fel cum era și acum un an, la o întâlnire similară. („Cumpătare și speranță – și uitați de cele rele” este parte din „secretul” longevității, dezvăluit de sora cunoscutului Toma Arnăuțoiu.) Cartea a fost prezentată de Ion Crăciun-Cristian, directorul Editurii Ars Docendi a Universității din București și editor al volumului.

Trebuie menționat că anii din urmă i-au adus meșterului Ion Rodoș o serie de bucurii. Cea mai importantă dintre acestea, prin urmările ce se vor observa în timp, este probabil faptul că, începând cu anul școlar 2010-2011, el este profesor la Școala Populară de Arte Pitești, specialitatea sculptură, cu clase externe la Nucșoara și Domnești.

În 2011, el a primit și mai multe distincții și premii: Premiul de excelență acordat de ziarul *Argeșul,* Pitești, categoria cultură, Diploma de

membru al Academiei Artelor Tradiționale din România, secțiunea Arte plastice, diplome de excelență acordate de Consiliul Județean Argeș, prin Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, pentru promovarea artelor tradiționale etc. Ion Rodoș este nu numai un creator talentat și îndrăgostit de munca lui, dar și un altruist cum puțini pot fi întâlniți.

Poenărei - străbună vatră natală

Poenărei este satul (parte a comunei Corbi) în care au rezistat până în luna mai 1958 o parte dintre „Haiducii Muscelului”, partizanii din gruparea fraților Arnăuțoiu, Toma și Petre, iar titlul anterior este și titlul „revistei monografice anuale” pe care un grup de fii ai satului o publică (în condiții grafice de excepție): fondator/tehnoredactor – Grigore Constantinescu, director/sponsor – Virgil Baciu, secretar de redacție – Constantin Samoilă, lector – Eugenia Constantinescu, ilustrații – Virgil Baciu, Eva Adam, Cosmin Andrei, prepress – Gabriela Ploscă. Numărul al șaptelea, a cărui copertă este reprodusă alături, a fost lansat la ediția a opta a întâlnirii fiilor satului, la final de august 2011. Lume multă, localnici sau poenăreni plecați prin lume, prieteni ai satului din comunele vecine sau mai de departe au participat la întâlnirea de la Biserica cu hramul „Sfânta Paraschiva” și din curtea școlii. S-au depănat amintiri, s-au prezentat cărți, la o întâlnire cu tradiție, care dovedește că, dacă există entuziasm și dăruire, se pot face lucruri frumoase și durabile.

Lansare de carte

Jupânești pe Râul Doamnei sau *O monografie sentimentală* se numește recenta carte apărută la Editura Valahia, semnată de profesorul de istorie Cicerone Georgescu și filologul clasic și eminescologul Nicolae Georgescu. Lansarea volumului a avut loc la Centrul Cultural Pitești, la sfârșit de septembrie. Au prezentat această apariție editorială Augustin Doman, Sorin Mazilescu, Ion Lică Vulpești.

Cartea este un elogiu adus satului de sub deal, prototipul satului românesc.

Au participat numeroși profesori și scriitori din spațiul nostru cultural, printre care Ion Popescu-Sireteanu, Aurelia Corbeanu, Mihai Ghițescu, Mona Vâlceanu.

Întâlnirea CIC din luna septembrie

Avut loc nu în a doua miercuri a lunii, cum este obiceiul Clubului, ci vineri 16 septembrie, la ora 16.00, în Sala Manole de la Palatul Arhiepiscopal din curtea Mănăstirii Argeșului. Programul a cuprins prezentarea unei veritabile „avalanșe” de cărți, dintre cele mai diverse și mai interesante: *Puterea credinței*, de Wim Lamfers (preot, Olanda); poeme de Nicolae Țurcanu (poet transnistrean, prezentat și în revista noastră) publicate la Alba Iulia de Virgil-Șerbu Cisteianu într-o serie de trei volume; *Pre(texte) – mini-eseuri,* de Sorin Durdun (Câmpulung), și *Patriarhul Justinian Marina și locurile natale,* culegere de articole îngrijite de Zenovia Zamfir. A fost de față ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, am avut oaspeți de la Câmpulung, Pitești, București, Râmnicu Vâlcea.

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – redactor-șef al revistei *Biblioteca Bucureștilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres”, director Gavrilă Moise, și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu”, director Cristian Mitrofan, din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă și Cristian Bobi

Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

Redacția și administrația:

Trustul de Presă „Argeș Expres”

Bulevardul Basarabilor, Nr. 35A

Tel/fax: 0248-722368.

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției (20 lei/6 luni și 40 lei/12 luni; banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L. deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533), sau prin Poșta Română.

Tiparul: SC ARGEȘUL LIBER SA Pitești

Homo sapiens

Ochii

Horia BĂDESCU

Fără de ei nu știu dacă am fi ceea ce suntem. Ori dacă lumea ar mai fi aceeași. Le-am spus poarta sufletului și vorbim despre luminile lor. Se zice că le datorăm optzeci la sută din ceea ce știm despre cele ce ne înconjoară. Va fi fiind ceva de vreme ce, în înțeleapta și creștineasca noastră iubire de frate, ca să-l faci neputincios pe semenul tău e suficient să-i scoți ochii. Istoriile princiare sunt pline de asemenea fapte evlavioase, practicate amar de vreme cu nespus entuziasm și dăruire.

Un pictor după care „mă-înnebunesc”, vorba lui Caragiale, are o superbă *Parabola orbilor* în care eu unul descifrez și unele prolegomene la un posibil „Tratat despre gregaritatea cecității”. Ceea ce mă îndeamnă a crede că Pieter Brueghel cel Bătrân știa câte ceva despre omenire. Fiindcă, urmărind devenirea acesteia (Doamne ferește să ne dea prin cap altceva!), mă întreb dacă orbenia are vreo legătură cu ochii.

Trecând însă peste o atât de inutilă reflecție, ceea ce mă nedumerește în cel mai înalt grad este imaginea pe care, într-o metaforă picturală sau sculpturală devenită de pe acum loc comun, o avem depre justiție. Adicătelea, de ce să fie dânsa legată la ochi? Presupune asta ideea că în fața ei toți suntem egali ori faptul că nu cel ce se află dinaintea-i contează, ci chițibușurile avocățești, tertipurile care întorc fraza și legea și, odată cu ele, faptele? Dacă mă uit la ce se întâmplă în lumea lui Dumnezeu, întrebarea mi se pare de-a dreptul stupidă. Însă nu pot să nu mă întreb și să nu mă uimesc de cum ne măsluim adevărul. Fiindcă numai dacă ai ochii legați poți să-l confuzi pe Hristos cu Baraba.

Trebuie să fii orb pentru a putea ține cumpăna dreaptă ori pentru a nu vedea ce se așază pe talger și spre cine înclină acesta? Căci, nu-i așa?, cu adevărat nu contează ce se așază și nici spre cine trage!

Doamne, ce întrebări inutile îți poți trece prin minte gândindu-te la ochi! N-ar fi mai bine să... și să... și să...? Ba, ar fi! Însă ziarele scriu, televiziunile transmit, radiourile așijderi...
Și, uneori, spre stupefacția mea, e chiar adevărat.

Justinian Patriarhul biruind în istorie

ÎPS CALINIC

Când ești „ispitit” să scrii despre zidirile lui Dumnezeu, oameni care au avut un „destin” în viața noastră, clădită din răbdare multă și trudă neodihnită, gândul și condeiul te duc pe valurile hiperbolei.

Când personalitatea este de excepție, cum a fost Patriarhul Justinian, cunoscându-i viața la muchie de cuțit, nu-ți mai dă mâna să începi a broda pe marginea sau miezul vieții.

Mai recent, oameni care l-au cunoscut îndeaproape pe marele Patriarh Justinian au încercat și au reușit să scoată două cărți de referință, așa cum l-au cunoscut. Unul este Părintele Constantin Pârvu, iar altul dr. George Stan. Fiecare l-a zugrăvit din unghiuri diferite. Cine citește cărțile își poate imagina, pe cât posibil, uriașa personalitate a Patriarhului Justinian. Patriarhul Teoctist, la comemorarea a treizeci de ani de la plecarea în țara de peste veac a Patriarhului Justinian, a subliniat vrednicia nu numai ca Patriarh ortodox al românilor, ci și ca Patriarh unic al Ortodoxiei și chiar al întregii creștinătăți, recunoscut, de altfel, de contemporanii săi.

Ceea ce uimește este faptul că timpul lucrează în favoarea distinsului Ierarh al Bisericii Străbune. Mircea Eliade, contemporan cu Patriarhul Justinian, spunea că orice operă la care se macină în timp, doar după 30 de ani se va vedea ce mai rămâne din ea. Gândindu-ne la opera celebrului Patriarh Justinian, putem spune azi, după trei decenii și ceva, că lucrarea inimii sale, grija pentru Biserica lui Hristos a fost una de excepție și ea a crescut în dinamică diamantină.

Gândirea *integrală* a marelui Patriarh a fost de la început pe termen mediu și lung. Cu o forță ieșită din comun, a intuit mersul vremurilor atinse de bruma unei ideologii sfâșietoare și sângeroase. Apelul său se auzea ca un ecou din fântâni adânci:

– Clerul să aibă grijă de Altare, de slujirea poporului și să nu se amestece în politică. Politica o fac eu! Cine a înțeles mesajul, s-a salvat. Cine a amestecat lucrurile, a avut de suferit.

În arhiva Cancelariei Sfântului Sinod se găsesc documente uluitoare. Un cap limpede, o inimă cuprinzătoare și un condei cu putere evocatoare și creatoare ar putea aduce la vedere câteva tomuri cu cele mai dure realități cu care s-a confruntat un om fără seamăn al Bisericii. Acolo se vor putea vedea dramele și tragediile sufletului său de luptător până la capăt.

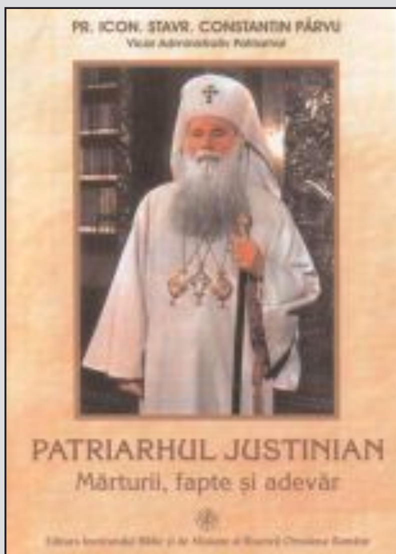
În tot ce a întreprins, n-a glumit. Pentru el, Biserica era un ideal care trebuia apărat pe viață și pe moarte. Lucrurile le făcea până la capăt. Aproximația era pentru el o nenorocire și stăruia cu veghere multă și neadormită ca orice făcea, să fie făcut asa cum trebuie. Sferturile și jumătățile de măsură sunt boli de care n-a suferit niciodată. Îi învăța și pe cei din jur să fie la fel.

Așa l-a intuit marele cărturar și mitropolit Irineu Mihălcescu, refugiat la Mănăstirea Govora cu întreaga administrație a Mitropoliei Moldovei și Sucevei în timpul celui De-al Doilea Război Mondial, refugiu parcă anume consumat pentru a-l găsi pe urmașul său în scaun și, mai apoi, Patriarh al Bisericii Străbune. Dacă Irineu Mitropolitul n-ar fi ajuns la Govora și n-ar fi auzit de vredniciile lui Ioan Marina, preot la „Sfântul Gheorghe” în Râmnicu-Vâlcea și director al Seminarului Teologic, Biserica Românească ar fi avut, negreșit, un alt destin.

Justinian Patriarhul, omul de geniu administrativ și de un dinamism excepțional, dublat de dârzenie, perspicacitate și diplomație fără egal, a reușit să treacă, sub adumbrirea Duhului Sfânt, toate capcanele și opreliștile unei ideologii strivitoare. După cum se știe, unii din casa mare a Bisericii au tot pus piedici în cei 30 de ani de patriarhat chinuit. La acestea s-au adăugat și amarurile din familie, iar atacurile zdrobitoare din afara Bisericii veneau, valuri-valuri, peste viața de zi cu zi a strașnicului Patriarh, care nu se lăsa doborât.

Văzând în adânc zbuciumul Patriarhului Justinian, nu putem uita că el a avut de întâmpinat greul dezastruos de după prăbușirea țării în cel De-al Doilea Război Mondial. Ce optimism uluitor! Ce forță de muncă a primit din mâinile lui Dumnezeu! Câtă credință și speranță în purtarea de grijă a inimii iubitoare a lui Iisus Hristos, al cărui Arhiereu era înjugat la greul zilei! Totul era de orânduit. Speranța lui era la Dumnezeu. Apelul la preoții slujitori era dinamic și s-a sprijinit pe priceperea și îndoitul zel apostolic. Forța caracterului său integru și rapiditatea cu care întreprindea orice acțiune de salvare a Bisericii Neamului Românesc descumpăneau deseori pe cei cu pasul nehotărât.

Dinamismul său din interiorul Bisericii, pe care a reușit să o pună pe temelii de granit, s-a răsfrânt și în afară, spintecând cortina de fier a unei ideologii demente. Pentru Occident și Orient, Justinian era ca un luceafăr care strălucea întru nădejdi mântuitoare. Cine răsfoiește și zăbovește cu puțină aplecare peste revistele Bisericii Ortodoxe Române din vremea sa va vedea deslușit vigoarea învățământului teologic de toate gradele, savantele cercetări întru ale teologiei, apostolatul social, disciplina clerului responsabil de sfânta sa chemare, intrarea monahismului în rosturile lui firești, tipărirea cărților de excepțională valoare duhovnicească, minune pentru cine știe să vadă și să înțeleagă, având în vedere spinoasele întortocheli ale cenzurii, de care n-a scăpat nimeni, după cum bine se știe.

Toate acestea și altele câte vor mai fi fost, știute doar de inima îndurerată a fenomenalului Patriarh Justinian, s-au consumat tainic în viața unui om cum n-a mai fost altul în Biserică.

Atunci când Regina Angliei îi oferea o limuzină de lux, Patriarhul Justinian a convertit-o în hârtie specială pentru tipărirea a sute de mii de Biblii, pentru românii setoși de evlavie. Era vremea când toboșarii ideologiei fără suflet se arătau precum ciupercile după ploaie. Din toate acestea a ieșit mai mult decât biruitor. Duhul Sfânt era deasupra lui și a Bisericii încredințate spre vitează păstorire.

Ceea ce mi s-a părut relevant la acest dinamic și unic Patriarh a fost duhul de cuprindere, în egală măsură, a celor două forțe pastorale ale Bisericii: preoția de mir și monahismul. A reușit cu strălucire, chiar dacă unii l-au chinuit zeci de ani, deseori, cu dispreț suveran. Așa a ajuns ca într-un an, la 6 iunie, când se sărbătorea ziua de întronizare, tremurându-i mâinile și glasul, a zis: „Toate gândurile și sentimentele pe care le nutriți pentru mine, țineți-le pentru voi!”

Era obosit de intrigării, nesincerități și lupte intempestive doar de el știute. Și toate acestea l-au mâncat din lume, iar lovitura de grație i-a dat-o cutremurul din martie 1977. Venind de la spital și văzând pe drum blocuri dărâmate și spunându-i-se că a fost cutremur, a zis cu adânc suspin: *Vai, Bisericile mele*! A fost ultimul cuvânt al unui Patriarh care a ars de focul iubirii pentru Altarul Bisericii Străbune!

Cu ceva vreme înainte de a muri, și-a exprimat dorința de inimă ca Teoctist, Mitropolitul de atunci al Olteniei, să devină urmaș în Scaunul Patriarhal. Doar după nouă ani se va împlini testamentul său, care, mai mult de douăzeci de ani, s-a tot primenit de iubitul ucenic care a suspinat și vărsat lacrimi la mormântul Părintelui său de inimă.

Cerul se veselește, că în spațiul acesta, de la poalele Carpaților, locul de promenadă al lui Dumnezeu este gătit de nuntă. Din Altarele primenite crinii rugăciunii își deschid corolele uriașe spre zările senine ale iubirii lui Dumnezeu, iar Justinian Patriarhul își privește zidirile de suflet ca potirele de aur în lumina soarelui.

Despre marile înnoiri

Alexandru CIORĂNESCU

O generaţie întreagă a pornit în căutarea unui ideal. De la începutul acestui veac, o mişcare nesigură a început să se desemneze în domeniul spiritului, acuzându-se pe încetul şi încercând să definească o atitudine, să ajungă la o sumă de adevăruri necesare. Căutarea aceasta neliniştită nu pare să găsească destule puncte de sprijin în trecut. Cu toţii simţim că ne lipseşte solidaritatea cu ceea ce a fost, că punţile au fost rupte între noi şi generaţiile care se obişnuiseră să gândească altfel.

Nimeni n-ar şti să spună unde duce drumul pe care păşim. Duhul cel nou al Europei nu s-a cristalizat încă în forme care să poată fi de pe acum judecate şi analizate retrospectiv. O schimbare e însă în aer şi în credinţa ei trăim cu toţii.

Întreaga cugetare europeană presimte că aparţine unei tranziţii, că elaborează pe neştiute o spiritualitate inedită. Ce poate să ne aducă prefacerea cea mare spre care ne simţim purtaţi? Ce însemnează prefacere şi care e valoarea universală a acestei capacităţi de reînnoire?

Nu suntem cei dintâi care cunoaştem astfel de treceri. Deşi veacul pe care îl trăim se vesteşte greu de surprize, alţii au cunoscut cu mult înaintea noastră zile care nu erau poate cu mult deosebite de acestea. Suntem, desigur, prea aproape de fapte ca să le putem judeca în întregul lor, dar istoria culturii europene oferă cel puţin prilejul câtorva constatări, care nu sunt poate fără subînţeles pentru ceea ce se pregăteşte în viitor.

Putinţa de întinerire a culturilor, a societăţilor şi a spiritualităţilor colective e, de bună seamă, cea mai mare binefacere din câte au venit în ajutorul progresului omenesc. În stampele vechi, ideea de progres e figurată printr-o scară. Scara aceasta are însă mai multe etaje, cu câte un palier înainte de fiecare nou urcuş, către care trebuie s-o îndemne şi s-o ridice de fiecare dată un impuls nou, o împrospătare de puteri, o întinerire. Ca în mitul străvechiului Anteu, spiritul omenesc prinde noi forţe la un anumit contact cu realitatea şi continuă pe un drum pe care se întâmplă uneori să lâncezească, până când un alt îndemn îl scoate din făgaşurile prea tocite şi îl repede cu mai mult elan spre ţintele noi.

Marile epoci ale civilizaţiei au fost toate împrospătări de forţe. Epoca scurtă, dar deosebit de fertilă pentru drumurile viitoare ale spiritului omenesc, a clasicismului grecesc, secolul lui August, Renaşterea italiană, clasicismul francez, romantismul, realismul secolului trecut, sunt tot atâtea mişcări spirituale masive, uneori eruptive, alteori numai trasate, dar care se înfăţişează în acelaşi timp şi ca nişte fundamentale prefaceri ale unei mentalităţi preexistente. Care e rostul lor, n-ar mai fi locul să se spună aici. Toate epocile acestea scurte, înghesuite uneori în perioade de timp care nu trec de treizeci de ani, au făcut mai mult pentru sufletul nostru decât secolele lungi de istorie războinică şi decât miile de ani de vagă somnolenţă a preistoriei.

Ceea ce ne interesează însă, pentru moment, e să distingem caracterele specifice ale marilor înnoiri, pentru a şti în ce măsură ar putea să răspundă prefacerilor viitoare pe care începem să le simţim. Istoricul culturii are dreptul, indiferent de dogma după care interpretează trecutul, să se întrebe dacă acest trecut îi poate servi de învăţătură şi dacă poate scoate o lecţie din experienţele de altădată.

Ceea ce mi se pare mai vrednic de observat şi mai uşor de înţeles pentru noi, cei care trăim ceasul de faţă, e faptul că toate aceste mari curente de cultură şi prefaceri spirituale corespund unor epoci de criză. Mi se pare că lucrul acesta n-a fost îndeajuns subliniat. Dimpotrivă, istoria ne-a obişnuit cu ideea că epocile de mare potenţă culturală şi artistică se confundă cu cele de prosperitate economică şi, deci, de linişte din punctul de vedere politic şi militar. Influenţaţi de interpretările materialiste ale istoriei, cei care s-au ocupat, de pildă, de Renaşterea italiană sau de cea flamandă, i-au căutat mai cu seamă temeiuri economice. Arta celor două Renaşteri s-ar explica astfel prin excepţionala înflorire comercială a oraşelor italiene şi flamande şi prin noile posibilităţi de viaţă pe care le oferea îmbogăţirea burgheziei din aceste oraşe.

Explicaţia aceasta mi se pare cu atât mai neîndestulătoare, cu cât reduce la prea puţin sensul spiritual al marilor transformări. Nu se poate nega faptul material al coincidenţei acestor mişcări cu o prosperitate economică şi cu un anumit progres social. Dar bogăţia explică în chip potrivit o artă utilitară, produs al civilizaţiei materiale, şi nicidecum o atât de profundă mişcare a spiritelor, cum a fost aceea adusă de Renaştere şi de umanism. Revoluţia aceasta trebuie să aibă temeiuri mult mai adânci decât simpla explicaţie a unei împrejurări materiale.

Mă voi opri mai mult asupra constatării cu care am început. Toate marile înnoiri sunt rezultat al unei epoci de criză, corespund sau urmează imediat unei stări de excepţională frământare. Asupra acestui fapt nu se poate insista îndeajuns într-un spaţiu atât de limitat. Câteva constatări se impun totuşi. Renovarea spiritului grecesc se face la umbra evenimentelor capitale prin importanţa lor istorică şi hotărâtoare pentru soarta Greciei, războaiele împotriva perşilor şi războaiele Peloponezului. Eschil a luptat la Marathon, şi poate şi la Plateea, şi a scris una dintre tragediile lui cele mai vestite, *Perşii*, în onoarea vitejilor luptători de la Salamina. Activitatea dramatică a lui Euripide corespunde cronologic cu cele două războaie ale Peloponezului. Între unul şi altul se întinde întreaga mişcare spirituală grecească, atât de fertilă în urmări. În cercetarea istoriei, ne-am obişnuit să vedem sau unul sau altul dintre cele două aspecte ale lui, sau faţa zâmbitoare, sau cea încruntată a zeului Ianus. Adevărul e însă deosebit de ideile noastre obişnuite. Războiul, tulburarea politică, n-au făcut să tacă muzele decât pentru o clipă, pentru clipa de pregătire care avea să dea mai multă şi mai mare eficacitate glasului lor.

Dacă trecem la Renaşterea italiană, aceeaşi constatare se impune. Din punct de vedere politic, secolele al XV-lea şi al XVI-lea sunt, desigur, cele mai grele şi mai bogate în lupte politice şi în rivalităţi de tot felul din întreaga istorie a Italiei. Seculara luptă dintre Guelfi şi Ghibelini a dus pe încetul la fărâmiţarea energiilor locale, apoi la instaurarea câtorva dinastii de potentaţi, care, de cele mai multe ori, şi-au păstrat domnia numai prin brutalitate şi prin mijloace tiranice. Peste toate acestea se suprapune, odată cu sfârşitul secolului al XV-lea, lupta franco-spaniolă pentru supremaţia în Peninsulă, luptă care însângerează timp de o jumătate de secol destinele Italiei.

Tabloul istoric e sumbru; cu toate acestea, rivalitatea dintre Guelfi şi Ghibelini n-a împiedicat severa muză a lui Dante să se hrănească din chiar aceste lupte, după cum măruntele ambiţii locale şi necontenitele zvârcoliri ale tiraniei ameninţate de pretutindeni n-au putut împiedica formidabila înflorire de artă, de ştiinţă şi de poezie ce caracterizează tocmai această epocă de tulburări.

Secolul lui Ludovic al XIV-lea e îndeobşte considerat sub aspectul lui spectacular, sub specia grandorii şi a solemnităţii. Ce reţinem mai cu seamă dintr-însul sunt Versailles şi literatura clasică, baletele Regelui-Soare şi puternica expansiune a spiritului francez în lungul şi în latul continentului european. Cu toate acestea, medalia are şi un revers. Războaiele s-au ţinut lanţ tot timpul îndelungatei domnii a gloriosului monarh. Lucrul e ştiut, dar rareori s-a făcut apropierea între războaie şi literatură. Numai lipsa de obişnuinţă ne împiedică să concepem apariţia *Cidului* lui Corneille în plin război de treizeci de ani, a primei cărţi de *Fabule* a lui La Fontaine, a *Avarului* lui Moliere şi a lui *Britannicus* de Racine (acesta din urmă cu un an deosebire), în clipa chiar în care se încheia Pacea de la Aix-la-Chapelle. Războaiele din Olanda, Edictul din Nantes, certurile religioase în jurul jansenismului, a quietismului şi a galicanismului umplu a doua jumătate a domniei lui Ludovic al XIV-lea. În 1688, *Caracterele* lui La Bruyere apar în anul în care începe războiul Ligii de la Augsburg, căruia îi urmează, în cei din urmă ani ai acestei domnii, lungul şi istovitorul război pentru succesiunea Spaniei. Din punct de vedere al situaţiei interioare, lucrurile nu se prezentau totdeauna sub aspecte mai surâzătoare. Vistieria făcea cu greu faţă cerinţelor războiului şi ale păcii, vremurile chiar se arătau potrivnice, căci iarna din 1709, de pildă, a rămas în analele istoriei ca una dintre cele mai grele din câte a cunoscut omenirea. Cu toate acestea, un singur lucru rămâne din domnia lui Ludovic al XIV-lea: gloria literară care, mai curând decât războaiele pierdute sau câştigate, a asigurat pentru multă vreme Franţei preeminenţa în Europa.

Acelaşi lucru se poate spune despre mişcarea romantică, reprezentată de poeţi care au copilărit în zgomotul tunurilor victorioase ale Primului Imperiu, care au trăit apoi marea tristeţe a prăbuşirii Franţei şi care au urcat, la douăzeci sau la treizeci de ani, pe baricadele Revoluţiei din 1830. Din crizele străbătute în spaţiul unei generaţii de Franţa, rând pe rând republicană, imperială şi constituţională, s-a creat o spiritualitate nouă, care poate fi considerată, cel puţin în parte, ca o rezultantă tocmai a acestor împrejurări.

Iată, dar, că marile crize politice sau militare n-au împiedicat înflorirea spirituală. Dimpotrivă, voi îndrăzni să spun că asemenea crize, departe de a o împiedica, o favorizează, prin aceea că pun problemele sufleteşti şi intelectuale cu mai multă acuitate şi cer mai grabnice dezlegări. Odihna implică totdeauna oarecare lene, o greutate în a ajunge la expresia căutată. Frământarea comunică, dimpotrivă, o stare de tensiune şi o nevoie de activitate care se cer neapărat realizate.

Homo sapiens

Educaţie în Finlanda

Acad. Solomon MARCUS

Merg în fiecare iunie în Finlanda, la Turku (lângă granița cu Suedia), pentru matematică și informatică, și la Imatra (lângă granița cu Rusia), pentru semiotică și studii culturale. Parcurg drumul dintre cele două orașe uneori cu trenul, alteori cu autobuzul, trec printr-o sumedenie de localități, mi se perindă prin fața ochilor peisajul finlandez dominat de PĂDURE și de LINIȘTE, la care iarna se adaugă ZĂPADA; v-am prezentat astfel triunghiul finlandez. Despre fiecare dintre vârfurile acestui triunghi s-a scris foarte mult, dar numai întreaga triadă dă seama despre modul finlandez de a fi. Îi urmăresc pe călători cum urcă și coboară în liniște, comunicarea cu șoferul autobuzului se face aproape în șoaptă, șoferul se schimbă după trei ore. În iunie, întreaga Finlandă pare o grădină. Dar, când nu te aștepți, peisajul orașelor finlandeze este pigmentat cu anunțuri ca PIZZA și KEBAB, iar McDonald-urile nu lipsesc nici ele, ca pretutindeni în lume, pentru a ne aminti că trăim într-o societate globalizată.

De pe o bancă din imensul parc din jurul marii Catedrale din Turku, sau din piața centrală din Imatra îi urmăresc pe copii cum se joacă într-o liniște surprinzătoare pentru un meridional ca mine și descopăr astfel că asocierea copiilor cu zarva și cu zgomotul nu funcționează aici. Copiii se invită reciproc cine să se rostogolească mai întâi pe tobogan, cine să se legene mai întâi în scrânciob. Părinții îi urmăresc și ei în liniște, instalați pe băncile din apropiere. Neprevenit și dacă n-ai ști că te afli în Finlanda, ai putea crede că ai nimerit într-o rezervație de surdo-muți.

Stau de vorbă cu un părinte de copil de clasa a doua primară. Îmi arată manualul de aritmetică al clasei respective. Numerele apar mereu asociate cu obiecte din universul de viață al copilului și exprimă prețul lor în Euro. Sunt obiecte din domeniul vestimentar, din cel culinar, din viața de familie sau din cea școlară, toate fiind foarte cunoscute copilului. Modul de procurare a obiectelor respective conduce firesc la operații de adunare sau de scădere iar, în clase ulterioare, și la operații de înmulțire și de împărțire.

Copiii află astfel că pentru procurarea obiectelor fără de care viața lor de fiecare zi ar fi imposibilă este nevoie de bani. De unde obțin părinții lor acești bani? Ei trebuie, în acest scop, să muncească, iar îndeletnicirile lor se referă, în bună măsură, chiar la producerea obiectelor de care copiii lor beneficiază. Sunt descrise o serie de profesii ale părinților lor, desigur acelea care pot fi prezentate la nivelul de înțelegere al vârstei. Copiii află astfel diversitatea ocupațiilor omenești, iar dacă prezentarea lor este făcută cu pricepere, copiii pot chiar să înceapă să îndrăgească unele dintre aceste ocupații.

Catedrala din Turku

Urmează acum o altă etapă, în care copiii sunt provocați să se gândească și să răspundă la întrebarea: Dar nu cumva există și lucruri importante, fără de care nu am putea trăi, dar care nu se pot cumpăra de la magazin, deci care nu se pot obține cu bani? Copiii descoperă, mai pe cont propriu, mai stimulați de educator, că, da, există astfel de lucruri: colegialitatea, respectul celuilalt, prietenia, încrederea reciprocă, întrajutorarea, afecțiunea, iubirea și atâtea altele care definesc universul nostru sufletesc.

Copiii sunt stimulați să se întrebe mereu și să întrebe mereu, atunci când nu înțeleg sau atunci când li se pare că interlocutorul nu are dreptate. Dacă un copil nu prea practică întrebarea, atunci părinților săi li se atrage atenția să se preocupe acasă de această deficiență. Câtă depărtare față de copiii pe care i-am întâlnit uneori în școlile noastre, pentru care „un copil cuminte nu vorbește neîntrebat”...

O mare atenție se acordă poveștilor cu animale, dar cățeii și pisicile sunt prefigurări ale copiilor care urmăresc aventurile lor.

Desigur, activitățile de mai sus nu sunt ale unui singur educator, ele se transmit de la un educator la altul ca o ștafetă, fiecare știe ce a făcut predecesorul său și duce mai departe munca sa.

Ce-i unește pe toți aceștia? Dorința de a-i deprinde pe copii să înțeleagă lumea în care trăiesc și modul în care trebuie să se comporte. Ușor de spus, dar de ce oare este atât de greu de realizat?!

În același timp, epocile de criză incită la reflecții mai adâncite asupra tuturor marilor probleme; în felul acesta, condițiile sunt create pentru a facilita progresul gândirii. Că instrumentul lipsește și că greutăți de tot felul împiedică imediata comunicare a acestei gândiri, lucrul acesta mi se pare indiscutabil; tocmai de aceea se poate urmări, până la un punct, un anumit decalaj între fenomenul politic și cel cultural, cel din urmă venind la o mică depărtare în timp după cel dintâi, adică atunci când condițiile materiale îngăduie exprimarea normală a sumei de reflecții înmagazinate în epoca de criză.

În felul acesta, ajungem la concluzia că frământarea nu face să tacă muzele. Ea e, din contră, fermentul activ și hotărîtor, mustul care, așezat cu timpul, va da tăria de vin vechi a marilor înfloriri spirituale. De aceea suntem în drept să așteptăm și de data aceasta o înnoire, o îndrumare spre noile orizonturi pe care le căutăm.

Cu ce vor semăna aceste orizonturi e, desigur, greu de hotărât de pe acum. Dar cine caută idealurile viitoare departe de ceea ce suntem astăzi se înșală. Înnoire, prefacere, transformare înseamnă toate reluarea unui vechi material și îmbrăcarea lui într-o haină nouă, sub care însă trupul rămâne același. Nimeni dintre noi nu poate fi altceva decât ceea ce este. Niciuna dintre marile mișcări spirituale ale trecutului n-a schimbat esența materialului de gândire, ci numai l-a considerat din alte puncte de vedere. Renașterea italiană n-a fost o revenire la antichitate, pentru că tradiția antică și clasică nu fusese pierdută în Italia, nici chiar în vremurile cele mai întunecate ale veacului de mijloc. Clasicismul francez n-a prefăcut altceva decât materialul de gândire al clasicismului antic, care-i era de mult asimilat prin mișcarea umanistă, veche de două sute de ani. Singurele noastre revoluții literare, cea a *Daciei literare* și cea a sămănătorismului, nu sunt decât interpretări noi ale unor esențe vechi. Aici, mai mult decât oriunde, mitul lui Anteu devine realitate. Puterile nu vin din aer, ci din atingerea cu pământul. Întinerirea e un contact mai prelungit cu contingențele imediate, e ridicarea la o potență superioară a ceea ce suntem în realitate.

Lucrul acesta e atât de adevărat, încât confirmarea istorică nu întârzie să se ofere. Toate mișcările spirituale care s-au adresat aiurea decât pământului propriu au dat greș, sau cel puțin n-au adus rezultatele ce s-ar fi putut aștepta de la ele. Moda galică în Spania din secolul al XVIII-lea, anglomania franceză și italiană din același secol, sunt mișcări vaste, cu întinse ramificații, cu multiple aspecte și manifestări, dar a căror fertilitate pentru culturile respective nu se poate compara cu aceea a mișcărilor naționale. Dimpotrivă, mișcările care se folosesc de pilda străină ca de un punct de plecare pentru promovarea propriilor puteri sunt cele care au lăsat o dâră mai adâncă în trecutul cultural al omenirii. Romantismul german, de pildă, sau generația de la 1898 în Spania sunt tot atâtea adâncimi ale propriei esențe, coroborate cu experiențe din alte literaturi, dar punând la contribuție în felul cel mai potrivit posibilitățile imense ale sufletului național.

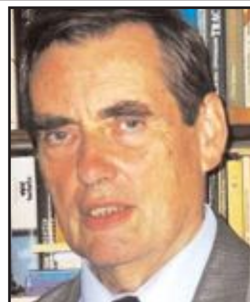
De aceea, mi se pare cu cale să căutăm adevărurile viitoare aproape de noi. Întocmai ca vechiul filosof grec, toată zestrea noastră ne urmează pe drum. În bagajele străine nu vom găsi decât material de schimb. Înnoirea însă trebuie să vină de la noi, de la ceea ce a fost și trebuie să rămână al nostru, din bogăția, multă sau puțină, din care ne-am hrănit puterile și până acum.

Înainte de a opta pentru drumul exilului, în 1946, dar și ulterior, Cioränescu a dăruit cu generozitate țării sale natale opere extrem de variate, de o ținută impecabilă prin rigoarea lor științifică, dar și prin forma lor literară, care au nu numai meritul de a recupera și pune în valoare trecutul istoric și literar al țării noastre, dar, mai ales, pe acela de a proiecta faptele românești într-o lumină nouă, într-o nouă perspectivă, europeană și universală. După plecarea lui în Occident, în cadrul campaniei de distrugere a memoriei, opera sa a fost ascunsă prin depozite, în „fonduri speciale”, a figurat pe liste de „publicații interzise”, a fost mutilată, așa cum s-a întâmplat cu paginile care făceau referiri la Basarabia, din cartea lui *La Roumanie vue par les étrangers* (*România văzută de străini*), apărută la Editura Luceafărul în 1944, sau chiar arsă, cum a fost cazul articolelor pentru litera A din ambițiosul său proiect *Enciclopedia Universul,* unde conducea o echipă numeroasă de oameni de știință și cultură români. Dacă, prin forța vicisitudinilor istorice, țara de atunci l-a „uitat”, astăzi însă îi revine datoria firească a recuperării și reeditării acestei opere, care reprezintă un tezaur național de o imensă valoare. În ciuda timpului care s-a scurs, ea rămâne în continuare și de o mare actualitate. Acest din urmă fapt se poate constata și din articolul pe care l-am prezentat aici, reprodus din volumul *Literatură comparată. Studii și schițe*, Casa Școalelor, București, 1944, pp. 339-347. (Lilica VOICU-BREY, Tarragona, Spania)

Cogito, ergo sum

Antropomorfismul cunoașterii

Dan D. FARCAȘ

Dintre principiile evocate pe parcursul ultimelor articole, găzduite cu generozitate în această revistă de cultură, există unul deosebit de important, pe care toți cercetătorii ar fi bine să-l aibă permanent în minte; un principiu aparent banal, dar, în realitate, frecvent ignorat. Anume, că ne confruntăm cu toții, pe de o parte, cu o *realitate*, pe care ne străduim s-o cunoaștem, iar, pe de altă parte, cu o mulțime de *imagini, modele, lumi ideale, teorii*, asupra realității, alcătuite de mintea omenească; iar acestea două nu e bine să fie confundate, întrucât au naturi foarte diferite. De pildă, legile din cutare teorie, oricât ar fi ea de glorioasă, nu aparțin realității, ci teoriei. Iar dacă realitatea este una și probabil inepuizabil de complexă, cunoștințele noastre despre ea sunt schimbătoare, uneori multiple și disputate, profund omenești, deci marcate de ceea ce am putea numi *antropomorfismul cunoașterii*.

Învățații sunt de acord că realitatea nu poate fi cunoscută „în sine", ci poate fi doar sondată prin *experiment*. E drept, uneori vedem că asupra rezultatelor experimentelor pot fi organizate teorii vaste și coerente, care se potrivesc în previziuni foarte bine realității (chiar dacă nu prea înțelegem de unde vine această potrivire). Totuși, atunci când efectuez un experiment *inedit*, pot cel mult să pariez care va fi rezultatul, convins fiind că acesta ar putea să fie și neașteptat. Deci nu am voie să spun niciodată despre un fenomen încă necunoscut că „trebuie" să fie așa cum spune teoria.

Chiar „sondarea" realității pune câteva probleme. Cea mai simplă este aceea că oricât ar fi de precise măsurătorile într-un experiment, tot vom avea mici erori. Alta, mai importantă, este că nu putem avea acces la întreaga realitate, datorită limitelor noastre fizice: simțuri, imposibilitatea de a ajunge dincolo de anumite limite spațiale sau temporale, imposibilitatea de a accesa toate ipostazele realității.

Imaginile și teoriile din mințile noastre sunt și ele tributare limitelor omenești: biologice, motivaționale, dar mai ales culturale. Decizii, pariuri, întâmplări din întreaga istorie a științei, legate și de marile personalități, au deviat cunoașterea în anumite direcții și nu în altele. Ca rezultat, facem anumite experimente și ignorăm altele, poate mai importante pentru viitorul nostru. Aceste afirmații ar putea fi taxate drept exagerate sau mult prea abstracte. Încerc deci să le argumentez prin câteva exemple.

Aș începe, într-un mod neortodox, prin evocarea unui cunoscut număr de iluzionism. Cineva pregătește zece bilete pe care sunt scrise cele zece cifre, de la zero la nouă. Apoi, unui individ aflat sub hipnoză, i se sugerează că nu e în stare să vadă, să zicem, cifrele trei, cinci și opt. După aceasta, cele zece bilete se răsfiră pe o masă iar subiectul, trezit din hipnoză, dar aflat încă sub efectul sugestiei, este rugat să numere *câte bilete* are în față. Va răspunde – șapte. Rugat să verifice dacă nu s-a înșelat cumva, acesta va relua numărătoarea și va răspunde la fel. Cu terminologia folosită de unii specialiști, el a devenit *psihic orb* față de cele trei bilete pe care apar numerele afectate de sugestie.

Cei mai mulți dintre noi vor fi convinși că exemplul de sus este artificial și nerelevant, mai ales față de cunoașterea științifică, întrucât, în condiții normale, atunci când privim în jur vedem tot ce e de văzut. Adevărul este însă că suntem cu toții *psihic orbi* față de anumite aspecte ale realității, ca rezultat al unei temeinice *hipnoze culturale*, deși de regulă nu ne dăm seama de acest handicap.

Există, de pildă, o limbă, vorbită de niște triburi primitive, care, trăind în mijlocul junglei mereu verzi, nu posedă totuși cuvântul „verde"... Cei ce cunosc doar această limbă rămân, cu toții, toată viața lor, „psihic orbi" față de culoarea verde. Charles Darwin relata, în cartea sa *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe vasul Beagle*, că băștinașii de pe una dintre insulele vizitate, în zona Țării de Foc, n-au dat nicio atenție corăbiei ancorate în larg, pur și simplu deoarece ea nu se asocia cu nimic în mintea lor, fiind în schimb interesați de bărcile cu care echipajul a venit la țărm, deoarece acestea aduceau întrucâtva cu pirogile. Dar să nu credem că astfel de lucruri se petrec numai în culturi primitive.

Încercând să se ajungă la rădăcina fenomenului, în urmă cu câteva decenii s-a realizat un celebru experiment. Un număr de pisicuțe care încă „nu făcuseră ochi" au fost închise în cutii cilindrice, vopsite pe dinăuntru, unele cu dungi orizontale, altele cu dungi verticale. Un guler special împiedica micile creaturi să vadă orice altceva în afara acestor dungi. Alimentarea se făcea pe întuneric. Scoase din cutii, după ce au crescut, nefericitele ființe nu au mai fost în stare să înțeleagă din lumea înconjurătoare decât ceea ce aducea a dungi verticale, respectiv orizontale. Ele nu puteau învăța ceva nou, nu puteau să rețină reperele din lumea înconjurătoare decât dacă avea legătură cu acele dungi. Dacă perioada petrecută în cutie depășea o anumită limită de timp, modificările deveneau ireversibile, ceea ce i-a făcut pe cercetători să afirme că în acest răstimp anumite circuite neuronale din creierul pisicuțelor degenerează și nu se mai pot reface. S-a spus că același mecanism este responsabil de handicapul „copiilor lup", puii de om pierduți în pădure la o vârstă fragedă și recuperați după mai mulți ani, care nu mai reușesc să învețe decât cel mult rudimente de vorbire. Biologul Konrad Lorenz a numit acest proces *imprinting,* arătând că orice nou-născut, aparținând unei specii cu un sistem nervos mai evoluat, posedă dintru început o seamă de potențialități, ca niște „opțiuni", de multe ori incompatibile între ele. Unele dintre acestea „se aleg" în primele zile de viață, altele ceva mai târziu, alegerea fixându-se apoi pentru întreaga existență.

Piteștiul, văzut de Luigi Mayer, la 1793

Richard Brodie publica în 2009 cartea *Virusul minții,* în care vorbea, în același sens, despre „meme", unități de bază ale transmisiei culturale sau ale imitației. Aceste „meme" se configurează din orice, din ornamentația obiectelor înconjurătoare din primii ani de viață, din limba maternă, din obiceiurile de familie, din întâmplări aparent lipsite de importanță, apoi din tehnici și cunoștințe însușite în școală etc. Toate acestea instituie în mintea puiului de om, pe nesimțite, o țesătură de preferințe sau blocaje, de șabloane și filtre, care triază, selectează, transformă stimulii percepuți, decupând, ascunzând sau clasificând lucrurile doar într-un anumit mod, deși ar mai fi fost și nenumărate alte moduri posibile.

Termenul de *hipnoză culturală,* folosit mai sus, l-am împrumutat de la Marshall McLuhan, care vorbea, în cartea sa *Galaxia Gutenberg,* despre acest proces, acționând asupra tuturor membrilor unei colectivități printr-un „hipnotism popular al uniformității și repetabilității", indus de școală, carte și mass-media. Problema este că, dacă educația primită de toți membrii unei comunități este identică (obiceiuri, limbă, scriere, metode și reprezentări însușite în școală etc.), ea îi va „hipnotiza" *pe toți în același fel,* uniformizând modurile de gândire. Aceasta are, desigur, o seamă de avantaje. Ei vor putea, de pildă, comunica mult mai ușor între ei, deci vor putea conlucra mai eficient. În schimb, vor deveni – cu toții – „psihic orbi", în același mod, față de anumite aspecte ale realității. Vor vedea în același fel anumite lucruri și altele vor deveni la fel de invizibile pentru toți. Unele adevăruri vor fi astfel fetișizate, iar punerea lor sub semnul întrebării va fi sancționată drastic de întreaga comunitate, în timp ce alte adevăruri ar putea deveni de nedescoperit, pentru multă vreme, dacă nu chiar pentru totdeauna.

Aparatele și tehnicile de observare, experimentare, măsurare sunt și ele produse ale culturii, începând cu ceea ce considerăm demn de măsurat și ce nu. Faptul că un om vede, pipăie, aude, măsoară și apoi înregistrează nu reprezintă o garanție a perfectei obiectivități. Chiar și vocabularul, logica și matematica, pe care le folosim în mod curent, sunt purtătoare ale unor limite omenești, relevate parțial prin așa-numitele „paradoxuri". De pildă, anumite fenomene, cum ar fi apariția noilor calități, nu pot fi descrise matematic decât nesatisfăcător și artificial. Voi încerca să revin cu argumente în acest sens într-un viitor articol.

Cunoașterea științifică este, așadar, profund marcată de limitele omenești. Dar știința nu poate nici măcar pretinde că acoperă întreaga cunoaștere. Ea cere, de pildă, ca experimentele sale să poată fi verificate într-un mod *repetabil și observabil* de orice sceptic, dacă nu cumva să fie chiar *măsurabile.* Or, aceste cerințe nu sunt îndeplinite de întreaga realitate. Sunt multe situații în care experimentele nu pot fi efectuate. Aceasta din cauza limitelor instrumentelor actuale, a timpului avut la dispoziție etc., sau pur și simplu deoarece condițiile acestor experimente nu ne sunt accesibile. Există astfel fenomene foarte rare și inexplicabile, ori cele de la începutul Universului, din zona energiilor imposibil de obținut pe Pământ, poate din universuri paralele, din realitatea subcuantică etc. Aș adăuga aici și pretinsele vizite ale civilizațiilor nepământene, ori chiar existența divinității și a vieții de apoi. Cei ce cred în ele consideră că și acestea aparțin *realității*, e drept, unei *realități neexperimentabile.*

De realitatea neexperimentabilă ține, cel puțin deocamdată, și ceea ce am putea numi *„ținutul sinelui*" sau *„ținutul introspecției*", lumea internă a spiritului, începând cu percepțiile (mai general, cu așa-numitele *qualia*) și terminând cu faptele complexe de conștiință. Acestea nu pot fi aduse în laborator decât în foarte mică măsură. Lumea sinelui, cea despre mine, îmi aparține numai mie, deci nu o pot *observa* decât eu, nu și altcineva, și nu o pot *dovedi* altora, experimentabil și reproductibil, la modul cerut de știință.

Știința mai visează să descopere „legi" cât de cât imuabile. Dar acest obiectiv poate fi realizat, într-o oarecare măsură, numai în lumea fizico-chimică, nu și în lumea viului și mai ales a omenescului, unde regula este competiția, înnoirea, surpriza, *schimbarea permanentă* a strategiilor și tacticilor.

Așadar, omul nu poate cunoaște realitatea decât în inerente limite omenești și culturale. Din acest principiu, care poate fi numit al *antropomorfismului cunoașterii,* rezultă potențiala imperfecțiune a oricărei cunoașteri și a oricărei acțiuni. Și, mă întreb uneori, indecent, dacă omenirea, care nu cred că reprezintă neapărat vârful inteligențelor din Univers, nu se află cumva adesea într-o situație care seamănă cu cea a unui cimpanzeu care încearcă să citească un text, sau a unui pițigoi dorind să descifreze țesătura unei simfonii...

România de la Argeș

Artă aulică la Curtea de Argeș

Acad. Răzvan THEODORESCU

În ansamblul artei aulice, de patronaj princiar, din Țara Românească a ultimelor decenii ale secolului al XIV-lea, poate cele mai elocvente exemple le oferă piesele de sculptură în piatră cu caracter funerar întâlnite în naosul Bisericii „Sf. Nicolae” din Argeș, iar între acestea în primul rând se cuvine a fi amintit așa-numitul „gisant” așezat cândva pe mormântul unui voievod din dinastia Basarabilor – pe care îl și înfățișează –, crezut de tradiție a fi fost legendarul Negru Vodă, dar bănuit cu mult temei drept Radu I, ceea ce datează gisantul, *ipso facto,* către anul 1385. Faptul că pe această lespede mormântală este reprezentat defunctul – după maniera curentă în arta europeană a vremii, niciodată încetățenită însă, din pricini bine știute, în Orientul ortodox – nu trebuie să mire prea mult într-un lăcaș atât de bizantin precum cel argeșean, la sfârșitul unui veac în care înrâuririle plasticii funerare gotice se făceau simțite, e drept, foarte timid și cu caracter de excepție, în unele țări balcanice, în legătură, mereu, cu morminte ale unor înalți cârmuitori feudali. Imaginea, în relief, a defunctului voievod de la Argeș, redă, în calcarul gisantului, un personaj înveșmântat după maniera occidentală a celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea, purtând tunică colantă, o mantie – pe una dintre acestea fiind închipuită broderia cu motivul vegetal al vrejului –, un element de costum festonat în unghiuri ascuțite (poate un guler lat de piele, după moda cavalerească franceză), în sfârșit, o coroană (?) sau poate o pălărie cilindrică, de felul celor ce erau răspândite în Europa centrală și apuseană înainte de 1400. Aspectul ușor arhaizant (față de moda cavalerească strict contemporană din Extremul Occident) al costumului purtat de Radu I, voievodul iubitor de însemne heraldice apusene – în legătură cu care s-a vorbit, de altminteri, chiar despre o „obsesie a armurilor”, a unor armuri de felul celor pe care știm că le obținea, către 1377, prin Signoria Veneției –, se poate explica și prin caracterul funerar, deci mai conservator, al imaginii; al unei imagini care, mult știrbită astăzi, va fi fost foarte evocatoare, prin caracterul ei goticizant catolic, în bizantina Biserică ortodoxă a Sf. Nicolae din Argeș, acolo unde, de altminteri, și fratele lui Radu I, niciodată ajuns la domnie – acel Voislav, fiu și el al lui Nicolae Alexandru și al catolicei Clara – primea o lespede funerară împodobită cu un scut occidental ce încununa trunchiul unui arbore, foarte probabil „pomul vieții”, răspândit în egală măsură în Răsărit și în Apus, cu un pronunțat sens simbolic, găsindu-și analogii apropiate în Europa centrală a aceluiași secol al XIV-lea.

Meșterul pietrar care a cioplit în spiritul artei apusene aceste lespezi funerare de la Argeș – fie venit de la sud de Dunăre, cu un evident simț pentru formele gotice pe care, am văzut, Bulgaria, Serbia și Bizanțul nu le ignorau în acea vreme, fie sosit de peste munți, din Transilvania, fie originar dintr-un centru muntenesc, înrâurit cultural de către aceasta –, va fi cunoscut bine, desigur, preferințele artistice, gusturile și atmosfera vieții cotidiene ce erau proprii Basarabilor care îi comandaseră piesele, după cum știa, probabil, destul de bine și ceea ce se făcuse în materie de sculptură funerară de inspirație occidentală pe întinsul Țării Românești, în târgurile de colonizare saxonă, de pildă, și în cele unde influența Ungariei era mai puternică.

Fără îndoială însă că, alături de asemenea exemplare de artă funerară de influență gotică din voievodatul dintre Dunăre și Carpați, au existat, la sfârșitul secolului al XIV-lea, și

piese de sculptură în piatră cu aceeași destinație, dar purtând, de data aceasta, amprenta stilistică a lumii bizantino-balcanice, așa cum era piatra mormântală de la Câmpulung a voievodului Nicolae Alexandru. Faptul este dovedit cum nu se poate mai limpede de acel simplu, dar deosebit de armonios împodobit sarcofag ce acoperea, după 1374-1375, tot în Biserica „Sf. Nicolae” din Argeș, în chiar naosul acesteia, la locul de onoare cuvenit rămășițelor lumești ale ctitorilor, mormântul unuia dintre aceștia – singurul care nu s-a îngropat la Câmpulung –, anume Vladislav I, fratele vitreg al abia amintiților Radu I și Voislav.

Contrastând, stilistic, cu atmosfera artistică spre care trimite costumul de modă seniorială apuseană al voievodului, costum găsit prin cercetări arheologice de acum mai bine de o jumătate de veac, monumentul său funerar consuna, în sfera plasticului, cu tot ceea ce știm despre activitatea culturală a acestui voievod, patron al ortodoxiei athonite și al monahismului local în deceniile șapte și opt ale secolului al XIV-lea.

Împodobit pe fețele laterale cu arbori stilizați ale căror coroane iau forme de palmete, iar pe fața principală din nou cu un arbore încununat de o rozetă în formă de stea cu douăsprezece colțuri al cărei centru e închipuit de o rozetă-vârtej – așadar cu motive încărcate de înțelesuri, în spiritul simbolicii medievale, „pomul vieții” fiind, în sens străvechi mitic, o ilustrare a veșnicei existențe, iar în sens creștin o aluzie la simbolul crucii, în timp ce rozeta, cu componente decorative ce pot fi întâlnite, în Europa, din arta iberică premedievală până în aceea populară și medievală de la Carpați și din Caucaz, trimite spre semnul solar –, monumentului aflat pe mormântul lui Vladislav I i-au fost găsite relevante analogii în spațiul artistic bizantino-balcanic, unde palmeta este, cum știm, curentă și unde, de asemenea, decorul faimoaselor stecak-uri bosniace de la același sfârșit de secol XIV se prezintă, pe alocuri, foarte apropiat de cel al sarcofagului argeșean. Pietrarul care a cioplit către mijlocul celui de al optulea deceniu al secolului al XIV-lea sarcofagul lui Vladislav I – un localnic familiarizat cu arta balcanică sau, mai curând, un sud-dunărean –, dotat cu o sigură știință a îmbinării vegetalului și geometricului într-un desen transpus în relieful plat de sorginte oriental-ortodoxă, lucra pentru monumentul funerar ce urma să fie așezat în naosul Bisericii „Sf. Nicolae” din Argeș, tocmai în anii în care frescele de școală bizantino-balcanică ale aceluiași monument, el însuși în întregime bizantin, erau desăvârșite. Coincidența activității meșterului pietrar cu cea a zugravilor de aici nu poate decât să sublinieze, o dată mai mult, ambianța stilistică munteană a timpului – cel puțin în mediul Curții Basarabilor –, cu profunde înrâuriri bizantino-balcanice, în vremea domniei urmașului lui Nicolae Alexandru; cât despre efemera orientare artistică și, bănuim, chiar de mentalitate și de modă aulică, a curții princiare de la Argeș în deceniul ce a urmat – cel al domniei lui Radu I – către forme occidentale, gotice, orientare tradusă, între altele, în aspectul abia amintitelor lespezi funerare, cea a voievodului și cea a lui Voislav, ea confirmă, din plin, ni se pare, tocmai ideea urmărită de noi în acest capitol, cea a unei anume vocații și deschideri „internaționale” a artei românești din jurul anului 1400, primitoare – cu discernământ și cu simț al măsurii – de influențe ale unor arii artistice foarte diferite, ba chiar, uneori, sub aspectul ideologiei și al canonului plastic, contradictorii, dar care erau cele ce defineau peisajul artistic al continentului european în secolele XIV și XV.

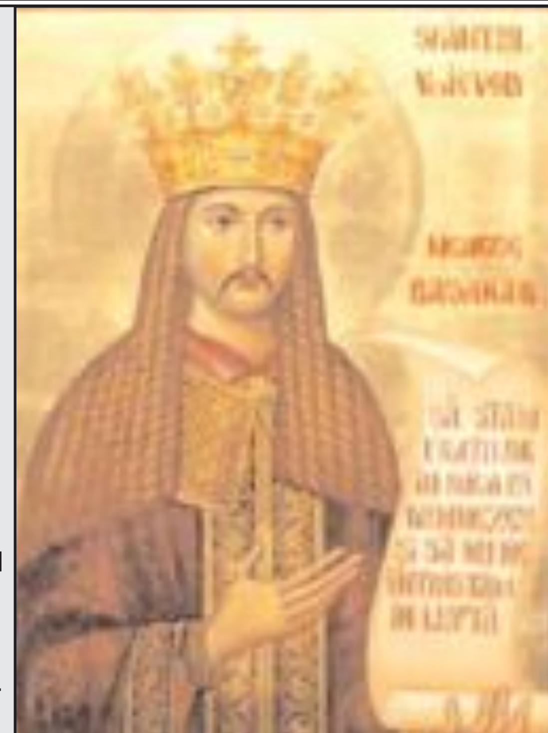
(Fragmente din Capitolul 5, „Climat de artă «internațională» la Dunărea de Jos în preajma anului 1400”, din volumul *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos (400-1400)*, Editura Meridiane, București, 1976.)

Din învățături...

Și nu zic eu să iei milostenia săracilor – să n-o faci! – sau merticul săracilor și al mănăstirilor, ci și aceasta s-o împlinești, căci și această împlinire este bună. Aceasta vă zic eu, fraților, să nu întăriți pe săraci sau mănăstirile cu leafa slugilor tale și cu venitul lor, iar săracii și mănăstirile să fie miluite, în timp ce pe slugile tale să-i faci cerșetori în zilele tale. Ci se cuvine să socotești foarte bine în mintea ta, cât se cuvine oștenilor să fie deoparte și să nu ai amestec cu aceasta. Căci ei, pentru dragostea ta și pentru mila cu care îi vei milui, de aceea îți slujesc și-și vor pune capetele și-și vor vărsa sângele lor pentru tine.

Iar dacă îți va rămâne din venitul oștirii, acel venit nu este agonisit de tine, ci l-ai luat de la țara ta și de la oamenii săraci ai tăi, pe care i-a dat Dumnezeu sub mâna ta. De aceea, iarăși socotește și orânduiește țara ta, încât să faci ca și aceia să aibă dreptate și liniște și pace în zilele tale. Căci în aceste zile din urmă, la care am ajuns noi, oamenii nu prea ascultă cuvânt bun și dulce, ci întotdeauna doresc avere înșelătoare. De aceea, precum iei averea de la oamenii țării, așa se cuvine să le-o și dai, ca să le faci pace.

Și dacă îți va rămâne avuție, atunci, copilul meu, nu-ți zic să nu dai milostenie, ci se cade mai mult să împărți. Ci te sfătuiesc cu sfat bun și sfatul meu să-l primești: să împărți tuturor milostenie, ca să fii și tu miluit de fața Domnului nostru. Că mai bine este să dai, decât să iei și decât să aduni avuții și comori, pentru că și prorocul mărturisește, zicând: „Strânge și nu știe cui le strânge”. Și în sfânta evanghelie iarăși zice: „Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură, ci adunați-vă comori unde nici rugina nu le strică și unde furii nu le sapă, nici le fură. Căci unde va fi comoara voastră, acolo va fi și inima voastră”. Pentru că cel ce are avuție multă și nădăjduiește la avere, acela nu se numește creștin, ci se numește al doilea idolatru. De ce? Pentru că niciodată nu-i este gândul către Dumnezeu, ci toată puterea și nădejdea lui este la avuție și cu această avuție el nu are niciodată gând să lucreze pentru Dumnezeu, nici să facă odihnă sufletului său, ci de avuția lui se bucură satana și îi zidește întunericul cel încuiat, ca să nu mai iasă de acolo către Dumnezeu, nici să i se deschidă vreodată. Iată, iubiții mei frați, mai bine este oare ca, pentru dragostea de avuție, să zăcem în întunericul cel încuiat, ca să nu ieșim niciodată prin voia noastră, sau este mai bine, după cum ne mărturisește însuși Hristos, Dumnezeul nostru, să împărțim avuțiile noastre săracilor, ca să fim miluiți în ziua judecății de Dumnezeul nostru și să fim izbăviți de închisoare și de încuierea în întunericul iadului?

Doamna Roosevelt

Acad. Mircea MALIȚA

New York, 1956. Zilele faste apar rar și pe neașteptate. Nu bănuiam că în acea zi de primăvară voi întâlni trei nume mari ale istoriei politice. Mă aflam la New York, în calitate de consilier la prima Misiune Permanentă a României la O.N.U., însoțind pe ambasadorul Athanase Joja. Sosiți în martie, n-aveam încă sediu, nu venise încă personalul. Stăteam la un hotel care privea latura nordică a Parcului Central, între Fifth Avenue, artera principală a Manhattanului, și Sixth Avenue. Făceam și muncă de secretariat, băteam la mașină corespondența cu Secretariatul O.N.U. și începusem să stabilim relații cu celelalte misiuni. Sosește o invitație către ambasador din partea Asociației Americane pentru O.N.U., rugându-l să participe la arborarea steagurilor statelor admise ca membre O.N.U., printre care și România, în ultima lună a anului trecut, adică 1955, la Centrul Rockefeller. „Nu pot merge", spune Joja. „N-am prezentat încă scrisorile de acreditare." Încerc să-l conving. Nu e ca în relațiile bilaterale. Aici e mai puțin formalism. Nu există șef de stat care să proclame solemn primirea unui nou sol diplomatic; în plus, invitația vine de la o adunare neguvernamentală, un gest simbolic. Dar Joja, un logician în toate fibrele sale, ține la protocolul diplomatic, refuză și mă deleagă pe mine. Rockefeller Center era la doi pași de noi, pe Fifth Avenue, din care un fragment de stradă strecurată printre blocuri ducea la patinoarul celebru, străjuit de statuia unui Discobol, având pe margini șirul de steaguri ale națiunilor. Mă îndrept spre locul ceremonialului.

La barele care ne separau de tribuna improvizată lângă patinoar, manifest o oarecare ezitare în găsirea intrării. Se apropie o persoană în costum maro, zâmbindu-mi. Spun „Delegația română" și mă conduce la tribună, unde ocup un loc după alfabet lângă noul stat admis, Sudan. Un ambasador amabil și cultivat. Aparținea grupului de susținători ai independenței, format din avocați, profesori, ziariști, o societate civilă ce va fi măturată curând de loviturile de stat militare. Tribuna se completează rapid și văd cum își iau locurile două personaje mari: dna Roosevelt și Secretarul General al O.N.U., Hammarskjöld. Spre surprinderea mea, plasatorul de jos ia microfonul, îi salută și începe seria de scurte discursuri. Cine e? Îl întreb pe vecin. E Rockeffeler, spune el. Faptul că un membru al cercului miliardarilor apare în costum ordinar drept ghid al ambasadorilor (e drept că era propria manifestare publică), m-a făcut să mă întreb dacă e o poză sau o trăsătură adânc asumată. Simplitatea extremă s-a văzut și în orele care au urmat. A invitat în final pe cei din tribună la un dejun la el în sediu. Ceea ce însemna să-l urmăm pedestru intrând pe una dintre străzile ce duceau spre 6th Avenue și să ne oprim la o casă construită în stilul întregului cartier ce-i aparținea. Într-o sală cu o masă mare ne-am găsit locurile și el a adresat un cuvânt amical de bun venit, în tonul celei mai mari informalități posibile. E adevărat că americanii mănâncă puțin la prânz, dar la un contrast atât de izbitor al mesei frugale cu opulența meniurilor diplomatice nu mă așteptam. Îmi amintesc că m-am prezentat dnei Roosevelt, care mi-a întins o mână amabilă. Era tăcută, retrasă și participa discret și familiar în adunarea plină de diversitate a națiunilor umanității.

Doamna Roosevelt era democrată, iar Rockefeller republican. Ei erau însă uniți de efortul comun de a sprijini O.N.U. Rockefeller oferise terenul pe care a fost construit sediul noii organizații, iar dna Roosevelt luase parte la reuniunile O.N.U., unde a condus lucrările de redactare a Cartei Universale a Drepturilor Omului, în 1948, trei ani după înființarea organizației și tot atâția de la moartea președintelui Roosevelt, pentru care O.N.U. era încununarea operei lui politice.

În drumul parcurs pe jos spre reședința lui Rockefeller am conversat cu Dag Hammarskjöld, diplomatul de excepție al Suediei, aflat acum la cârma organizației. Nici el nu era un prieten al retoricii nestăpânite ce caracteriza pe cei mai mulți ambasadori. M-a întrebat cum mă simt la New York și i-am citat o epigramă a lui Voltaire, care plasează personajul său în „fundul unei văi". Într-adevăr, în partea centrală a New York-ului te mișcai între zgârie-nori. În materie de discursuri și conversații, lui Hammarskjöld i se potrivea „ermetismul". Primisem astfel, în această zi, o lecție de neuitat într-un domeniu mai puțin vizitat, cel al caracterologiei. Nu, simplitatea și modestia nu erau „poze", ci trăsături definitorii pentru marile personaje cu care făceam cunoștință. Era un fel de geografie a înălțimilor, în care vârfurile sunt golașe, făcute din piatră pură și, cu atât mai mult, dominatoare.

Hyde Park și Franklin Delano. În vara aceluiași an am completat lecția mea de ucenicie, pe care am tot sporit-o în cei cinci ani petrecuți la O.N.U. Doamna Eleanor Roosevelt a invitat la reședința ei din Hyde Park pe tinerii diplomați de la O.N.U. Atenție, nu pe ambasadori, ci pe cei de rang mai mic. Era stilul ei, pe care îl voi înțelege mai bine studiindu-i biografia. Și cum aceasta e legată atât de strâns de viața ilustră a soțului ei, președintele Roosevelt, m-am cufundat și în vasta literatură ce-i este închinată. În 1956 mai întâlneai în cercurile O.N.U. și oameni care l-au cunoscut și au lucrat în proiectele sale.

Nu era un loc mai potrivit pentru evocarea lui Roosevelt ca Hyde Park și m-am pregătit pentru

ocazie. Reședința de la Hyde Park e la o distanță de câțiva zeci de kilometri de New York, pe fluviul Hudson în sus. Capitala statului New York nu se află la New York, ci tot în nordul statului, la Albany, în direcția lui Hyde Park, dar mai spre nord. La Hyde Park s-a născut Franklin Delano Roosevelt (1882) și aici se odihnește (din 1945). Familie înstărită, descendentă din imigranți olandezi după 1600. Petrece copilăria aici, până la vârsta de 16 ani. Orfan de tată, orizont local, rural chiar, întreținut de o mamă dominantă. Dar clanul Roosevelt are două ramuri. De cealaltă (asociată altei regiuni, Oyster-Bay) a aparținut faimosul președinte al S.U.A Theodore Roosevelt, la răscruce de secol (între 1901-1909). Legătura de familie e cunoscută, fostul și viitorul președinte se consideră veri, dar relația nu e entuziasmantă nici pentru unul, nici pentru celălalt. La 16 ani, Franklin Delano iese de sub tutela mamei sale (Sarah Delano), plecând la studii liceale în altă localitate și apoi la Harvard, în studenția care se prelungește în studii de drept la Columbia University, la New York. Este acolo în 1903, când o întâlnește pe Eleanor la o recepție dată la Casa Albă de vărul comun, președintele Theodore Roosevelt, ca apoi să se logodească cu ea și să se căsătorească în 1905. Caut, fără mare succes, să identific în acești ani de copilărie și tinerețe sursele personalității ieșite din comun la maturitate. Studiile nu-l prea interesau; figurează doar o revistă și o asociație pe care le-a animat la Harvard. În schimb, relațiile sociale sunt copioase, invitațiile curgând de peste tot, de la familii cunoscute, încântate de apariția calmă și zâmbitoare a tânărului, care răspândea încredere și bunăvoință. Într-adevăr, o mai potrivită intrare în politică e greu de găsit. Și pasul spre adevărata vocație a fost făcut în 1910, după activități obscure și cabinete avocățești. Este ales senator în Senatul Statului New York (Albany), între 1911 și 1912 și reales în acest an.

Dar schimbarea reală se produce în susținerea de către Roosevelt a candidaturii lui Woodrow Wilson la președinție, urmată de obținerea primei sale răspunderi guvernamentale: secretar adjunct al Secretarului Marinei la Washington. Îl găsim absorbit de problemele Primului Război Mondial și de prestanța navelor americane. Sprijină pe Wilson și în campania sa pentru intrarea S.U.A. în Liga Națiunilor, dar cum acesta eșuează, Roosevelt pierde locul său la venirea republicanilor, care vor avea trei președinți în serie între 1921 și 1932. După multe ezitări între candidaturi pe care le refuză (senator, guvernator), se decide în 1928, totuși, pentru cea din urmă, și devine guvernator al Statului New York. În acest deceniu se întâmplă accidentul care îi va marca restul vieții. Pe neașteptate, în 1921, ceea ce s-a considerat a fi o poliomielită îi paralizează ambele picioare. Ani în șir s-a crezut că o revenire va fi posibilă, dar soarta a vrut să fie altfel. A fost testul cel mai mare al caracterului său. Undeva, nevăzut, a persistat la el, probabil, acel grăunte mic ca boaba de muștar care închidea în sine mesajul strămoșilor lui olandezi, calvini sobri și perseverenți, nedescurajați de nicio sfidare, amenințare sau obstacol, un „never give up" (niciodată să nu cedezi) propriu, de altfel, și altor valuri de imigranți pe tărâmul american. Rezistența lui Roosevelt în fața dezastrelor a fost exemplară.

Iar atunci când, în 1932, câștigă alegerile prezidențiale, luându-i republicanului Herbert Hoover locul, aceste calități au apărut în toată splendoarea lor. De ele era nevoie mai mult ca oricând. Inaugurarea în 1933 se produce pe fundalul ghișeelor închise la bănci, al căror faliment înghite economiile populației; întreprinderile le urmau calea, șomerii formau un talaz crescând, slujbele de stat dispăreau și ele. Criza cea mai puternică din istorie zguduie sistemul. Alături de furtuna „marii depresiuni", cum o numeau americanii, la orizont a apărut amenințarea agresiunii și începutul celei de-a doua sfidări istorice, agresiunea și cel De-al Doilea Război Mondial. Depresiunea și agresiunea sunt cele două teme ale noului președinte, din 1933 și până la moartea sa.

Roosevelt nu era atras de teorii și nu avea încredere în profesori. S-a încercat degeaba să i se găsească o filiație la vreo școală filosofică. El punea acțiunea înaintea oricărui enunț de principiu. Sprijinul nu l-a găsit la specialiști și experți, ci la oamenii de rând. Pentru a comunica cu ei a introdus convorbirile prin radio „de la gura focului" și, într-una din 1932, spunea: „Aceste vremuri nefericite invită la construirea de planuri... construite de jos în sus, nu de sus în jos, care pun încrederea lor în uitatul om al bazei piramidei economice". A pornit la luptă cu criza, încercând să restabilească încrederea. Repeta cuvintele din discursul său inaugural: „Singurul lucru de care ar trebui să ne temem e teama însăși". „Acțiune, și acțiune acum!" În prima sută de zile ale guvernării a plouat cu măsuri imediate și crearea de instituții pentru înviorarea tuturor ramurilor de activitate. Se adresa direct indivizilor, partenerilor săi, între care nu făcea nicio diferență. Îi vedea ca o imensă, nesfârșită pilitură de fier în așteptarea unui magnet care să o îndrepte în aceeași direcție. Definirea omului politic? Cel care le întruchipează așteptările și năzuințele.

→

Istoria de lângă noi

Prima măsură paradoxală e închiderea băncilor, dar care se deschid pe măsură ce guvernul le găsește viabile, ceea ce s-a și întâmplat, iar în cursul verii, trei pătrimi din bănci erau în activitate. Măsuri împotriva devaluării. Măsuri pentru normalizarea bursei. Apoi Actul de Urgență Bancar dă guvernului drepturi sporite. Statul investește, intervine. Nu spusese Keynes că cheltuielile nu trebuie tăiate, ci mărite? Se înființează o Agenție T.V.A., Autoritatea Văii Tennessee, în care trăiesc 3,5 milioane de oameni. Am vizitat-o mulți ani după aceea, în 1963. Era un complex de diguri, de uzine producătoare de energie hidraulică, irigații pe o arie largă, lacuri cu pești, parcuri naționale, model de conservare a resurselor. Pentru industrie este creată Administrația Redresării Naționale, cu coduri de conduită pentru capital și muncă, cu programe ce fixau maximul de ore și salarii minime. Atac la monopoluri, drepturi noi pentru sindicate, ajutoare pentru șomeri, sprijin pentru locuințe noi. Agricultura: AAA însemna „actul de ajustare a agriculturii". Administrarea lucrărilor civile a început cu un buget de 3 miliarde și a creat locuri de muncă în construcția de poduri, șosele, clădiri. O Administrație a Lucrărilor Civile a dat de lucru la peste 4 milioane de oameni. Toate aceste programe au căpătat un nume: The New Deal. Cuvântul vine de la „acord, înțelegere, comportament", din lumea comerțului și afacerilor. De fapt, a fost o strategie bazată pe voința și interesul popular căzut la înțelegere cu o guvernare ce producea nemulțumirea speculanților, trusturilor și manipulatorilor de capital fizic sau uman.

În 1936, când Roosevelt e reales președinte al Statelor Unite, criza cea mare nu era complet vindecată. Începe prin a spune că munca nu e terminată și că „vede o treime a națiunii prost-adăpostită, prost-îmbrăcată, prost-nutrită". De data aceasta inamicii săi îi produc dificultăți și îi creează obstacole, noi prilejuri de a-l face pe Roosevelt să-și încordeze mintea și să-și perfecționeze strategiile. După ce câștigă a treia alegere, în 1940, când Hitler se dezlănțuise împotriva Europei, înghițită prin războiul-fulger, Roosevelt mărește ajutoarele către Anglia, rămasă pe poziții, sub formule care păstrau încă neutralitatea dorită de opinia publică americană. Simpatia și adeziunea sa merg către cei cărora li se furase libertatea. Roosevelt era, până la ultima fibră, un democrat, ce nu suporta nici tirania, nici rasismul, nici ideologiile dominante. Dilema e rezolvată de japonezi, care atacă pe neașteptate și neprovocat S.U.A. (7 decembrie 1941, „ziua infamiei", cum a numit-o Roosevelt). E un act inadmisibil pentru americani și, toți ca unul, se angajează în pedepsirea agresorului.

Roosevelt, Comandantul Suprem al armatei și, în curând, conducătorul Alianței, avea, ca niciodată, puteri nelimitate. Energia sa deja exersată în procesele economice și politice și-a găsit în noua temă domeniul de excelență și de afirmare. Peste noapte, economia devenise „de război". Pentru o armată care în 1941 n-avea suficiente puști pentru soldați, au început să curgă în serii nesfârșite produsele industriei de război în cantități uriașe, vase, submarine, avioane, armament, uniforme, mijloace de transport, purtând amprenta unei organizări impecabile. Este bagheta magică a autorului New Deal-ului. Omul de pe scaunul cu rotile, cu capul său zâmbitor și cu țigareta lungă, respirând curajul și încrederea, a devenit un simbol nu numai al americanilor, ci și al întregii lumi antifasciste. Trăsăturile lui, educate în lupta politică internă, îmbrăcau acum haina diplomatului magistral.

O carte închinată vieții lui e intitulată *Leul și vulpea*. Machiaveli spusese că prințul trebuie să le imite nu doar în sensul simplist al forței și iscusinței lor, ci pentru că leul e obligat să identifice capcanele de care nu se poate apăra (pentru asta trebuie să fie vulpe), iar vulpea să înfricoșeze pe lupii de care nu se poate apăra (iar pentru asta trebuia să fie leu). În cel De-al Doilea Război Mondial, Roosevelt a fost și leu și vulpe. A știut să atragă forțe ce ascultau de alte comenzi, trupele franceze din Africa de Nord sau mafioții din Sicilia. A prevenit pe Churchill de limitele recompensei la care se aștepta. Nimic în favoarea perpetuării unui colonialism imperial, deși Churchill spunea că nu e chemat să prezideze la destrămarea imperiului britanic. S-a bazat mult pe Stalin și, într-adevăr, acesta a produs momentul critic al întoarcerii sorților războiului pe continent, în 1943. Evoc emoția cu care-i priveam fotografia afișată în București după 23 August 1944. Era și Churchill, ale cărui cuvântări le urmăream pe ascuns în nopțile când mă aflam la Beiuș, în refugiu, sub camuflaj. Era și de Gaulle, care pentru români era Franța veșnic amică, și Stalin, ale cărui trupe aparent dezordonate alungaseră pe hitleriști și care defilaseră triumfal în piețele noastre.

Hyde Park și Eleanor. Și acum, în 1956, mă aflam la casa din Hyde Park, primit de doamna Roosevelt. A-l evoca pe Franklin Delano înseamnă să o evoc implicit și pe ea. Pentru că este inseparabilă de el. De fapt, anul când această legătură indisolubilă devine vizibilă este 1921, anul infirmității lui. I-a stat alături în suferință, dar, mai ales, în voința uriașă de a supraviețui. A devenit în campania de alegeri din 1928 militantă, prezentă în lupta electorală, ținând discursuri, stabilind alianțe utile, găsind vocabularul potrivit. La fel, în toate campaniile lui. A fost „ochii și urechile" președintelui, scrie David Boorstin, istoricul și viitorul director al Bibliotecii Congresului (un post echivalent cu Ministrul Culturii din alte țări, care nu figurează în guvernul american). Citez o personalitate pe care am avut privilegiul de a o cunoaște îndeaproape, mulți ani după aceea.

După o călătorie cu autoturismele O.N.U., care a durat mai mult decât trebuia, am ajuns la Hyde Park, pe Hudson, unde ne aștepta dna Roosevelt. Ne pierdusem pe drum, deși Hyde Park nu era mai departe de jumătatea distanței între New York și Albany. Doamna Roosevelt era în ținută simplă de stambă văratică, înconjurată de o droaie de copii cu pantaloni scurți, nepoții ei, descinzând din cei șapte copii rooseveltieni, pe o verandă pe care mai evoluau niște câini mari, prietenoși. Mormântul lui Delano, pace și istorie. Câte momente cruciale n-a văzut acest loc? Franklin și Eleanor nu s-au despărțit niciodată de Hyde Park, oricare le-ar fi fost sediul oficial, oricât de departe îi duceau drumurile. Mereu reveneau aici, ca la un cuib sacru.

Văd ca prin vis pe Franklin Delano, stând în fața focului din șemineu și scriindu-și discursul de inaugurare, într-o zi rece și ploioasă, la începutul anului 1933. De aici va vorbi mereu publicului larg prin radio, ingenioasa inovație pe care a introdus-o în comunicarea politică. Dar în 1933 situația era grea. Cum își înțelege mandatul? Care va fi ideea centrală? Simt și mișcarea casei, copiii fiind deja măricei. Sarah, mama lui, trăia și păstra încă tonul dezaprobator al implicării băiatului său în politică. Președintele ales a șters și completat discursul a doua zi, până în momentul ceremoniei. A scris cuvintele care i-au devenit deviză: „Singurul lucru de care trebuie să ne temem e teama însăși".

Ideea centrală a filosofiei nescrise, dar ilustrată de fapte și acțiuni, a fost învingerea fricii. O arată și acest citat din Eleanor: „Câștigi putere, tărie, curaj și încredere prin fiecare experiență în care realmente încetezi să privești frica în față." Cine a elaborat, el sau ea, ideea alungării spaimei din existența încercată a oamenilor? Nu e esențial. Important e că ambii au luptat sub semnul anulării fricii.

Dar următorul pasaj este și mai concludent. Eleanor spune undeva: „Trebuie să faci lucrul pe care consideri că nu poți să îl faci". Găsim astfel a doua cheie a concepției ce i-a însuflețit pe cei doi Roosevelt: ideea lucrului imposibil. Cu cât obstacolul e mai mare, cu cât problema pare mai greu de rezolvat, când sarcina e declarată imposibilă, în acel moment atingi gradul maxim de mobilizare a resurselor și a capacităților tale. Alungarea fricii și negarea imposibilului. Sunt idei crescute pe sol american și în istoria americanilor. Mai găsim undeva asemănări cu ele? Poate că da, în stoicismul antic și în calvinismul strămoșilor olandezi. N-a spus Wilhelm Taciturnul, prințul de Orania, în secolul XVI, puțin înainte ca un Roosevelt să emigreze în America: „Nu e nevoie de speranță ca să făptuiești, nici de succes ca să perseverezi"?

Cine era gazda mea în 1956? Ea aparținea tot unei familii Roosevelt, cealaltă ramură a încrengăturii, dar care avea și ea o proprietate nu departe de Hyde Park. Eleanor, orfană de mamă și de tată, crește la bunica sa cu dare de mână. Ca și în familia lui Franklin, la ea în casă se vorbea de președintele Theodore Roosevelt: era numit „unchiul Ted" sau „vărul Theodore". Deci Eleanor și Franklin erau veri de a 6-a spiță. Din nou, Boorstin: „Poate că nefericirea proprie ca fată a făcut-o să simpatizeze cu nevoile altora care se simțeau singuri și abandonați. A îndrăznit să vorbească pentru ei în conferințele de presă. A susținut o coloană în ziare și a vorbit la radio. În 1933 numai ea a parcurs 40.000 mile. F.D.R. în scaunul cu rotile nu putea să se miște atât de mult. A devenit conștiința New Deal-ului și a fost ochii Președintelui. Nu era neobișnuit pentru el să spună Cabinetului că ceva ar trebui întreprins «pentru că soția mea mi-a spus astfel»".

Eleanor era o persoană tăcută. Dacă avea o opinie, o ilustra printr-o acțiune. Voia să contribuie la emanciparea negrilor? Războiul era o bună ocazie. Populația de culoare era chemată la arme doar în infanterie. Nu și în aviație. Ca să demonstreze că discriminarea nu e admisibilă, Eleanor Roosevelt a zburat singură cu un avion particular pilotat de un negru. Mesajul a fost receptat. Au fost create școli și unități de piloți negri.

Dar nu amintirile din acea epocă ale Primei Doamne păreau să o preocupe acum. Știa că întâmpină tineri diplomați de la O.N.U. Se simțea legată de organizația la a cărei construcție participase. O relație care a continuat după moartea lui Franklin Delano. Ca reprezentantă a S.U.A. în organismele de lucru, elaborase *Carta Universală a Drepturilor Omului*. Era suficient să se înscrie în istoria secolului XX. Oare ea îl inspirase pe președinte să insereze în mesajul către Congres, în 1941, pasajul consacrat libertății omului? Totul a rămas ca un mesaj clasic al democrației. „Privim înainte la o lume bazată pe patru libertăți umane esențiale. Prima este libertatea cuvântului și a expresiei – peste tot în lume. A doua este libertatea fiecărei persoane de a venera pe Dumnezeu în felul său propriu – peste tot în lume. A treia este eliberarea de lipsuri – peste tot în lume. A patra este libertatea de frică – peste tot în lume". Și peste tot în lume era văzută, în 1948, doamna Roosevelt ținând în mână la O.N.U. *Declarația Drepturilor Omului,* o expresie completă a drepturilor a căror esență fusese enunțată de președinte cu șapte ani în urmă. A fost momentul culminant al contribuției lui Eleanor la binele omenirii. În timpul administrației Truman, care l-a urmat pe Roosevelt, ea își păstrează rolul în organizația mondială.

Între Scylla și Charybda

Acad. Petru SOLTAN

Între Nu și Da, o, mamă! –
Veneticul cere vamă.
Tu, sărac, îi dai mălaiul,
El mai vrea să-i dai și graiul.

Asupra operei lui Dumitru Matcovschi, Poet–Bocet al Basarabiei, n-am să mă pronunț: cobor din Babilonul Matematicilor și chiar dacă aș încerca să înșir niște calificative, versurile Domniei Sale le-ar îneca și n-ar mai rămâne nimic din ele.

De mult timp zac în mine niște detalii ce țin de persoana maestrului și nu mai pot răbda de a nu le scoate la lumină. Acesta e și motivul rândurilor ce urmează.

Toamna anului 1995. Se anunță posturile vacante de membri ai Academiei de Științe din Chișinău. La „Literatura Română”, doar o singură unitate de membru titular. Cine va strânge-o la piept – pentru publicul aborigen pe departe a fi indiferent. Catrenul de mai sus, publicat de Dumitru Matcovschi cu vreo trei ani mai înainte, trezi clopoțele și dangătul acestora șterge un pic oboseala de pe spiritele noastre, doar e vorba de „Literatura Română”, fermentul limbii materne, și eu – fuga la Uniunea Scriitorilor. Președintele acesteia, reputatul filosof al Artelor Frumoase, dl. academician Mihai Cimpoi, îmi spune:

– Noi l-am înaintat pe Matcovschi – persoana cea mai indicată. N-o să fie usor Academiei să-l refuze.

Cele spuse de Mihai Cimpoi obligă niște comentarii.

Mulți dintre scriitorii de la Chișinău ar face onoare Academiei. Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Spiridon Vangheli, Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache și alții cu un nume bine scrijelit pe filele istoriei. Însă persoana maestrului Dumitru Matcovschi are un destin ce-l scoate din comun nu numai prin sensibilitatea față de durerile neamului, dar și prin marele curaj în lupta pentru demnitatea acestuia cu secularele drame în spate. La finele anilor ’80, pe când valul de renaștere națională ia amploare, Comitetul Central al Partidului Comunist din Moldova, pentru a intimida lumea, difuzează cu aplomb de supremă putere în toată mass-media republicii verdictul său prin așa-numitele „TEZE”, și imediat în săptămânalul *Literatura și arta* apar pe o întreagă pagină cunoscutele „ANTITEZE”, semnate de maestrul Dumitru Matcovschi, care face pulbere din primele. Devenise clar că autorul acestei pagini, un bărbat înalt și viguros, cu musculatura neclintită de pe smolita față, suptă și lunguiată, are toate șansele a fi ridicat pe vârf de val. Dar ...„Între NU și DA, o, Doamne! – / Borealul nu mai doarme./ Așezat chiar cuc la masă,/ Își făcu și cuib din casă/”... Cucu-și schimbă cuibul, dar năravul ba, și... un OU de AUR căzu de la înălțime taman pe caldarâm, atacat fiind, până la miez. Acest OU de AUR cu împovărata veste umplu Lumea. Toată suflarea românească îi veni în ajutor. În jurul edificiului de recuperare un extrem de lat colac: copii, mame, tați și buni, semeni de orice vârstă. Aceștia, zi și noapte, săptămâni, luni întregi, cu flori și făclii aprinse, se tot roagă Marelui Dumnezeu să-i audă și să-i mântuiască sufletul acestui Prometeu crucificat. Îndurarea Celui de Sus întrecu înălțimea valului de rugi. Și iată, Dumitru Matcovschi, un martir al neamului, reveni între noi, făcându-ne mai dezdoită firava demnitate.

Este bine cunoscută „morfologia” Academiei de Științe și problema nu era simplă. Mai întâi persoana propusă de vreo instituție necesita a fi acceptată pentru concurs, apoi peste o lună de la publicarea listelor de pretendenți, aceștia din urmă trec prin „sita” secțiunilor – în funcție de specialitate, operațiune practic decisivă; această „sită” reprezintă un complicat procedeu, deoarece un aspirant la membru titular trebuie să obțină cel puțin 2/3 voturi din lista scriptică a academicienilor și acest procedeu poate să țină 3 „cercuri”. Apoi, cei ce au susținut acest test sunt propuși Adunării Generale a Academiei pentru confirmare, aplicând același procedeu indicat mai sus. Pe timpuri, toate aceste chestiuni deveniseră triviale: era suficient să ajungă la o înțelegere două persoane – președintele Academiei și prim-secretarul partidului comunist din Republică. Doar în perioada gorbaciovistă această înțelegere începu să aibă fisuri. Țin minte, era pe sfârșite domnia lui Jucenko, președintele-satrap al Academiei. Un membru corespondent, specialist în istoria sovietică, trece „sita” de la secție, dar nu o rezistă pe cea de la Adunarea Generală. În 1995 această înțelegere își pierdu rostul – apele Libertății au spulberat-o. Însă în Academie, prin inerție, se mai menține dominația grupurilor de influență.

Iată că sunt anunțați pretendenții. La unicul post de academician la „Literatura Română” figurează 2 candidaturi: poetul Dumitru Matcovschi și scriitorul, membru corespondent al Academiei, Constantin Popovici, o persoană cu vârsta de peste 71 de ani. O notă: regulamentul pentru alegerea în Academie stipula formula: dacă un academician ajunge la vârsta de 70 de ani, atunci la specialitatea respectivă mai apare un post vacant.

→

Regina Maria, văzută de Cucu Ureche

La alegerea republicanului Eisenhower, în 1952, demisionează. Ce nefericire pentru democrați, care dețineau puterea neîntrerupt din 1932, să fie înfrânți la alegerile prezidențiale. Doamna Roosevelt trăise de atunci intens toate evenimentele legate de politica internă. În cercurile democrate era un punct de referință. În toate deciziile mari ale democraților și în toate problemele lor individuale i se cerea sfatul sau sprijinul. În 1952, candidatul democrat fusese Adlai Stevenson, un om fin și cult, dar vântul nu bătea în pânzele lui intelectuale, căci izbucnise războiul din Coreea, iar pe plan intern anticomuniștii înverșunați întronaseră o atmosferă de război rece generalizat.

Ar fi fost Harriman, fost consilier devotat al lui Roosevelt, nelipsit din întrunirile și strategiile de vârf ale războiului, un candidat mai bun? Poate că nu, odată ce războinicii sunt oamenii zilei, iar diplomații se gândesc la pace și în timpul conflictelor. Moțăind în autobuz, nu găseam răspunsuri. Mai târziu, când voi fi cunoscut, în 1962 și 1963, și pe Stevenson și pe Harriman, pe Rusk și pe Ball, aveam să completez tabloul de-abia schițat în acest an 1956, când mi-am început ucenicia la O.N.U. Dar lecția dobândită la Hyde Park nu a fost egalată de nicio experiență nouă în cunoașterea celor care fac istoria.

Eisenhower a avut, în 1952, câștig de cauză. Acum, în 1956, din nou alegeri. Aceiași protagoniști se opuneau: Stevenson vs. Eisenhower. Doamna Roosevelt simțea că șansele democraților nu sunt cele mai bune. Și, de fapt, evenimentele i-au confirmat temerile: Eisenhower va fi reales în toamnă. Dar la melancolia ei se adăuga poate și un motiv de familie. Nu se înțelesese foarte bine cu mama lui Roosevelt, acum era nemulțumită de evoluția propriilor copii.

Nepoții o consolau. O ajutau la ceremonialul prânzului oferit de ea la Hyde Park. Lecția simplității o avusesem la ceremonialul din primăvară. Acum ea reapărea în termeni și mai bine conturați. Mă aflam în șirul de diplomați care se perindau cu o farfurie de carton în mână la masa lungă unde doamna Roosevelt era asistată de nepoți. Primul ne punea o chiflă pe farfurie. Doamna Roosevelt punea pe ea o pereche de crenvurști, la care un alt copil adăuga o frunză de salată și o linguriță de muștar. Aveam timp să o salut cu căldură și să-i reamintesc cu gratitudine că a asistat la ridicarea drapelului românesc în piațeta Rockefeller. A dat din cap gânditoare, a spus un cuvânt de bun venit și am trecut mai departe. M-am așezat pe o bancă, dar ghinionul mi-a adus în față pe colegul latino-american cu care conversasem în autobuz. Era deja un „vechi” prieten ce nu putea fi neglijat. Am pus sandvișul pe bancă și am reluat foarte scurt, înfometat cum eram, discuția. Când să încep masa, crenvurștii dispăruseră și nu departe de mine un câine mă privea dând fericit din coadă.

La reîntoarcere l-am evitat cu grijă pe prietenul meu latino-american și mi-am reluat în autobuz reflecțiile începute. De ce a fost ales din nou candidat pierzătorul și ezitantul Stevenson?

Probabil că tristețea doamnei Roosevelt era mai adâncă. Nu era vorba doar de alegeri, de rivalitatea între republicani și democrați, nici de necazurile din familie. Se întorcea o pagină, se sfârșea o epocă. Sub Truman, până în 1952, continuitatea cu era Roosevelt părea că se menține. Dar odată cu republicanii au început contestările. Guvernul lui Eisenhower era format din vârfuri ale lumii de afaceri, atât de ținuți la respect în New Deal. Ideea privatizării unor sectoare publice apăruse. Atacurile împotriva filosofiei economice keynes-iene își făcuseră apariția. Americanii voiau să uite de rigoarea stării de război, privațiuni – mai mici decât ale europenilor, desigur – primejdii și restricții și să aspire la avuție, bunăstare, libertăți.

La cârmă era Eisenhower, un fost „leu” din familia leoniană a Comandantului său suprem, atent, dar ferm cu autoritatea sa. El n-a dat curs exagerărilor și a ținut un echilibru între forțele economice în expansiune și nevoile sociale încă numeroase. Cât de admirat a fost Eisenhower când nu a ezitat să trimită armata în Sud, ca să asigure intrarea unei tinere de culoare în Colegiul ce nu o primea. Sau chiar în dilema internațională a acestui an, 1956 (criza Suezului, intervenția sovietică la Budapesta, încordarea China – Taiwan, izbucnirea războaielor anticolonialiste) când Eisenhower n-a șovăit să spună Angliei, Franței și Israelului, care atacaseră Egiptul, un *nu* fără replică, urmat de retragerea imediată a celor trei puteri. Democrații americani erau oratori, gânditori, politicieni, dar nu aveau un „leu” pe măsura celui ce fusese Leul și Vulpea.

Eleonor simțea cum se duce lumea ei și alta îi ia locul. Ideea că va rămâne un simbol al puternicului curent al Drepturilor Omului ce se va afirma în restul secolului nu o consola. Va mai trăi șase ani, va vedea triumful lui John Kennedy în alegerile din 1960 și va trăi astfel revirimentul partidului său, dar toate acestea se vor grefa pe fondul melancoliei unei ere în amurg.

(Extras din volumul *Minți senine, minți învolburate*, Editura Scripta, București, 2009.)

Istoria de lângă noi

Presupun că o persoană cu suficientă autoritate şi intim apropiată spiritului maestrului Matcovschi îi insuflă că şansele dumnealui de-a străbate prin complicatul procedeu de alegere în Academie sunt nule: probabil ştia el ce ştia, dar nu îndrăznea să-i spună în faţă pericolul ce-l aştepta. Şi iată că Dumitru Matcovschi, într-o dimineaţă, smuls din ţâţână de emoţii contradictorii, aduce la *Literatura şi Arta* o declaraţie şi, înmânând-o dlui Nicolae Dabija, redactor-şef, om cu mare experienţă de viaţă, retează:

– Refuz a candida. Te rog s-o publici. Şi pleacă.

Nimerit în vizită la Nicolae Dabija, domnia sa abordează problema. Ajungem în doi la concluzia că declaraţia nu poate fi publicată: Viaţa şi Lupta sunt sinonime. Domnul Dabija mai adaugă: „Dacă ajunge academician, poate cei de sus nu l-ar mai bate atât de tare”.

Apare săptămânalul, şi... maestrul Matcovschi, negăsindu-şi declaraţia, înfocat la culme, aduce la redacţie alta şi mai drastică. Totuşi, decizia noastră a fost şi mai categorică: dânsul în ambele cazuri – „NU şi DA” – are doar câştig. Însă, pe când continuam conversaţia în favoarea acestei afirmaţii, uşa de la birou se deschide şi intră reputatul savant în medicină, academicianul Vasilie Anestiadi. Domnia sa, josuţ, dar cu virtute, accentuat pronunţă literă cu literă:

– Cunosc bine situaţia de la secţie... Au să-l doboare şi şubreda lui sănătate, pe care o cunosc în detalii, n-o să reziste. Eu vă previn ca medic. Chiar dacă maestrul devine academician, noi îl pierdem pe Matcovschi: declaraţia trebuie publicată.

Cele expuse de valorosul specialist, practic, în mod axiomatic, m-au pus pe gânduri şi peste câteva zile cer domnului academician o audienţă. Am discutat deja vreo două ore cu servirea mai multor cafele gustoase. Domnia sa a rămas pe vechea sa poziţie.

Zi la zi creieru-mi râşnea dificila problemă în cauză. Dacă imunitatea genetică a fost în stare să înfrunte cunoscutul calvar, atunci cea socială (să nu uităm de atmosfera imediată ce-o produc menţionatele „ANTITEZE”, de lupta maestrului pentru limbă, alfabet şi tricolor) o să-l urce pe un vârf de munte şi mai ridicat. Deci, acum se află între SCYLLA şi CHARYBDA. Prima a rămas zdrobită în urmă, indiferent de faptul dacă va deveni sau nu academician dragul nostru Dumitru Matcovschi. Cu acest gând mă duc din nou la domnul Nicolae Dabija. Decizia noastră e aceeaşi – declaraţia nu va fi publicată. Dar, între timp, ghinionul ce ne păştea şi prevestit de stimatul nostru Vasile Anestiadi ne-a spart auzul: la secţie trecu doar dl Constantin Popovici, chiar dacă o unitate de academician era liberă la secţia de biologie. Departe de a crede că academicienii înţelepţi ce constituie majoritatea să fi rămas indiferenţi: prestigiul lui Matcovschi e şi onoarea fiecărui dintre aceştia, deci şi a Academiei. Lupta continuă. Pornesc iar spre Dabija. Discutăm situaţia şi ajungem la vechea concluzie – valoarea lui Matcovschi a crescut independent de rezultatul Adunării Generale, NU sau DA, ratingul îi va creşte şi mai mult. Dl Dabija mă previne să mă reţin un pic: spre redacţie e pornit Matcovschi. Din filosofica semistrofă „Între NU şi DA” a izbucnit un categoric „NU”, practic aruncând pe masa de lucru a redactorului-şef a treia declaraţie. Argumentele noastre n-au fost în stare să-i ogoiască îndoliata demnitate. Ascunzându-şi ochii de durere, dânsul iese din birou într-o verticală cu precizie, stăpânită de „proptelele” ce se bat în cap: consecinţele acelei patimi ce l-a tot legănat printre stele şi găuri negre, mintea scurtă a lumii, orgoliu înăduşit.

Ne era nemărginită jalea şi înghiţirăm din nou nod după nod – mai amare ca tinerele frunze de pelin. Însă, cu tot necazul din suflet, optimismul nu s-a spulberat din noi. Acele argumente, un pic mai sus enumerate, deveniră un ropot de ploaie caldă: „Toate declaraţiile – la dosar! Neapărat clasate!” Astfel s-a şi procedat. Maestrul Matcovschi, de acum totalmente eliberat de grijile academice, la orice sesizare, prin surâsul lui un pic sarcastic, replica:

– Soltan, Dabija – au şi ei interesul lor.

În ajunul alegerilor decisive îi fac o vizită domnului Mihai Cimpoi, rădăcina cauzei. O opinie unanimă. Ajungem la înţelegerea că la microfon vom urca în ordinea – Cimpoi, Anestiadi, Soltan, expunând atât existenţa condiţiilor suficiente, cât şi necesitatea alegerii în Academie a maestrului Matcovschi. Seara îl sun pe onoratul Vasile Anestiadi. În virtutea tonului de la celălalt capăt de fir simt o predispoziţie optimistă: dumnealui, la sigur, ştia mai multe. Asta m-a bucurat.

Adunarea Generală. În sală nu mai erau locuri libere. Se perindă pe la microfon toţi academicienii-coordonatori ai secţiilor, aducând la cunoştinţă onoratului auditoriu asupra rezultatelor obţinute la alegerile din cadrul secţiunilor, chestiune de mult ştiută de cei din sală, dar astfel cere protocolul.

Ca un fulger, sări de pe scaun domnul Anestiadi, îşi descarcă paltonul de pe umeri, şi cât ai clipi din ochi... e urcat pe podium. Tichia sa proverbială de pe creştetul capului abia ajungea la înălţimea microfonului. Cu fermitate, mâna-i dreaptă înşfacă microfonul de-i încovoaie gâtul şi porni fulminanta sa pledoarie. La început eram îngrijorat: nu cumva se va referi la situaţia fizică a dlui Matcovschi şi va devia de la cele convenite de cu seară. Felul cum s-a prezentat – un Vezuviu deşteptat – m-a îmbărbătat nespus de mult. Mă uit spre domnul Cimpoi. Dumnealui, mai din adâncul sălii, cu paltonul pe umeri vine spre microfon. Autoritatea supremă în problemele de „Literatură Română”, prin laconica şi argumentata sa cuvântare, a predispus şi mai mult auditoriul de a-şi manifesta datoria în estimarea valorilor poetice şi civice ale maestrului Matcovschi. E rândul meu. Însă momentul e dramatic: nu e rezolvată partea juridică de transfer a unităţii de academician de la o secţie la alta – prerogativa Prezidiului şi acordul secţiei respective. Dar dacă asta nu se rezolvă şi se pun la vot ambele candidaturi? La sigur, câştigă domnul Constantin Popovici: membru corespondent, doctor habilitat, profesor universitar, director de institut şi care, prin vot secret, a fost ales la secţie. Problema e extrem de dificilă.

Iată-mă în faţa microfonului. Adresarea de etichetă. Mă uit atent la figurile din sală. Telepatic le simt atitudinea.

– A sosit timpul împăcării, îmi pornesc cuvântul. Duşmanii de moarte – ruşii şi nemţii – acum se pupă. În Coşniţa, satul meu natal, distrus de nemţi în cel De-al Doilea Război Mondial, soseşte mai ieri un bărbat neamţ şi, cu o hartă în mână pe care se desluşeau şi gardurile, ajunge la un loc din colţul cimitirului, spunând că aici sunt osemintele părintelui său. Oamenii din jur îi sar în ajutor. Harta n-a minţit. I se face mormântul, i se pune o cruce. Neamţul lasă 15 mii de mărci pentru restaurarea bisericii. Oamenii din sat poartă grija acestui mormânt, iar neamţul din când în când mai trimite bani pentru biserică. Noi, academicienii, să nu putem face pace între valori? O eroare a mea, zicând: Ori trec ambii pretendenţi, ori niciunul. Nu sunt predispus a ieşi din sala asta şi lumea să mă împroaşte cu pietre. Iar în ceea ce priveşte împrumutul unităţii de academician de la biologi, asta o să ţină doar vreo douăzeci de minute: de îndată ce domnul Popovici va fi ales, în mod automat, imediat apare o unitate de academician vacantă şi datoria se restituie.

– La vot! La vot! strigă mai mulţi academicieni: domnii Vasile Micu, Gheorghe Ghidirim, Ion Ababii, Diomid Gherman, Boris Matienco, Alexandru Ciubotaru, Gheorghe Paladi, Teodor Furdui şi alţii.

Încheierea de etichetă şi cobor de la microfon. Prezidiul cere o mică întrerupere. Ce înseamnă asta? Momentul adevărului – Ulise doboară monstrul de CHARYBDA. Unitatea liberă de academician a fost transferată la „Literatura Română” şi prin vot secret ambii pretendenţi au devenit academicieni.

O subtilă notă, pe care o reproduc din cele auzite. Academicianul Artiom Lazarev îi replică vechiului său coleg, Vasile Anestiadi: „Organizovali horoşo i nicto ne znal”. (S-a organizat bine şi nimeni n-a ştiut.) Interesul despre care s-a vorbit mai sus a fost al majorităţii de la această margine de neam. Meritul de realizare a acestui interes nu aparţine celor care au optat sau celor care au votat pentru el, ci ţine exclusiv de marcanta valoare a maestrului Dumitru MATCOVSCHI! Să-i dea Domnul mulţi ani înainte.

(Reluare din *Literatura şi arta*, nr. 31, 2002)

Lacrima Anei

Vilia Banţa este născută în comuna Tătărani, judeţul Dâmboviţa. Absolventă a Facultăţii de Matematică a Universităţii din Bucureşti. Membră a U.S.R. din 2003.

Cărţi (de poezie) apărute până acum: *Timpul mareelor,* Editura Impex'92, Bucureşti, 1994; *Orfeu printre himere,* Editura Impex'92, Bucureşti, 1994; *Alchimia sferelor,* Editura Semne, Bucureşti, 1998; *Geometrie glisantă,* Editura Arefeana, Bucureşti, 2001; *Călătoria,* Editura Orion, Bucureşti, 2002; *Dresorul de umbre,* Editura Arefeana, Bucureşti, 2009.

Lacrima Anei

Aud prin tine sângele meu alergând
pe aripile îngerilor adormiţi.
Şi tai în felii ziua răsturnată-n ierburi
ca-ntr-o copilărie-n cornul lunii.
Aştept cu ochii-nchişi să-mi înverzească umbra
pe cearcănele verii...
Eu cred în despletirea gândului pribeag
până la tine, Ană, în moarte şi nemoarte;
văd firul de lumină, de purpură pe zid,
din inima ce-ţi bate de dincolo de vremi.

Nu ştiu, îmi pare frunza că migrează
înspre sărate zări de-atâta dor
şi cerul plânge-n ierburi peste greieri,
peste fântâna jertfei... simţi cum doare
tăcerea ghemuită lângă zid.
Şi numai frica de-a ne uita de tot
ne mai poate trezi
din somnu-acestei lumi de legendă
la început de lacrimă şi gând,
când întrebările mor
în galben pal spre Dumnezeu...

Văzduhul este plin de freamăt ascuns,
nu-i temere, nici vină;
silabisind încet către lumină,
în borangicul tainei, tu, Ană, mă aştepţi...
Nu-ţi pot opri nici plânsul, nici candoarea,
ca foşnetul e clipa în care mă cunoşti.

Şi-am îndrăznit atunci să înfloresc
într-un răgaz din alba ta zidire.
Ca-ntr-o oglindă m-am privit – ecou
al dăruirii întru temelie.
Să număr, Doamne, câte Ane-aprind
în ochii lor de înger stelele ciobite
şi câte Ane s-au zidit pe rând
cu truda şi durerea acestui neam prea blând,
cu soarta, cu speranţa, iubirea şi norocul,
îndurerând şi-nlăcrimând ţărâna
cu jertfa pe vecie?...

Proeuropenismul românesc

Acad. Mihai CIMPOI

Imperativele europenizării au generat o adevărată febră a luărilor de atitudine favorabile, care a reactualizat reacția sentimental-admirativă a lui Paris Mumuleanu, Dinicu Golescu sau Constantin Stere (după 1990, ea fost reluată în termeni noi și cu argumente impuse de actualitate de Adrian Marino și alți oameni de cultură).

În cele ce urmează, vom demonstra că românii au modelat, pe parcursul unui secol și jumătate, o Uniune Europeană a lor. Ei au conjugat mitul unei Europe puse sub semnul zeiței Isis, care adună membrele într-un întreg, și al Hesperidelor, în grădina cărora se află râvnitul măr de aur, cu o viziune, deloc idilică și utopică, a unei Europe a națiunilor și culturilor interactive.

Proeuropenismul românesc cunoaște o scară ascensională – de la atitudinile sentimental-admirative, exprimate retoric sub formă de îndemnare reportericească, elogiu (panegiric) sau odă (exemplare fiind *Însemnare a călătoriei mele* de Dinicu Golescu sau *Oda râvnitoare spre învățătură* a lui Paris Mumuleanu: „Tineri, bătrâni, îndemnând,/ Patria s-o folosim/ La izvor nou alergând/ Stiințe să dobândim./ Pild-avem p-europeni/ Astăzi s-au descoperit/ Un izvor prea minunat"), până la o conștiință a europenității spiritului românesc ca dat ontologic (etic, habitual, etnic, geopolitic).

La 1824, Grigore Ghica spunea că „toate puterile Europei formează parte inseparabilă", peste câțiva ani E. Poteca vorbea de o Europă „de la Portugalia până la Siberia", iar Kogălniceanu spunea, la 1840, că „literatura română e o literatură europeană".

Sentimentul că europenismul face parte din propria existență a românului și din „substanța medulară" (după expresia lui Călinescu) a românismului au avut-o cu deosebire iluminiștii, pașoptiștii, junimiștii, filosofii, oamenii de cultură și scriitorii din perioada interbelică. Stere configurează modelul Europei, hipotextualizat după însemnările lui Golescu:

– „Buna orânduială", asigurată de „pravile înțelepte, de oblăduire dreaptă și dulce";

– spiritul de legalitate, egalitatea reală în fața legilor, „ce nu își au puterea urmărilor numai către cei mici, ci și către cei mari" – toate acestea întemeiate pe starea sufletească a „omului politeist" ce nu aduce supărare altora, respectându-se pe sine și pe alții în demnitatea și în drepturile lor, „cu slobozenie firească și îndrăzneală fără de obrăznicie – fără umilire și aroganță";

– cultura sufletească ce este condițiunea indispensabilă și izvorul adevăratei „civilizațiuni", stabilind linia de demarcațiune între „civilizație" și „barbarie".

Asupra Europei, Eminescu proiectează ideea sa – semiștiințifică, semiutopică – de organism și organicism care se referă la formațiile statale, naționale, culturale sau economice. Organicul ca semn distinctiv al vieții și sinonim deplin cu viul este o legitate fundamentală a istoriei. Ceea ce întrunește organismul și organicismul este însăși rațiunea de a fi a lumii, temeiul ei existențial. Concluzia glosărilor eminesciene o găsim – în perspectivă cronologică retroactivă – în articolul *În unire e tăria,* publicat în *Federațiunea* din 10/22 aprilie 1870, și în care susține cu pathos publicistic necesitatea imperioasă a unei *Ligi spirituale europene,* a unei noi alianțe a popoarelor sub formă de Federațiune Europeană. Este comentat, aici, un articol din ziarul ceh *Politik,* în care se pledează pentru o „strânsă ligă spirituală întreolaltă", care să „garanteze drepturile noastre speciale, întrucât se vor putea împăca numai cu interesele comune". Interesele speciale nu semnifică decât interesele naționale, iar interesele comune sunt cele general-europene.

Ideea i se pare rațională și poetul-gazetar o îmbrățișează cu frenezie: „Va să zică, dacă presupunem cum că acest ziar e expresiunea opiniei publice a cehilor, atunci cehii cer o *federațiune* (subl. în text – n.n.) care să garanteze dezvoltarea liberă a fiecărui popor ca atare; și se pare cum că aceasta ar fi și ideea celorlalte naționalități ale Austriei."

Aprobând ideea de „federațiune" (europeană), Eminescu se întreabă: „Ce fac românii pentru a se alia acestei idei?" Răspunsul este, bineînțeles, cel logic: românii nu trebuie să lase să le scape această ocaziune istorică, nu trebuie să lase ca ideea să se localizeze la popoarele care o manifestă în gura mare. Românii trebuie să se alieze tuturor națiunilor „care au interese comune nouă și luptă alături cu noi". Românii nu pot, prin urmare, să rămână în afara acestei mișcări de unire (europeană) și a acțiunilor din jur de a se opune stării de lucruri de pe continent: „În momentul când toate națiunile dau cu piciorul stării de față a lucrurilor, numind-o *nesuferită și nesuportabilă* (subl. în text – n.n.) au și românii dreptul și datoria de a-i da cu piciorul, căci, pregetând și rămași singuri pe câmpul de luptă, nimeni nu se va mai speria de opozițiunea noastră singuratică. Nepăsarea noastră ne pierde". Urmând un „calapod" al „rațiunii analitice" și „rațiunii retorice", aplicat cu deosebită măiestrie, Eminescu își încheie articolul cu o sentință morală: „Românii au nenorocirea de a nu avea încredere în puterile lor proprii: noi nu ne-am convins, însă, cum că: „*puterea și mântuirea* în noi este (subl. în text – n.n.)". Unirea națională (a românilor) și unirea națiunilor europene sub semnul comunității intereselor, al „constituțiunii neamurilor", deci al unui spectru de particularități afine, al valorilor și al unei pozițiuni geografice de răscruce care determină funcția de liant spiritual intercontinental, iată axa publicisticii eminesciene.

Proeuropean în pledoariile lui „retorice", Eminescu este un european în esența ființei sale. Modelul lui utopic de Europă, ca organism ideal armonizat presupune acordul deplin dintre ființa (constituțiunea) personalității, ființa (constituțiunea) neamurilor și ființa (constituțiunea) continentului.

European prin spiritul său deschis, prin formația sa intelectuală germană, franceză și general latină, îmbinând sintetic, printr-o inteligență cuprinzătoare, un *homo antiquus* și un *homo europaeus* de spiță, conținând – în virtutea acestei simbioze – și puncte de referință englezești (Shakespeare este exemplul de fantezie poetică), Titu Maiorescu vede potențialitatea unei Europe a cercurilor culturale interactive.

Interacțiunea în temeiul influențării și condiționării reciproce este principiul modelator-cheie al „familiei mari a Europei Apusene". Ideea unei configurații europene concentrice, în care centrul să fie „tezaurul comun al popoarelor civilizate", iar cercurile înscrise să reprezinte celelalte popoare, apare în studiul „Despre scrierea limbei române" din 1866: „Secolul XIX se va numi în istorie cu drept cuvânt secolul naționalităților. În el s-a lămurit și se realizează ideea că popoarele sunt chemate a se întări în *cercuri etnografice* (subl. ne aparține – n.n.), deosebindu-și fiecare misiunea istorică după propria sa natură. Pe lângă tezaurul comun al popoarelor civilizate, mai are fiecare tărâmul său aparte, în care își dezvoltă în mod special individualitatea și, separându-se aci de toate celelalte, își constituie naționalitatea sa. Astfel, se cere ca poporul să aibă o formă de stat națională, și mai ales o literatură și o limbă națională". Criticul vede manifestarea naționalității mai ales în literatură și limbă.

Titu Maiorescu este primul critic român preocupat – în spiritul modelului de „cercuri" concentrice – de relațiile culturale interactive, supunând unei analize extinse „întreaga mișcare de critică literară relativă la viața noastră intelectuală, adică la acea parte a ei care se găsește exprimată în forma poetică".

Criticul român recurge la părerile criticilor germani spre a constata cum apărem „în judecata străinilor". Conform modelului său teoretic, Maiorescu remarcă interesul cititorului german anume pentru elementul estetic și cel național: „Ceea ce a trebuit să placă străinilor în poeziile lui Alecsandri, Bolintineanu, Eminescu și Șerbănescu și novelele lui Slavici, Negruzzi și Gane este, pe lângă măsura lor estetică, originalitatea lor națională. Toți autorii aceștia, părăsind oarba imitare a concepților străine, s-au inspirat de viața proprie a poporului lor și ne-au înfățișat ceea ce este, ceea ce gândește și ceea ce simte românul în partea cea mai aleasă a firei lui etnice". „Elementul original al materiei", îmbrăcat în „forma estetică a artei universale" și păstrând, totuși, ceva din „pământul său primitiv", trebuie să încânte străinul aplecat asupra paginilor românești: „Căci orice individualitate de popor își are valoarea ei absolută, întâmpină un răsunet de iubire în restul omenirii ca o parte integrantă a ei". Maiorescu face, de aceea, elogiul romanului și nuvelei de factură poporană, aducând ca argument și părerile criticilor germani. [Lorenz Diefenbach: „Cele două novele sătene de Slavici *(Crucea din sat* și *Popa Tanda*) stau pe aceeași treaptă cu cele mai bune novele germane de felul lor. Istoria lui Gane (*Santa*) e mișcătoare, iar povestea (*Doi feți cu stea-n frunte*) e o minune..."]

Studiul despre Eminescu (*Eminescu și poeziile lui*, 1889) impune programatic ideea că un mare poet conține, în opera sa, dimensiunile europenității și universalității. „Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturii europene de astăzi". Cu alte cuvinte, criticul român exprimă ideea goetheană despre personalitate ca „bun suprem" – intelectual și estetic, adăugând că o personalitate de valoare europeană se realizează printr-o voință titanică de sinteză: „Cu neobosita lui stăruință de a ceti, de a studia, de a cunoaște, el își înzestra fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător al filosofiei, în special al lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și budiste, admirator al Vedelor, pasionat pentru operele politice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești. Căci cum să ajungi la o privire generală, dacă nu ai în cunoștințele tale treptele succesive care să te ridice până la ea? Tocmai ele dau lui Eminescu cuprinsul precis în acele versuri caracteristice în care se întrupează profunda lui emoțiune asupra începuturilor lumii, asupra vieții omenești, asupra soartei poporului român."

Configurația „cercurilor" este concepută de Maiorescu, evident, în sfera acestui orizont axiologic al personalităților – personalităților intelectuale și personalităților însele ale popoarelor care își exprimă glasul – herderian – prin cântec, prin rostirea esențială (estetică, zice tot timpul Maiorescu) a ființei.

→

Istoria de lângă noi

Nicolae Iorga dezbate, în contextul extinderii imperialismelor, atât ideea unirii statelor mici în sud-estul european, cât şi ideea unei noi Europe, „care este o necesitate" şi care nu trebuie să se sprijine pe socotelile de azi şi de mâine, şi pe ce crede diplomaţia „adesea răsărită din nimic" şi lipsită de informaţie: „Ea nu este numai o amintire a vremii când lumea europeană avea o legislatură în stare să reziste la sforţările intereselor divergente, aceea a legii creştine, a imperiului sprijinit de dânsa, mai târziu a civilizaţiei unitare a Renaşterii, ajunsă la limpeziciunea, aşa de uşor de înţeles, a formulei franceze. Europa, pe care cu atâta inconştienţă au sfâşiat-o patimile de după război şi înţelegerea greşită a naţionalismului, ca şi un sălbatec avânt al imperialismului îngâmfat, e *o necesitate şi o datorie* (subl. noastră)".

Noua Europă apare din necesităţi materiale, căci sunt ţări care nu pot desface materia primă, care se înăbuşă de un capital pe care nu ştiu să-l fructifice în lipsă de siguranţă şi de garanţii, căci nu există stabilitate monetară şi posibilităţi de schimburi, „pe care încearcă în zădar să le înlăture meschina şi veşnic schimbătoarea spiţerie birocratică a contingentărilor, izvor de părtinire, de corupţie şi de zăpăceală".

„E o necesitate această Europă şi din punct de vedere moral", afirmă Iorga. Într-o vreme când nu exista acţiunea învrăjbitoare a unui supranaţionalism îngustător de orizont şi falsificator de viziune, exista o posibilitate de comunicare între oamenii de cultură, de acces la adevărurile admise şi de împărtăşire a aceluiaşi crez. Astăzi însă, istoricul remarcă o confuzie între adevăr şi erezie, o închidere a fiecărei naţiuni într-o concepţie despre ea însăşi, despre originea, meritele şi drepturile ei, care să o ducă la o izolare de celelalte care n-o primesc.

O nouă Europă ar duce la înlăturarea oricărei hegemonii a „asociaţiilor de trecătoare exclusivitate, ca Pactul celor Patru de ieri sau de mâine". Aceasta-i opinia lui Iorga expusă într-o conferinţă radio din 4 martie 1938, ora 19.50, intitulată *Ce poate fi Europa* şi tipărită cu titlu schimbat, *E cu putinţă o nouă Europă?*, în *Neamul Românesc* din 6 martie 1938.

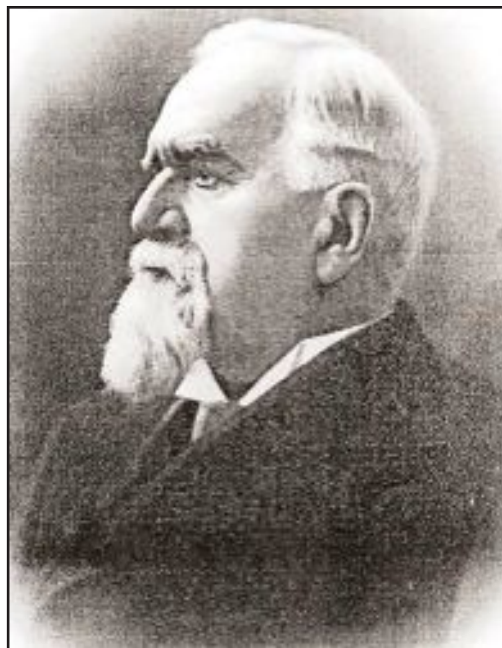
Şi Blaga rosteşte pledoaria sa pentru „colectivismul spiritual" european, analog anticipativ evident al europenismului integraţionist, al globalismului şi multiculturalismului din zilele noastre. Nădejdea purificatoare venea în contrapondere cu toate manifestările decadentismului cultural: cultul nuanţei, al complicaţiilor de conştiinţă, sentimentalismului vag, conturul accidental al naturii, impresionalismul relativist, inspiraţia pasivă, contradicţiile lăuntrice istovitoare şi, bineînţeles, individualismul. Vântul năprasnic al schimbării bântuie pe bătrânul continent: „Dacă-i adevărat însă că arta premerge celorlalte prefaceri, atunci e poate îndreptăţită nădejdea ce-o rostim că Europa e pe cale de a crea o nouă metafizică şi un nou *colectivism spiritual* (subl. în text – n.n.). Fireşte, o viziune metafizică şi un colectivism spiritual ce nu are prea mult de-a face cu cele trecute. Putrefactele altor vremi nu-şi redobândesc niciodată viaţa. După fărâmiţarea individualistă urmează integrarea unei noi spiritualităţi colective".

Personalitatea creatoare ar fi urmat, într-o asemenea proiecţie blagiană a unei Europe colectiviste, să ne transforme într-o impersonalitate creatoare înfeudată unui cuget colectiv, unei noi dogme bine întemeiate, pe care urma s-o contureze metafizica şi organizaţia socială. Noul stil al vieţii, europenist şi „absolut" prin naştere, ar avea ca imperative: anonimatul, dogma, colectivismul spiritual, arta abstractă, stilizarea lăuntrică.

Blaga lasă, însă, pe seama istoriei să decidă care va fi înfăţişarea concretă a colectivismului spiritual, căci acesta nu se poate întrezări nici măcar aproximativ.

„Mitul central" nietzschean este „jertfa unei erori fundamentale, cât priveşte concepţia despre mit şi cultură", căci unitatea de cultură nu poate fi condiţionată decât de inconştientul stilistic colectiv. Recunoscând totuşi existenţa unui „mit central" grec, Blaga atrage atenţia că în cazul culturii greceşti este vorba despre un orizont limitat şi de o tipizare extraordinară. Orizontul stilistic german e însă mai divers, mai puţin unitar şi individualizat după regiuni. Este, prin urmare, un orizont deschis „infinit". Nietzsche vede lucrurile, precizează Blaga, pe de-a-ndoaselea, foarte strâmt, adevărul fiind nu existenţa unui „mit central" dătător de unitate, ci existenţa „matricei stilistice, inconştiente şi de un pronunţat caracter colectiv": „De altă parte, unitatea stilistică a unei culturi nu o vedem deloc primejduită prin diversificare mitologică. A impune, deci, cu forţa un mit nu înseamnă a favoriza creaţia şi unificarea culturii, ci înseamnă mai degrabă a steriliza matricea stilistică şi puterea creatoare. Tentativele de a îndruma creaţia pe scocul unui mit central le socotim dezastruoase. Creaţia n-are nimic de câştigat prin limitarea la o singură mitologie, promulgată prin articole de lege drept centrală, dar totul de pierdut, căci, prin fixare, duhul creator se anulează singur."

Acesta este, în definitiv, argumentul blagian pentru integrarea noastră în Europa, pentru globalizare şi dialogul multicultural pe care astfel de procese îl presupun.

Eurocentrismul nu poate impune, prin urmare, şi un etnoeuropocentrism, căci creaţia de valori nu poate cunoaşte o limitare la o singură mitologie şi la o singură sau la câteva coordonate stilistice. Toate mitologiile şi toate individualităţile creatoare participă la dialogul multicultural în mod concentrat şi organic. Europenizarea şi globalizarea nu pot anihila fondul inepuizabil al inconştientului colectiv, prin care orizontul misterului şi revelării se reactivează mereu, ajutat de legea valorilor maxime. Prin dialogul multicultural, valorile intră într-o relaţie de provocare şi afirmare dinamică, relaţie de intervalorizare, am zice noi, în spirit blagian. Noica afirmă transant că Europa dă lumii istorice un model de cultură viabil chiar în cazul în care cultura ar dispărea. Ea se impune, hegemonic, printr-o cuprindere a Totului, printr-o deschidere spre toate culturile ştiute, în timp ce alte culturi s-au limitat la colţuri de Terra, la sfere limitate.

Îmbrăţişând sintetic diferite variante (bizantină, romano-catolică, irakiană, franceză, anglo-saxonă, aceste două din urmă pe un fond german), ea „s-a deschis, prin conştiinţă istorică, înspre toate culturile ştiute".

Altele (egipteană, chineză, indiană, chiar cea greacă) au rămas doar configuraţii culturale, fiind tratate ca atare de Spengler şi Toynbee. Toate culturile lasă iraţionalul dincolo, cea europeană, însă, îl întruchipează. Modelul european este singurul valabil, după Noica, şi în cazul altor culturi. El cunoaşte nu doar un proces de asimilare a multor culturi, ci şi de extindere peste limitele continentului, europenizând tot globul. Astfel, modul de gândire european, toate valorile culturale, morale şi politice sunt puse la îndemâna oricui, căci recurge la o realizare liberă a modelului.

Cultura europeană îşi dovedeşte misterul prin lipsa de mister şi, spre deosebire de alte culturi dependente de natură, o depăşeşte vădit. Prin însăşi această desprindere de condiţia naturală, prin caracterul ei suprarealist şi nefiresc, prin mitologia ei monoteistă (născută dintr-o singură legendă, cea a copilului Hristos născut în iesle), ea se impune ca arhetip al tuturor culturilor care se definesc prin parţialitate.

În procesul de dezvoltare a culturii europene lipsesc clipele de stagnare, ea având „o existenţă în neodihna creativităţii". Este, în consecinţă, mereu într-o acţiune de reînnoire, de rostire inventivă, originală, în timp ce cultura indiană sau cea chineză sunt închise în sine, nemaispunând nimic nou. Spre deosebire de configuraţiile culturale, cultura deplină, ieşită din condiţia naturală a umanităţii, aduce următoarele: „1. o supranatură, schimbând raportul dintre om şi natură în favoarea celui dintâi; 2. o cunoaştere raţională, dincolo de cea naturală care este doar descriptivă, cunoaştere capabilă să integreze iraţionalul; 3. o superioară organizare ştiinţifică şi tehnică de viaţă, cu lărgirea existenţei şi cunoaşterii proprii prin istorie; 4. un orizont deschis, ca o limitare care nu limitează, până la ieşirea prin creaţii din timpul istoric. Un asemenea model acoperă astăzi Terra şi se pregăteşte să treacă prin vămile văzduhului". Europocentrismul este, reieşind dintr-o asemenea hegemonie valorică, un fenomen indiscutabil, care şi-a pierdut orice sens peiorativ. Sfera de iradiere a modelului european e cu adevărat planetară, modelând, provocând şi impulsionând culturi ale Americii Centrale, de Sud, ale continentului euro-asiatic (până la coasta rusă a Pacificului), ale Australiei şi Africii. Doar cultura indiană ar putea s-o egaleze valoric într-un anumit grad.

Prin fineţea şi tăria mijloacelor şi sensurilor de viaţă, Europa a devenit „purtătoarea de cuvânt a globului", având pentru aceasta toate justificările de drept (spiritul istoric, deşi apărut târziu, metoda ştiinţifică), „Europa poate eventual redeveni o peninsulă a Asiei; ea dă totuşi fiinţă istorică, până şi celor care ar desfiinţa-o". Pathosul europocentrist noicist se impune irezistibil printr-o construcţie de piramidă logică platoniciană (aşa cum o vom întâlni şi în pledoariile europocentriste ale lui Eminescu). Modelul cultural nu este un model-prototip, ca la antici, ci un model idee de lucru care îşi aplică o anumită metodă operatorie asupra investigaţiei realităţilor complexe, dar şi sie înseşi ca realitate complexă. În ce constă esenţa culturii europene, pornite de la o schemă a culturilor spre a deduce structura şi modelul ca atare? Filosoful recurge, acum, la delimitarea şi definirea altor cinci feluri de raporturi între Unu şi Multiplu: Unu şi repetiţia sa; Unu şi variaţia sa; Unu în Multiplu; Unu şi Multiplu; Unu multiplu. Precizând că aceste cinci raporturi sunt solidare cu cele cinci raporturi dintre regulă şi excepţie, exemplifică prin Unu şi repetiţia din culturile primitive de tip totemic, prin Unu şi variaţia sa din culturile de tip monoteist, prin Unu în Multiplu din culturile de tip panteist, prin Unu şi Multiplu din culturile de tip politeist. Miracolul european se produce, însă, după principiul al cincilea, Unu multiplu: „Excepţia devine acum regulă. De rândul acesta, nici *Unul* nu primează, nici *Multiplul,* ci *Unu* este de la început multiplu, distribuindu-se fără să se împartă (subl. în text – n.n.). Nicio clipă însă, Unu multiplu nu poate fi asimilat de Unu în Multiplu al panteismului, în care individuaţia a degradat părţile şi doar reintegrarea lor le salvează; în care lumea este una singură, prin primatul Unului, în timp ce Unul multiplu se răspândeşte în lumi şi câmpuri; în care Unu nu se preface în unităţi, pe când în cultura europeană Unu dă unităţi, de fiecare dată autonome, ca monadele."

Ca şi Unu prim, cultura europeană constituie un ansamblu de unităţi, aflat într-un proces continuu de diversificare ce dinamizează şi dă viaţă structurilor care devin forme structurante, în universul culturii europene. Unitatea Unului multiplu dă unităţi multiple, unindu-le într-o unitate a diversităţii. Acestea sunt unele din modelele româneşti de Uniune Europeană, dovadă că noi am gândit-o permanent.

Tricolorul și stema - simboluri sacre ale României

George ROTARU

Istoricul George Rotaru, președintele Asociației Române de Vexilologie „Tricolorul”, a trimis recent un „Apel către Președinția, Parlamentul și Guvernul României, pentru inserarea stemei pe drapel”, apel din a cărui argumentare reluăm mare parte mai jos, convinși de oportunitatea acestei inițiative.

Drapelul, steagul (*vexillum*) reprezintă și a reprezentat de-a lungul istoriei simbolul suveranității statului asupra teritoriului său național independent și indivizibil.

Stema unui stat este simbolul ființei sale istorice și politice; ea exprimă realizarea unor idei sau a unor aspirații înalte pe care statul sau poporul respectiv, în deplină unitate, le-au urmărit în cursul timpurilor.

Stema actuală a României simbolizează statul unitar român, situația politică și teritorială a țării noastre în urma nesfârșitelor străduințe și lupte pe care le-a purtat poporul român pentru realizarea unității sale naționale.

Stema întru totum cu drapelul reprezintă România ca stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil, reprezintă, deci, unitatea indestructibilă dintre statul român și poporul său.

Originea drapelului României vine din îndepărtata istorie, de peste două milenii, având rădăcini în steagurile Romei și ale Daciei. Drapelul (*vexillum*) dac consta dintr-o bucată de pânză pătrată fixată în vârful unei sulițe. În mijloc avea cusută o emblemă reprezentând un șarpe și pe margini franjuri. Stindardul dac (*signum*) era un balaur cu capul de lup și gura deschisă. Pe corpul acestuia erau prinse benzi textile. Atât franjurile drapelului, cât și benzile stindardului erau colorate în nuanțele curcubeului (zalmoxian), dominante fiind roșu, galben și albastru.

De regulă, ambele însemne se aflau alături și, uneori, chiar combinate.

Mai târziu, abia în secolul al XIV-lea, documentele care s-au păstrat amintesc de steagurile oștirilor. Pe lângă documente scrise, s-au păstrat și câteva steaguri din trecut.

Pentru Principatele Române, însemnele naționale sunt cunoscute sub numele de *steag*. Ulterior, sub influența terminologiei apusene, steagul a luat numele de *drapel*, pentru trupele pedestre, și *stindard*, pentru cele călări. În realitate, ambele denumiri nu sunt decât *signum* și *vexillum*. Acestea, respectiv, forma, culorile, conținutul și simbolistica lor au fost statuate prin legi, regulamente și înalte decrete.

Numeroase mărturii scrise care s-au păstrat până în zilele noastre ne dovedesc că existau pentru Muntenia, Moldova, Transilvania și celelalte provincii simbolistica heraldică și vexilologică a fiecăreia, bine statornicită. Pe toate aceste simboluri vexilologice, steaguri, drapele, stindarde, erau aplicate elemente heraldice, iconografice, steme etc.

Sunt păstrate și în prezent steagul domnesc al lui Ieremia Movilă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, steagul original al lui Ștefan cel Mare (sfârșitul secolului al XV-lea - imaginea anterioară). De asemenea, se păstrează steagul muntenesc în formă pătrată din timpul lui Șerban Cantacuzino, de la jumătatea secolului al XVII-lea și, de la începutul secolului al XIX-lea, steagul pandurilor lui Tudor Vladimirescu. Reprezentative sunt și steagul Agiei din Principatul Țării Românești (1822-1828), steagurile din vremea domnitorilor Alexandru Ghica și Gheorghe Bibescu.

După această perioadă **steagul capătă aspectul Tricolorului național.**

Pentru Țara Românească s-au păstrat șase drapele și două stindarde, așezate astăzi alături de cele din perioada anterioară în Sala de Onoare a Muzeului Militar. Aceste opt steaguri se aseamănă perfect între ele în ceea ce privește culorile. Toate sunt formate din câte trei fâșii orizontale din mătase: sus, roșu, la mijloc, galben, jos, albastru.

În ceea ce privește Principatul Moldovei, tot de la jumătatea secolului al XIX-lea se păstrează două steaguri de pe timpul domniei lui Mihail Sturdza. Acestea au fost înlocuite, după jumătatea secolului, în timpul Căimăcămiei, cu alte 3 steaguri diferite de cele anterioare, fiind și acum păstrate. Din cele prezentate, rezultă că steagurile Principatelor Române, pentru epoca 1830-1859, aveau stabilite, conform Regulamentelor Organice, următoarele culori: pentru Moldova, albastru și roșu, păstrate până în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, pentru Țara Românească, albastru și galben numai până în 1834, când sunt înlocuite cu roșu, galben și albastru. Pe steagurile Moldovei erau inserate stemele cu capul de bour, iar pe steagurile Țării Românești, încă din 1834, erau inserate stemele cu vulturul. În timpul domnitorului Al.I. Cuza se adoptă, pentru însemnele ambelor țări, Tricolorul, compus din roșu, galben și albastru. Steagul poartă cele trei culori și acvila cu scutul pe care sunt reunite simbolurile Țării Românești și Moldovei.

Se constată că absolut toate steagurile și drapelele au aplicate stemele cu însemnele heraldice, hieroglifice, iconografice etc., fiind o condiție *sine qua non* de reprezentare a suveranității statale și ale unității poporului în jurul statului.

De asemenea, în 1840, domnitorul Ghica a adoptat noul model pentru cel dintâi tricolor, roșu, galben, albastru, cu roșu în partea superioară și lățimi egale ale benzilor. În centru se afla un scut alb brodat cu aur și mobilat cu acvila încoronată princiar și cruciată. În 1848 steagul adoptat de către revoluționari ca drapel al Țării Românești a fost tricolorul albastru, galben, roșu, cu albastru sus și, pe galben, era inserată deviza: „Libertate, Dreptate, Frăție”. Acest tricolor apare și în Moldova, în Ardeal (Adunarea de la Blaj) și până la Paris (arborat la 26 aprilie 1848). În baza Decretului nr. 1 din 14/26 iunie 1848 al guvernului provizoriu din Țara Românească se prevede că „steagul național va avea trei culori: albastru, galben, roșu, precum și deviza Dreptate, Frăție”. Aceste steaguri au fost sfințite la 15/27 iunie 1848. În baza Decretului 252 din 13/25 iulie 1848, se definea steagul ca având culorile dispuse pe verticală. Nuanțele erau albastru închis, galben deschis și roșu carmin, cu albastru lângă hampă, galben la mijloc și roșu fâlfâind.

Sunt reprezentative steagurile din 1861-1863 de sub domnitorul Cuza, care se mențin și sub principele Carol I, până în 1874, deși, între timp se adoptă Constituția din 1866, ca și legile din 1867 și 1872. Conform acestor legi, culorile drapelului românesc sunt așezate vertical în ordinea următoare: albastru, alături de hampa drapelului, galben la mijloc, iar roșu, la margine, „flotând". Aceleași legi mai prevăd că drapelul va avea la mijloc stema țării. Această formă a drapelului a fost menținută, atât în perioada regelui Carol I, cât și în perioada regilor Ferdinand I și Carol II, cu deosebirea că, după întregirea României, s-a pus la mijlocul drapelului stema cea nouă a țării.

După 30 Decembrie 1947, Drapelul României își păstrează proporția, culorile și poziționarea lor, stema istorică fiind înlocuită cu stema regimului din perioada 1948-1989. Din 1990, drapelul a fost vitregit de cel mai important simbol al ființei naționale, stema României.

Este binecunoscut și fundamentat că, de-a lungul istoriei, steagurile Principatelor Române aveau inserate steme care le individualizau, devenind în timp simboluri de necontestat pentru statele respective. Stema de azi este stema ROMÂNIEI MARI, ce a fluturat pe drapelele României până la jumătatea secolului XX. Prin construcția stemei, specialiștii în heraldica românească au reflectat unitatea statului român. Aceasta are legătură directă cu (1) primul articol din Constituția Principatelor Unite Române 1866: „Principatele Unite Române constituie un singur stat indivizibil, sub denumire România”; (2) Constituția Regatului României 1923 și 1938: „Regatul României este un stat unitar și indivizibil”; (3) Constituția Republicii Populare Române 1948: „Republica Populară Română este un stat popular, unitar, independent și suveran”; (4) Constituția României 1991: „România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil”.

DE ACEEA, STEMA, CA SIMBOL AL UNITĂȚII STATULUI ROMÂN, TREBUIE REPUSĂ ACOLO UNDE ISTORIA A AȘEZAT-O, PE DRAPELUL ROMÂNIEI, CARE, PRIN CULORILE ȘI SIMBOLURILE SALE, ÎNSEAMNĂ SUVERANITATEA ȘI INTEGRITATEA STRĂMOȘESCULUI PĂMÂNT CARPATO-DUNĂREANO-PONTIC!

De-a lungul istoriei, în vexilologia și heraldica românească, drapelul tricolor a respectat culorile naționale - roșu, galben, albastru. La mijloc, pe fondul galben, drapelul avea inserată STEMA ȚĂRII, care transmitea un mesaj istoric, distincție și unicitate între simbolurile statelor lumii.

După Constituția din 1991, actualul drapel al României, purtând cele trei culori ce vin din istorie, dar fără stemă, se aseamănă întru totul cu drapelul statului african CIAD adoptat în 1960, când drapelul tricolor, roșu, galben și albastru, al României avea inserată stema. Datorită asemănării dintre drapelul statului Ciad și al României, au fost stârnite discuții la nivel internațional. Ambasada Ciadului de la Moscova a înaintat la ONU un protest oficial prin care cerea ca Drapelul României să nu mai fie arborat la ONU, deoarece dintotdeauna Drapelul României avea aplicată stema, deci și la momentul adoptării Drapelului Ciad, în 1960. Tricolorul românesc este, de asemenea, înrudit cu cel al Republicii Moldova, acesta din urmă având o proporție diferită: 1/2 în loc de 2/3, un albastru mai deschis și stema țării în centru, stemă care se diferențiază vizibil de cea a României. Înrudirea este firească, originea celor două popoare fiind aceeași.

Inserarea stemei României pe drapelul național reprezintă o cerință imperioasă susținută și de organismele mondiale în domeniul vexilologiei și heraldicii. Aceste instituții mondiale, Federația Internațională a Asociațiilor de Vexilologie, Confederația Mondială a Asociațiilor de Vexilologie, Institutul Mondial al Steagului etc., care garantează respectarea normelor vexilologice și heraldice privind însemnele naționale, respectiv, drapelul fiecărui stat, au intervenit cu prilejul diferitelor congrese internaționale pentru respectarea individualizării drapelelor statelor, în principal problema diferendului însemnelor României și Ciadului.

→

Școala de la Bunești

Cronică de șantier 2008

Ana-Maria GOILAV

Școala de la Bunești a început în vara lui 2008 cu o lecție-șantier. Nu întâmplător, exercițiul de arhitectură a fost cel care a adus împreună primii studenți și profesori. Subordonată ideii de comunitate vie, cu relațiile ei imprevizibile și în continuă schimbare, construcția și-a propus, odată finalizată, să reprezinte primul nostru gest împlinit de coeziune. Prezența casei de lemn în cel mai înalt punct al poienii din Bunești, acolo unde drumul de pădure cotește ușor, echivalează cu acostarea primei corăbii.

Și totuși, așezat generos și modest în chip de pretext al unei altfel de școli, proiectul de arhitectură există, iar prima casă conține deja ADN-ul tuturor construcțiilor din verile viitoare. Principiile de care vom asculta se manifestă aici nu doar în forma arhitecturală și în modul de amplasare, ci, în primul rând, în felul în care, timp de cinci săptămâni, am construit.

Lemn, Piatră, Pământ. Proiectare în sit și Providență

Materialele de construcție naturale, de la care pornește totul, aduc după sine o seamă de revelații și deznădejdi. A lucra cu lemnul a însemnat a descoperi noutatea neîncepută a lucrurilor vechi de când lumea și a-ți primeni mintea prin dezvățul de beton armat. În prima lecție am avut de învățat cu toții – arhitect, studenți și chiar meșteri lemnari – cum să ne apropiem de lemn, cu aceeași emoție cu care ne aflam înaintea calului viguros de la stână, pe care nu am mai încălecat niciodată.

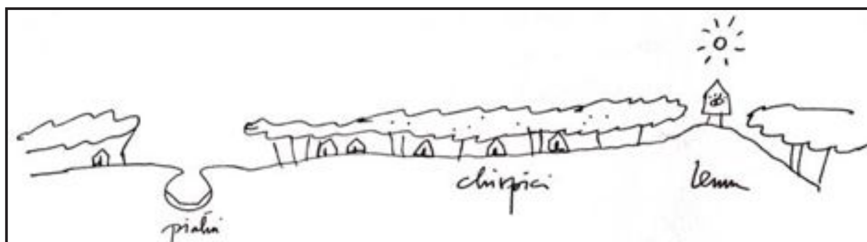
Lemnul, piatra și pământul sunt temele șantierelor-școală de la Bunești, unde casele vor avea de afirmat, în *forme structurale,* legile constructive primare ale materialului.

„Intriga" proiectului o reprezintă de fiecare dată *detaliul constructiv caracteristic,* pe care îl avem de cercetat și descoperit, înainte de a ne propune expresia sau scara lucrurilor. În vara aceasta am explorat potențialul unei tehnici tradiționale uitate în filele tuturor manualelor și cursurilor de construcții – chertarea în coadă de rândunică. A înțelege detaliul constructiv consacrat presupune pentru șantierul-școală a-l proba totodată în formule noi, a-l aduce la viață prin meșterii cărora le este, deși la îndemână, atât de străin în frumusețea promisiunilor lui. Am trăit mirarea dulgherilor în fața propunerii de a folosi și „altfel" ceea ce stăpânesc ei mai bine.

I-am uimit prin „abaterile" noastre atât de la securizanta tradiție, cât și de la comoda modernitate, când le-am cerut să lege bârnele în coadă de rândunică, mărind însă pasul chertării și astfel depărtând grinzile unele de altele, dar și când i-am luat în pădure cu securile lor după salcâmi, pe care i-am ars și îngropat, în cei 12 piloți pe care am înălțat talpa casei. În sfârșit, când am canelat zile întregi scânduri cu care să învelim cele 8 ape.

Am făcut asemeni locuitorilor de păduri și am reinventat lumea din lemn: fundații și pereți și cuie și scară și învelitoare. Un *experiment constructiv total,* în care e angajat și explorat în varietatea ipostazelor constructive *un singur material odată*. În prima casă de la Bunești, așezarea gravitațională a bârnelor și chertarea în coadă de rândunică au generat întreaga fizionomie, au conferit simplitatea unificatoare a obiectului și l-au făcut să fie mai degrabă o sculptură de lemn în formă de casă, o sculptură de locuit. Cubul în care se înscrie volumul are toate colțurile retezate la partea superioară la 45 de grade, rezultând astfel cele 4 timpane identice ale podului. În loc de șarpantă, continuă structura însăși a pereților, prin retrageri succesive ale bârnelor care acum se reazemă pe doliile-jgheab. Nu au fost folosite decât trei secțiuni modulate pentru elementele de lemn, variind în funcție de rolul jucat – portant sau purtat. Aceeași piesă de lemn a constituit unitatea morfologică atât a pereților, cât și a planșeelor, cu modificarea secțiunii, după caz. Mai mult, cu același element au fost realizate treptele încastrate în peretele exterior, iar podestul de acces în pod reprezintă simpla prelungire în consolă a planșeului. Exteriorul și interiorul păstrează vizual sinceritatea logicii constructive, trăsătură proprie *spațiului-structură,* în care delimitările spațiale coincid întru totul cu elementele portante, structurale. În această privință, casa este o aplicație concretă a teoriei de arhitectură de seminar, un exercițiu didactic materializat.

Evident, lucrul cu lemnul și proximitatea satului

ne-au obligat la definirea unei poziții explicite față de tradiție. Deși ne documentăm la Muzeul Satului și, vara, pe ulițele așezărilor de pe Vâlsan, nu ne-am propus să mimăm nimic, așa cum nu ne propunem să inovăm cu dinadinsul. Nu credem în „interpretarea" caselor țărănești, pentru că aceste case au o frumusețe care a trecut deja în nemișcarea lucrurilor desăvârșite, pe care nu o vom tulbura. Deși pentru câteva săptămâni ne abandonăm ritmurilor și capriciilor poienii, nu ne prefacem că trăim și construim așa cum se trăia și construia până acum 100 de ani. Căutăm casele din altă vreme, care își duc cu blândă demnitate ultimele zile, mute în cacofonia asurzitoare a balcoanelor, mansardelor și windfangurilor de la țară. În loc să le copiem fidel, am ales să le prelungim liniștea tămăduitoare, în chiar locul în care le găsim.

În poiana noastră însă vom construi *experimental și critic.* De altfel, facem aceasta nu în sat sau acolo unde vreodată, în vreun anume fel, s-a construit deja ceva. Am înțeles, lucrând cot la cot cu meșterii lemnari ai zilelor noastre, că devalorizarea tradiției constă în neputința de a mai inova, pe teme constructive fundamentale. Tradiția, fie rămâne înțepenită într-o virtuozitate a execuției mereu acelorași motive, fie interpretează un repertoriu frivol, decorativ, de ajururi și colțunași din PVC.

„Experimental" se referă în cazul șantierului-școală în mare măsură la proiectarea *in situ*, așa cum de altfel s-a întâmplat la ridicarea casei de lemn. Pentru ca lucrarea să fie fezabilă, intențiile și temele majore se stabilesc în prealabil, în forma proiectului de idee. Mai multe posibile detalii de execuție sunt studiate și sunt lăsate apoi, în mod deliberat, în seama *interacțiunilor personale,* a colaborării de șantier dintre arhitect, meșter și studenți. Îi rezervăm noi înșine hazardului loc de desfășurare în planul de situație de la Bunești. De fapt, pentru a consemna cu exactitate cum a lucrat hazardul în vara lui 2008, avem să ne referim de acum încolo, în locul lui, la Providență.

Poiana cu sculpturi de locuit

Cu pereții ei firavi de frunze și lumini, peste care se vede până departe, în Toplița și împrejur, poiana are darul de a închide în ea o puternică intimitate. Este locul potrivit pentru ca o mică lume, de sine stătătoare, să se nască. De aici vor continua să pornească spre sătenii vecini întrebări noi, care să îi pună în încurcătură: Unde găsesc o piatră de moară? Îmi trebuie pentru prima treaptă de acasă. Aveți vreo roată de căruță din lemn? Pentru troița-fântână.

Casa de lemn a primit mai multe nume, încă de pe când se construia: culă, zigurat, cub, arcă, turn. Ce am construit de fapt? Înainte de Constantin, pentru biserică nu exista un singur nume, care să trimită la o forma arhitecturală specifică, ci se foloseau mai multe variante care nu desemnau nimic altceva decât adunarea însăși a credincioșilor. La fel și aici – am construit un prim spațiu de reuniune.

Urmează alte asemenea locuri, care își așteaptă numele: un amfiteatru, trapeza cu bucătărie, bibliotecă, ateliere și, desigur, locuințele profesorilor și ale studenților. Presărate în liziera pădurii – în care își vor face loc, domesticind-o, pomi fructiferi și vrejuri de viță de vie – casele se vor învecina atât prin apropiere, cât și prin distanță.

Fiecare material de construcție are de luat în posesie un loc al poienii, pe care să îl întruchipeze și însuflețească, asemeni geniilor pădurii, stâncilor, izvoarelor. Lemnul exprimă deja, în locul cel mai înalt din poiană, detașarea de sol; locuințele din pământ uscat la soare, ars sau bătut între împletituri de nuiele, se vor naște direct din pământ. Mai încolo, amfiteatrul din piatră va coborî câteva gradene sub pământ. Nu ne grăbim să știm deja în ce fel vor arăta toate acestea, suntem gata însă pentru acea asceză a formelor care poate fi practicată cu maximă pasiune.

În lume sunt cunoscute în jur de 200 de însemne vexilologice, drapelele naționale ale statelor, care au elemente specifice, făcând posibilă distincția și personalizarea fiecăruia. Între aceste steaguri naționale, al României (1991) și Ciadului (1960) sunt identice ca design, culori și raport dimensional. Se știe că societatea civilă din România, instituții specializate, mass-media, comitete și grupuri din cadrul Parlamentului (legislațiile anterioare) au cerut să fie inserată ca element heraldic specific stema României avizată de Comisia Română de Heraldică și aprobată de Parlamentul României din 1992.

Stema cu acvila cruciată, în mijlocul căreia se află scutul scartelat, cu instițiunea și cele 4 cartiere, reprezentând simbolurile istorice ale celor 5 provincii românești (Țara Românească, Moldova, Oltenia cu Banatul, Transilvania și Dobrogea), răspunde cerinței fundamentale că România este stat național, suveran, independent, unitar și indivizibil și trebuie să-și reia locul sacru pe drapelul tricolor ca un drept istoric de netăgăduit. Nimeni nu se poate târgui cu istoria, nu o poate suprima și nu poate atenta la integritatea simbolurilor naționale.

Considerăm că adoptarea Tricolorului românesc cu stemă nu poate constitui un impediment ca urmare a asemănării cu drapelul Republicii Moldova.

CEREM ÎN NUMELE ISTORIEI CA, ODATĂ CU MODIFICAREA CONSTITUȚIEI SAU PRIN LEGE ORGANICĂ, SĂ SE HOTĂRASCĂ DISPUNEREA STEMEI PE DRAPEL!

Argumentele privind acest lucru au fost emise și prezentate în MEMORANDUMUL ISTORICO-VEXILOLOGIC, având ca bază documentară o serie de materiale istorice, vexilologice și heraldice, elaborate de către specialiști în domeniu. Tricolorul României, înnobilat de stema istorică, reprezintă o cerință vexilologică, în cadrul însemnelor statelor lumii.

Întrucât stema României a fost aplicată pe drapel de-a lungul istoriei, orice împotrivire este tendențioasă și lipsită de veridicitate. În lume – dintre toate statele membre ale ONU, peste 152 au inserate simboluri heraldice sau steme ale statelor respective, cu semnificații istorice, menite să le individualizeze.

Orice altă interpretare de nuanță sau de raport dimensional este fără fundament real și nu are susținere din partea organismelor internaționale de vexilologie.

În acest sens, în numele istoriei, unității românilor, al dreptului și respectului față de simbolurilor naționale, cerem ca DRAPELUL și STEMA să constituie un tot unitar, într-un STAT UNITAR ROMÂN.

De aceea, cerem ca, odată cu modificarea Constituției, să se modifice articolul 12, alin. 1 și ulterior prin inițiative legislative organice se impune modificarea Legii 75/1994. Astfel că, prin revizuirea Constituției, art. 12, alin. 1, să aibă următorul conținut:

Drapelul Național al României este un tricolor cu benzi verticale, începând de la lance - albastru, galben, roșu. Are o proporție de 2/3 între lățime și lungime și are aplicată pe culoarea galbenă stema României adoptată în 1992.

Legea nr. 75/1994 să fie modificată, respectând prevederile Constituției revizuite.

Sub crugul Eminescului

Eminescu între naţional şi universal

Florian COPCEA

Publicistica lui Mihai Eminescu, genială ca şi opera sa lirică şi constructurală acesteia prin ceea ce exegeţii mai noi au numit „mica antologie" (Th. Codreanu), a cunoscut o sinusoidă a receptării, determinată de circumstanţele istorice, de orientările ideologice şi paradigmatice, de imperativele politice ale zilei şi de perspectivele exegetice.

Nu putem constata o abordare *sistematică* sub semnul unei logici *unitare* şi aplicate consecvent în scopul *valorificării integrale* a operei publicistice eminesciene, denumită şi *gazetărie, operă socio-etică*, proză publicistică. Subapreciată în epocă şi în posteritate, ea a fost considerată ca prezentând interes pentru simplul fapt că aparţine lui Eminescu, fiind în general inferioară poeziei şi având cu aceasta doar anumite interferenţe tematice şi exprimând cu mijloace specifice atitudinea poetului faţă de realităţile sociale, politice şi culturale ale timpului. În cumpăna evaluativă, *poetul* apărea permanent mai presus decât *gazetarul,* acesta reprezentând doar o ipostază secundară a marelui liric.

Asupra receptării s-a răsfrânt negativ şi valorificarea editorială *fragmentară* a operei publicistice, ea apărând doar în sumare culegeri tematice, în care prevalau articolele cu caracter cultural sau fără implicare politică semnificativă.

Odată cu inserarea tuturor textelor publicistice în ultimele volume ale Ediţiei Naţionale (Ediţia Perpessicius), în patru din opt volume ale ediţiei de *Opere*, apărută la Chişinău, precum şi în numeroase volume selective, s-a impus – în actul exegetic – o nouă grilă: cea a *unităţii onto-gnoseologice* a creaţiei eminesciene.

Poezia, proza, dramaturgia (deşi rămasă în proiecte), publicistica şi însemnările manuscrise, adunate sub genericul *Fragmentarium,* constituie un univers organic, holomeric, în care orice parte reflectă întregul. În fiecare dintre textele sale, Eminescu gândeşte şi rosteşte Fiinţa, meditează asupra problemelor existenţei.

Aspecte esenţiale ale publicisticii eminesciene sunt analizate de George Eminescu în monumentala sa exegeză în 5 volume. După 1990, în obiectivul exegeţilor intră textele privind sociologia, economia, religia şi sacrul, socialismul, identitatea naţională („psihologia etnică").

Foarte sumar a fost studiată „ideea europeană" eminesciană, mult discutată în diferite texte publicistice.

Încă din 1870, când comentează un articol apărut în ziarul ceh *Politik,* ea apare ca o soluţie radicală de armonizare a intereselor speciale, adică naţionale, şi a intereselor general europene. Europa în genere este, în viziunea poetului nostru, un „organism" articulat sub semnul unităţii.

Plecând de la premisa că „adevăratul progres nu se poate opera decât conservând", Mihai Eminescu urmează, pragmatic, „mersul firesc al lucrurilor" şi concepe Europa ca „model de alcătuire organicistă" în care „palpită viul" (1) şi, spre deosebire de restul lumii, „pare capabilă de a trăi continuu", în măsură „de a întreprinde şi întreţine comunicaţiunea cu toată lumea şi din punctul acesta de vedere ea e situată în mijlocul lumii întregi" (2).

Eminescu are o poziţie „reacţionară" vizavi de „spiritul de resemnare al naţiei" (3) şi, ignorând „crizologia" construcţiilor europene, aspiră la conservarea identităţii popoarelor şi renaşterea „ideii armoniei intereselor naţionale".

Pentru el contactul cu civilizaţia europeană nu trebuie să ducă la disoluţia fondului cultural autohton.

Eminescu a criticat cu vehementă accesul în ţară al capitalurilor apusene şi a militat pentru îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale populaţiei obligate să activeze în instituţiile „de import" acceptate de guvernele aflate temporar la putere. El avertiza cu ironie, nonşalant: „Teoriile acestea nu sunt lipsite de oarecare măreţie şi de o manieră de a privi istoria universului într-un mod specific slav. În orice caz, ni se pare ciudat, cum noi, românii care trăim lângă Dunăre suntem cu totul confundaţi în ideile Occidentului, pe când, din toate părţile împrejuru-ne, pulsează o viaţă istorică, ce în dispoziţia ei generală se deosebeşte atât de mult de istoria Occidentului. Câteodată ar trebui cel puţin să ni se pară că suntem o muchie de despărţire între cele două lumi cu totul deosebite şi că este interesul nostru de a cunoaşte amândouă lumile acestea" (4).

Eminescu anticipează efectul impactului civilizaţiei occidentale asupra vieţii politice şi culturale româneşti a epocii, despre care vorbeşte textual în *Timpul* (5): „Noi, poporul latin de confesiune ortodoxă, suntem în realitate elementul menit a încheia lanţul dintre Apus şi Răsărit; aceasta o simţim noi înşine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o voim şi, dacă dinastia va împărtăşi direcţia de mişcare a poporului românesc, o vom şi face". Mihai Eminescu a fost tot timpul convins că „aspiraţiunile noastre, care ne leagă de Occident şi pe care sperăm a le vedea întrupate", reprezintă idealul românilor de regenerare a fiinţei aflate în contact cu Europa. Statul român, preocupat de „menţinerea unităţii reale a limbii strămoşeşti şi a bisericii naţionale" (6), va schimba „faţa Europei", răspunzând dorinţei românilor de a avea ,,libertatea spiritului şi conştiinţei lor în deplinul înţeles al cuvântului", în condiţiile fireşti în care Europa se anunţă *faustică.*

Publicistica lui Mihai Eminescu ne oferă o imagine revelatoare a evoluţiei gândirii sale istorice. Ea a abordat şi identificat multe soluţii pentru rezolvarea problemelor care au frământat atât poporul român, cât şi alte popoare, angajate ,,în concertul popoarelor europene" (7). Adrian Dinu Rachieru consideră, pe bună dreptate, că „Eminescu, identificându-se cu fiinţa naţională, se va bate pentru ca poporul «secetos de viaţă proprie» să acceadă, neîngrădit, la puterea de creaţie, recuperând «simţul istoric»" (8).

De aceea, în pofida contestatarilor săi, poetul îşi păstrează nealterată actualitatea. Multe pagini din manuscrisele eminesciene ne dovedesc faptul că sfera preocupărilor sale cuprinde filosofia, ştiinţa, matematica, fizica şi politologia, fapt care l-a determinat pe Constantin Noica să-l declare „Un uomo universale" (9). Manuscrisele lui Eminescu confirmă indiscutabil transferul lecturilor din diverse lucrări în multe din textele sale publicistice. D. Vatamaniuc remarca în acest sens: „Eminescu operează transferuri dintr-o secţiune în alta a scrisului său, dintr-un context social–politic în alt context social–politic, dintr-un registru intelectual în alt registru intelectual şi chiar emotiv. Poetul nu se autoplagiază şi transferurile în care operează cu aceiaşi termeni nu trebuie să înşele" (10).

Exegezele consacrate publicisticii lui Eminescu scot în relief diversele probleme, ambiţia acestuia de a acumula tot mai multe cunoştinţe în vederea interpretării corecte în studiile, analizele şi articolele sale, unele dintre ele publicate în *Timpul, Curierul de Iaşi, România liberă* etc. şi în manuscrise. Toate acestea demonstrează orientarea sa predilectă spre Shakespeare, Hesel, Kant, Montesquieu, Goethe, Schiller, spre marii economişti ai lumii. Totodată, el face, în însemnările sale, o serie de consideraţii asupra tuturor disciplinelor ştiinţifice, acestea contribuind decisiv la formarea sa intelectuală.

În multe dintre editorialele sale (11), se pronunţă asupra unor probleme delicate ale societăţii capitaliste care generează, prin „minciunile convenţionale", pesimismul şi decăderea culturii europene. O acuzaţie gravă este adusă lui Hegel care ar fi introdus frazeologia în sistemele filosofice, fapt care a condus la minimalizarea marilor curente literare, romantismul şi naturalismul, al căror partizan declarat era, în speranţa reînvierii artei clasice şi, astfel, a salvării de la prăbuşire a culturii naţionale. În scrisoarea adresată din Charlottenburg, în 5 februarie 1874, lui T. Maiorescu, mărturisea: „Cred că am găsit acum soluţia problemelor respective (filosofia dreptului, a statului şi a istoriei – n.n.) grupând concepţiile şi sistemele demonstrative (doveditoare) care însoţesc fiecare fază a evoluţiei şi antinomii vizând atemporalul din istorie, drept şi politică, dar nu în sensul evoluţiei hegeliene a ideii. Căci la Hegel, gândire şi fiinţă sunt identice".

Preocupat de soarta ,,nefericitei Europa", Mihai Eminescu, în două articole semnate în *Curierul de Iaşi* (12), în preajma războiului ruso-turc din 1877–1878, îşi exprimă îngrijorarea faţă de „desfăşurarea flamurei verzi a prorocului" şi intenţia „neamurilor străine" de a intra „cu plugul pe locurile unde au stat oraşele noastre".

Este o dovadă a constantei înverşunări a poetului „împotriva formelor goale de sens şi imitaţie", dar şi a „risipei de vervă, de pamflet şi de fier roşu". Perpessicius nu ezită să-l califice drept „ziarist al naţionalismului", „adâncit în trecut şi în glorificarea măreţelor lui figuri" şi fiind de o actualitate debordantă. Poetul a fost un gânditor profetic, ,,solicitat de toate semnele viitorului", ideologia sa „impropriu denumită ziaristică" reprezentând un observator realist al tuturor strigătelor lumii, iar articolele sale fiind „totdeauna gândite şi elaborate ciclic şi au totdeauna la temelia lor o întinsă şi temeinică documentare" (13).

NOTE:

1. Mihai Cimpoi, *Europa, sarea Terrei,* Ed. Ideea Europeană, Bucureşti, 2007, p. 89.
2. M. Eminescu, *Fragmentarium,* Bucureşti, 1981, p. 159-160.
3. Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio,* Ed. Nemira, Bucureşti, 1993, p. 241.
4. Mihai Eminescu, *Opere* IX, p. 241-242.
5. Vezi studiul: *Înfiinţarea unei mitropolii...*
6. *Idealul unităţii politice a românilor,* 14 ianuarie 1877.
7. Vezi articolul: *Evităm a vorbi.*
8. *Eminescu după Eminescu,* Ed. Augusta, Timişoara 2009, p. 89.
9. Vezi revista de artă, cultură şi civilizaţie *Sud-Est,* nr. 1, 1990, Chişinău.
10. *Eminescu,* Editura Minerva, Bucureşti, 1988, p. 311.
11. Vezi *Fântâna Blanduziei,* articolul *Formă şi fond,* 11 decembrie 1888, şi *Timpul,* articolul *O altă faţă a Europei,* 15 decembrie 1882.
12. Vezi articolele: *Antihrist* (3 septembrie 1876), *Pauza grea şi atentivă* (8 aprilie 1877) şi *Conspiraţiile din Constantinopol* (4 noiembrie 1877).
13. Perpessicius, *Eminesciana*, Ed. Junimea, Iaşi, 1983.

(Va urma.)

Citim din clasici

Din itinerarul dlui Bolliac (I)

Am primit de curând de la dl Nicolae Georgescu o antologie în trei volume, *Cezar Bolliac. Excursiuni arheologice,* realizată de dânsul și apărută în 2005 la Editura bucureșteană „Floare albastră", cuprinzând un serial de articole publicate de cunoscutul pașoptist în revista *Trompetta Carpaților,* începând cu anul 1845. Sunt descrise în carte călătoriile întreprinse de C. Bolliac mai ales de-a lungul Dunării, pe ambele maluri, dar și spre munte, inclusiv prin Argeș și Muscel (chiar în 1845). La sugestia dlui N. Georgescu, reluăm fragmente consistente din Capitolul XIV (volumul al treilea), acolo unde este descris drumul prin: „Râmnicu-Vâlcea, Lumini, Pitești, Câmpulung, Mănăstirea lui Negru-Vodă, Jidova, Schitul Flămânda, Cetatea lui Negru-Vodă, Rucăr, Schitul Nămăiești, Curtea de Argeș, Mănăstirea Argeșului, Câmpul Radovanutui (dintre Curtea de Argeș și Albești, presărat cu vestigii ale unor construcții de piatră), Cetatea Poenaria lui Țepeș Vodă, Albești, Valea Iașului, Câmpulung, Târgoviște, Schitul Viforâta, Mănăstirea Dealul, Mărgineni, Filipești, Florești, Băicoi, Câmpina, Breaza, Comarnic (itinerar incomplet, probabil cenzurat)." Aceasta este probabil una dintre primele descrieri literare (dar și cu valoare de document) ale locurilor noastre.

Pitești, Câmpulung

[...] Din Râmnic am plecat împreună cu D. Bolintineanu și frații Pereți, care ne însoțesc de la începutul călătoriei noastre. După câte s-au urmat, socotim că nu este de prisos a spune că D. Laurean nu mai este cu noi. Am urcat pe valea Negrului la Lumini pe când apunea soarele și răsărea luna. Nimic mai frumos, nimic mai maiestos decât aceste vârfuri ce se zic La Lumini, și nimic mai sublim decât vederea de pe aceste vârfuri din apusul soarelui și răsăritul lunii. (...)

A doua zi am plecat de aci și de prânz am ajuns Piteștii, oraș populat și bine îngrijit și din cele mai vechi în țară, dar fără nici un interes istoric, economic sau politic. Orașul acesta hrănește ca la șapte mii suflete, dar nici comerțul, nici natura nu i-a prea dat ajutoare; este însă de nădăjduit că, cu trecerea drumului Craiovei printr-însul, va câștiga foarte mult.

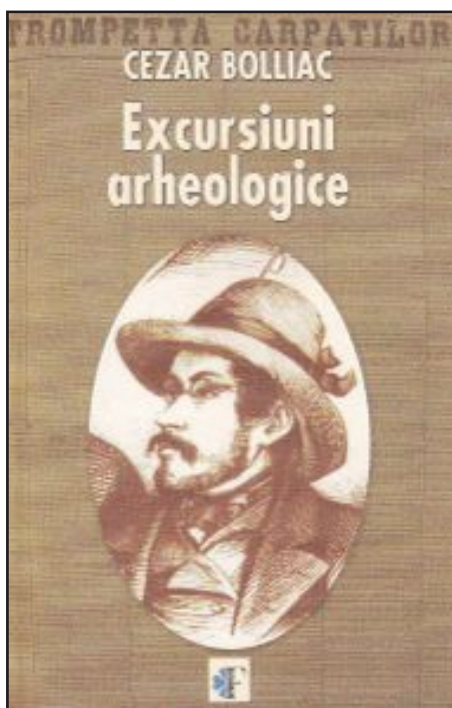
În adevăr, deși dacă în faptele guvernului actual nu ne-ar mai rămâne nimic alt decât drumurile, iarăși e destul cu ce analele să aibă a păstra prințului și ministrului său cea mai frumoasă pagină în istoria acestui popor. În privința aceasta, putem zice că suntem cu totul sălbatici astăzi; drumurile noastre sunt cursul apelor sau capriciul naturii. Dacă, pe lângă facerea drumurilor, s-ar putea sfărâma într-o zi și bariera ce ne desparte de Moldova, moldoveanul ar putea să înțeleagă că productul ostenelilor a două milioane de munteni îi poate fi de folos, și munteanul, că productul ostenelilor unui milion de moldoveni nu-i poate fi de prisos; atunci negreșit că s-ar putea însemna această epocă drept cea mai strălucită epocă a României în acest secol în care conquistele nu se mai privesc ca fericiri ale popoarelor.

În Pitești am zăbovit, de nevoie, trei zile, și a patra zi am plecat la Câmpulung.

Poziția Câmpulungului corespunde prea puțin cu numirea lui: el este destul de lung, câmp însă nu are nicidecum. Orașul se întinde pe sub o coastă, între un munte și apa Râul. Intrarea îi este un întins prund pietros. Trei ulițe numai, lungi și mai alăturate, formează tot orașul și un îngust canal îl udă de la un capăt la altul. Capitala lui Negru Vodă se vede că a existat și mai 'nainte de Negru ca un loc priincios războiului sau un loc de apărare, și vom spune pricinile ce ne fac să gândim astfel.

O cruce de piatră–gresie în mijlocul orașului păstrează încă în original următorul hrisov:

„Întru numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt rădicatu-s-au această cinstită și dumnezeiască cruce întru slava și cinstea nașterii Domnului nostru Iisus Hristos: și întru pomana Domniei mele Eu Duca VV și a Doamnei domniei mele Anastanca, și fiului Domniei mele Ion Constantin VV. Văzând domnia mea mila orașului Câmpulung cum să fie iertat de vamă de pâine, să nu dea vamă domnească; asișderea și orășenii să nu dea vamă ori în ce vor vinde cum au fost iertați de răposatul Radu Negru VV, când au fost leatul 6723 (1215) și de Alicsandru VV Ilieș fost-au leatul 7135 (1627) și de alți bătrâni răposați domni, precum scrie în cărțile cele bătrâne și în pisania Sfintei Mănăstire care iaste pusă deasupra ușii bisericii întărită de răposatul Matei VV cu mare blestem. Iar când au fost în zilele Domniei mele venit-au judecând cu orășenii cu jalbă la domnia mea spuind cum că li strică călugării mila orașului ce au avut de la alți Domni bătrâni; drept aceea Domnia mea, văzând cărțile cele bătrâne și ce scrie în pisania Sfintei Mănăstiri, domnia mea am întărit mila cu această cruce ca să fie proclet și anatimă. Și ispravnic a fost Andrea județul cu 12 pârgari și cu bătrânii orașului, iar călugării, sau pârcălabii, sau măcar alții, să n-aibă a se amesteca ca să strice judicata și obiceiul lor ce au fost de la alți bătrâni domni. Ci toate legile și judecățile lor să fie stătătoare, și nici judecii să n-aibă voie a lua vamă de la orășenii cei ce vor vinde."

Românii nu pierduseră cu totul obiceiurile străbune când, în loc de table de fier, scria hrisoavele lor în piatră. Această cruce, spre a se păstra mai bine, s-a încrustat într-un zid de părinții orășenilor de astăzi, după ce mai întâi s-a ridicat altă cruce alăturea cu cea originală, de aceeași piatră, și s-a copiat și pe dânsa hrisovul acesta al lui Duca Vodă. Pietatea orășenilor, spre cinstea lor și memoria obiceiurilor străbune, aprinde nestinsă candelă și astăzi la acest hrisov în mijlocul uliței celei mari. Această cruce a avut până în zilele noastre o mare funcție: ea a trebuit să fie martor al încredințărilor ce da județul ales de pârgari în fața tuturor orășenilor, și mustrătorul lui la cugetări viclene.

Județul acestui oraș, care era independentul judecător anual al orașului unde ispravnicul nu avea nici un amestec, se alege în chipul următor: pe fiecare an se adună pârgarii sau bărgarii [de la Surger, Bourgeois] mahalalelor și, formându-se mai multe partituri [facțiuni, grupe] între dânșii cu orășenii, hotăra fiece partit pe alesul său. Dar acest ales trebuia să fie mai întâi recunoscut printr-o ceremonie în mănăstirea Câmpulung. Partiturile năvăleau din toate părțile, care să apuce mai întâi poarta mănăstirii. Mănăstirea se închidea la cea întâi năvălire și partiturile întindea între dânsele un război sângerat din afara porților. Partitul cel mai tare izbutea a intra în mănăstire și porțile se închidea iarăși. Aci județul săvârșea ceremonia jurământului său de credință sărutând crucea și Evanghelia cu care îl întâmpina un preot în mijlocul curții; după care, apoi, împreună cu pârgarii și partitul său, intra la egumenul mănăstirii să bea Icropul. După aceasta se deschidea porțile. Cei biruiți, care pândea afară duioși, se înhăța de păr cu cei dinăuntru și venea grămadă până la locul ce se zice și astăzi Locul tărbăcelii, și unde se face și acum o jucărie cu câini în memoria acelei tărbăceli. De aci se despărțea partiturile, în șiroaie de înjurături, și biruitorii convoia pe județ până la crucea din mijlocul orașului, unde își repetau jurământul vileag în fața acestei cruci și o săruta în solemnitate. Apoi se punea la masă. (...)

Câmpulung a mai păstrat încă unul din obiceiurile sale vechi. Au fost zile hotărâte ale anului în care băieții de orășeni se urca pe coasta dealului noaptea și de acolo strigau pe cât îi lua gura toate imoralitățile orășenilor, toate intrigile scandaloase, care cu cine are a face – și tot ce nu se poate zice de față, sau care ar putea rușina pe cel ce le face. O astfel de cenzură și-au închipuit moraliști ai Câmpulungului, și aceasta tot se mai ține încă cu toate goanele poliției moderne. (Va urma.)

Legende argeșene

Taina Muntelui Năneasa

Cezar BĂDESCU

De curând, în cadrul sărbătorii comunei Arefu, s-a ținut o masă rotundă pe tema: „Rolul lui Vlad Vodă-Drăculea în viața arefenilor". Participanții au spus vorbe frumoase, dar parcă tot mai frumoase rămân veșnic legendele culese din gura bătrânilor. Iată una, despre taina Muntelui Năneasa (unul dintre cei 16 munți dăruiți de domnitor – conform altei legende – herișanilor, pentru credința lor în a-l sluji la vreme de cumpănă).

A fost spusă de un bătrân din satul Stroești, într-o seară de vară, în timp ce odihnea pe o bancă lângă poarta din fața casei.

„Se zice că voievodul Vlad Țepeș era urmărit de turci și s-a retras în Cetatea de la Poenari. Acolo a cerut ajutor de la locuitorii satului Arefu. Ei i-au potcovit calul cu potcoavele întoarse, ca să înșele pe urmăritori. Țepeș a fost condus de șapte haiduci pe căi numai de ei știute, a trecut în Transilvania și astfel a scăpat de turci. Când s-a întors din nou în domnie, a dat arefenilor hrisov pe șapte munți, drept răsplată pentru ajutor și așa au devenit ei moșneni.

Înainte însă ca Vlad Țepeș să fugă în Transilvania, se zice că a îngropat în Muntele Năneasa tot tezaurul Țării Românești. Tezaurul a fost încărcat în șaizeci de samare, pe măgari, și cuprindea arme cu mânerul de aur și cu pietre prețioase, bani de aur ce formau haraciul pe care voievodul n-a vrut să-l mai dea turcilor, icoane de aur și argint, bijuterii și podoabe, cărți bisericești ferecate în aur și multe alte piese și podoabe în aur și argint.

Se zice că tezaurul a fost îngropat într-o poiană și deasupra au pus atâta pământ că s-a făcut o movilă mare. Au sădit deasupra stejari și pe jos au pus frunze uscate. Unii spun că Vlad Țepeș i-a omorât pe toți cei care au lucrat la ascunderea tezaurului ca să nu-l dezgroape ei, mai apoi, fără vrerea lui."

De-a lungul anilor, legenda a aprins mințile multor doritori de îmbogățire peste noapte. Șugubățul bătrânel mărturisește: „Am fost și eu atras de taina Muntelui Năneasa. Într-o zi am hotărât împreună cu Niță al Grecului să mergem în Năneasa să descoperim tezaurul lui Vlad Țepeș. Am format o grupă din 12 stroeșteni echipați cu de toate și am plecat în frunte cu Niță. El se lăuda că știe unde ar putea fi tezaurul. Am plecat din Stroești seara târziu și am mers numai prin pădure, să nu ne vadă nimeni. Am ajuns noi în Năneasa, am săpat ici, colo, dar degeaba. De patru ori am fost în Năneasa și am căutat. N-am găsit nimic. Țepeș știa să-și ascundă comoara, iar muntele i-a păstrat de atunci taina..."

Prof. univ. Nicolae Leonăchescu aude această legendă de la Onel Băcănașu din Stroești și o consemnează în lucrarea *Mirajul legendelor,* apărută la Casa de editură și librărie „Nicolae Bălcescu", București, 2000.

Argeşeni - personaj

Departe de timpul lui

Nicolae CIOBANU

Pe la noi, la Curtea de Argeş, fenomenele paranormale „mergeau" odată pe stradă, erau modeste şi comunicative. Nu se ascundeau în locuri greu ascesibile, poate de aceea toată lumea le-a ignorat. Nu stau acum să le enumăr, vreau doar să amintesc un singur caz, din epoca noastră modernă, un om poreclit de mine Vasile Creier. Avea doar patru clase primare, cutia craniană de mărime nesemnificativă pentru standardele moderne ale inteligenţei şi un vocabular foarte arhaic, de-ţi era greu să-l înţelegi imediat. Când am plecat din România, încă mai trăia, astfel că am reuşit să-l filmez. Momentul nu a fost prea inspirat, căci tocmai îi arsese capodopera de odăiţă ţărănească, cu tot avutul lui cu tot. Până şi tabloul cu portretul lui, în care avea mustaţă, a ars. Nu după multă vreme am aflat că s-a hotărât să fie dus la un azil, pe simplul motiv că lumea reală nu mai putea fi pe înţelesul lui.

Şi eu l-am ignorat până m-am mutat în 1962 pe strada Barajului, în casă nouă, dintr-un conac românesc de pe „Lahovari", declarat monument istoric, peste care mai târziu s-a turnat o cârciumă din beton armat. Acolo, din întâmplare, am citit în ziar un pătrăţel de cuvinte scris de doctorul Ionescu, referitor la acest ciudat cetăţean al oraşului. Acel articol a fost şi ultimul, însă de ajuns ca să-mi trezească curiozitatea. Am aflat curând că era unchiul unui coleg de clasă, care locuia în cartierul Marina.

Toamnă de toamnă obişnuiam să coc porumb de lapte, pe una din „buzele" cuptoarelor de ars calcar de pe malul râului Argeş, la intersecţia dintre strada Barajului cu strada Marina. Pe Vasile îl aşteptam acolo, când se întorcea acasă de la treburile lui zilnice. Era maestru de ceremonii la înmormântări sau ajutor de contabil în special la fabrica de cherestea din Ivancea. Mai târziu, în perioada recesiunii carburanţilor, şi-a extins aria, făcând „afaceri" cu gaz. Bidonul îl ţinea la mine în curte, lângă o tufă de spânz, în colţul din stânga al intrării, pentru că în ceilalţi vecini nu mai avea încredere, după sincerele lui mărturisiri.

Încet-încet, am aflat cam cât îl duce mintea, de nici mie nu-mi venea să cred ce văd şi aud, darămite să mai şi spun la cineva cele aflate.

Calculele aritmetice erau floare la ureche, chiar şi cele pe care calculatorul de buzunar nu le putea afişa din cauza numărului mare de cifre... Înmulţire, împărţire, adunare, scădere – numărul de cifre nu conta, important era să le scrii pe o hârtie pentru a verifica rezultatul. Circumvoluţiunile lui se puneau în acţiune numai la „ori-şicu-supra", nu „înmulţit-adunat-împărţit" etc. Vasile ţinea minte toate numerele, chiar şi după o oră ţi le repeta, cu rezultat cu tot. Îmi aduc aminte că odată, înainte de a ne despărţi, mi-a zis că a greşit două cifre la sfârşitul unei înmulţiri, care sunt 34, nu 43.

O înmulţire precum 34 375 378 x 567 907 256 era rezolvată practic instantaneu, problema mare era să-ţi repete de câteva ori rezultatul ca să-l poţi scrie.

În altă toamnă am aflat ca avea la „dosar" toate înmormântările la care participase, cu nume-vârstă-zi-lună-an, apoi sutele de parastase şi pomeni, deshumări şi alte părţi din ritual, inclusiv bârfele. Şi uite aşa aflam tot ce se întâmplă în oraş, cam cât câştiga din mila Domnului sau cât din inventarele de prin prăvălii, adică de-o pâine. Aşa am înţeles şi de ce se apucase de traficul cu gaz lampant.

Am încercat să-l descos cum reuşeşte să facă aşa de rapid calculele, aşa de precis, dar mi-a răspuns simplu că nu ştie, dar când oboseşte se-nrăieşte! Am tradus cu greu că efortul era extraordinar de mare, cu toate că orice calcul se rezolva imediat ce spunea „păi..."

În primul an de facultate veneam în fiecare lună acasă, astfel că pe 23 august 1970, ca să nu-mi stric obiceiul, coceam porumb, sus la buza cuptorului. Vremea era urâtă şi în loc de bună ziua, când apăru molcomul Vasile, i-am zis: uite, măi, ce vreme, cu ăştia nu ţine niciodată nici Dumnezeu! „Nu, nu, că de 1 Mai, în primăvară, a fost soare, cald, era într-o luni." Şi aşa am aflat apoi că eu m-am născut într-o zi ploioasă, de joi, pe 6 aprilie 1950, nu cum mi-a zis mama, duminica şi cu cer senin...

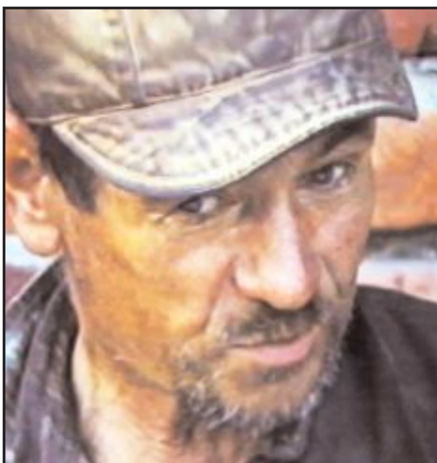
Păstrez şi acum caseta cu Vasile şi o revăd din când în când, aşa, ca să-mi şoptesc în barbă: dacă aveam un Vasile în America, făceam din el milioane, gândind în acelaşi timp, aşa, ca să mă aflu în treabă, de ce oare suntem noi aşa de „săraci", când minunile ne umblă pe stradă!?

Un singur lucru mai trebuie să aflu în toată această poveste: dacă a avut dreptate în ziua când l-am imortalizat pe peliculă, cu afirmaţia că soră-sa e mai bolnavă cu un an decât el (deci că va muri cu un an înaintea lui)...

(4 august 2011, San Francisco, SUA; fotografiile alăturate sunt extrase dintr-o filmare din august 1988)

Rememorări

Datoria sacră de a nu-i uita

Geo CĂLUGĂRU

După mai bine de doi ani de trudă, pe baza unei temeinice documentări, am terminat de scris o carte, care din motive financiare n-a văzut încă lumina tiparului. Am împlinit astfel, ca om şi ca scriitor, o datorie sacră, aceea de a nu-i uita pe cei care, prin jertfa lor, au înfăptuit România Mare. Era vorba despre fraţii eroi Stoika (Cezar Alexandru, Constantin T. Stoika şi Titus T. Stoika), pe ultimul cunoscându-l personal şi fiindu-i aproape în ultimii zece ani ai vieţii sale (1973-1983).

Mi-au fost de un real folos numeroasele documente păstrate în arhiva celui mai mic dintre fraţi, Titus T. Stoika, ce mi-a fost pusă la dispoziţie de Maria T. Stoika, soţia supravieţuitoare, care locuieşte în Piaţa Rosetti.

Pentru cititorii revistei *Curtea de la Argeş*, voi reproduce un fragment din carte.

(…) După înfăptuirea României Mari, una dintre importantele îndatoriri ale intelectualilor din regat a fost să meargă în provinciile realipite ţării şi să ajute la noua organizare administrativă, precum şi la crearea de instituţii, fundaţii, biblioteci, şcoli în limba română, pentru a face cunoscute valorile culturale ale neamului şi ale creştinătăţii. Unii dintre regăţeni au înţeles să se angajeze acolo pe viaţă ori numai pentru câţiva ani, alţii se deplasau pentru a conferenţia cu diferite ocazii: Gala Galaction, O. Ghibu, G. Tătărăscu, T. Vianu şi alţii, printre care fraţii Stoika – Cezar şi Titus.

La Orhei, în Cimitirul Creştin, în ziua de 20 mai 1920, au fost comemoraţi ostaşii căzuţi în Războiul pentru Întregirea Neamului, prilej cu care Al. Cezar Stoika a rostit o impresionantă evocare, din care citez: „Azi, comemorăm pe fraţii noştri de sânge, ce, prin moartea lor, au creat viaţa cea nouă a naţiunii noastre.

Chemat să dau glas avântat glorificării lor, cuvântul meu va fi mai mult un imn de biruinţă decât un bocet de jale."

Cu înţelepciune şi caldă omenie, creştineşte, oratorul s-a apropiat de durerea celor care aveau prizonieri neînapoiaţi acasă sau a celor care aveau morţi fii ori fraţi, care, din nefericire, au fost obligaţi să lupte în armata austriacă, nu pentru ţară, din cauza fostelor graniţe: „Nu uitaţi pe martirii stinşi în stepele nemărginite ale Siberiei, în temniţele şi fortăreţele nimicitelor împărăţii (imperii) austriece şi ruse şi nici pe cei de un sânge cu noi, ce au luptat în armate străine, pe alte tărâmuri şi pentru alte năzuinţe decât ale lor!

Voi, care aţi pierdut pe cei ucişi, nu împuţinaţi viaţa prin plânsetul vostru, nu întunecaţi lumina vieţii prin doliul vostru, nu creşteţi puterea voastră, ţineţi aprinse candelele voastre, ca să împliniţi lipsa celor plecaţi şi să-i cinstiţi după datini. Păstraţi delicată melancolie pentru cei apuşi, socotiţi ca o binefacere a cerului că aţi renăscut a doua oară, scăpând de moarte, luaţi viaţa în chip grav şi îngăduiţi-mi să vă spun că, din cinci fraţi plecaţi în război (Cezar Stoika a socotit şi pe fraţii adoptivi prin recăsătorirea tatălui lor, n.n.), am pierdut doi frăţiori: Costel – poet, sublocotenent de grăniceri, pe crestele Carpaţilor, în 1916, Romulus – sublocotenent de infanterie, în Vadul Tisei, în 1919, iar eu însumi, înflorit cu semnele rănilor pe trup la Porumbacu, în 1916, şi fratele Titus – căpitan de artilerie, rănit la Jiu, în 1916, şi la Tisa-Szenteş, în 1919…"

România de pretutindeni

Un argeșean prin lume

China în sărbătoare

Ion PĂTRAȘCU

La 1 octombrie, s-au împlinit 62 de ani de la proclamarea Republicii Populare Chineze. De atunci, din 1949, s-a scurs o perioadă scurtă de timp – scurtă după standarde chineze – însă epocală din punct de vedere al progresului său intern. Dar și extern, deoarece China a pășit în secolul al XXI-lea ca unul dintre cele mai puternice state ale lumii. În anul 2010, China se instalează confortabil în fotoliul celei de a doua puteri economice a mapamondului. Deci, la această zi aniversară, prietenii chinezi au numeroase motive de bucurie.

Am lucrat în China într-o perioadă dificilă pentru evoluția internă și relațiile externe ale acestei țări. Am prins și trei ani din Revoluția Culturală, care a instalat haosul pe plan politic, economic și social. Deși era expresia clară a unei lupte pentru putere, acel fenomen bulversant se încadra într-o lungă serie de experimentări nereușite, încercate de conducerea chineză după anul 1949. Încă de la început, China Populară a arătat că nu poate accepta șabloanele pe care Moscova le sugera sau încerca să i le impună, deoarece ele nu corespundeau realităților cultural-istorice și mentalității poporului chinez. Ceea ce s-a încercat în China erau, uneori, experiențe stranii, puerile după standardele de astăzi, însă ele reflectau o practică constantă a chinezilor, respectiv de a crea replici și nu de a copia modele. Fără a mai aminti acele replici eșuate, subliniez faptul că socialismul chinez a suferit și el de multe boli ale copilăriei.

Cum a depășit China acea perioadă nefastă de cca 10 ani (1966-1976)? În istoria sa multimilenară, poporul chinez a găsit întotdeauna resursele necesare pentru a se regenera, de fiecare dată, precum pasărea Phoenix. Gândindu-mă la artizanii acelei renașteri, îl amintesc pe prim-ministrul **Ciu Enlai,** care a dovedit abilități ieșite din comun pentru atenuarea celor mai nocive urmări ale Revoluției Culturale și lecuirea unora dintre rănile lăsate de aceasta. Ulterior, tot el s-a aflat în spatele deciziei de a dezvolta raporturile cu SUA.

L-am cunoscut nu doar pe Ciu Enlai, dar și pe **Deng Xiaopin.** Îi urmăream cu toții căderile și ridicările din timpul acelor frământări majore. A fost și el unul dintre liderii chinezi care a suferit umilința de a fi fost plimbat pe străzile Beijingului cu boneta de nătâng pe cap. Însă, tocmai el a fost acela care a scos țara din marasm, prin strategia elaborată în anul 1978, asigurând astfel dezvoltarea rapidă a Chinei, până în zilele noastre. El a venit cu acele formule miraculoase, care s-au chemat: *politica porților deschise, economia de piață socialistă, socialismul înseamnă eliminarea sărăciei sau a fi bogat este minunat.* De la Deng Xiaopin s-a moștenit și linia strategică a unei ascensiuni pașnice, care să nu intimideze vecinii și să nu tulbure pacea lumii. Lumea își amintește că această strategie salvatoare a fost anunțată de Deng sub forma unei metafore: *Nu contează dacă o pisică este albă sau neagră. Atâta vreme cât prinde șoareci, este o pisică bună.* După patru ani, liderul chinez oferea și traducerea metaforei sale: *Nu are importanță dacă o politică este etichetată ca fiind socialistă sau capitalistă, atâta timp cât generează dezvoltare.*

La acest cadru politic general s-a adăugat o legislație transparentă, permisivă din punct de vedere economico-financiar, care oferea garanții investitorilor pentru decenii întregi. Apoi, în plan concret, China dispunea și dispune de cea mai valoroasă resursă mondială – brațe de muncă truditoare, disciplinate, modeste. Acestea sunt doar câteva dintre elementele de bază care pot explica ritmurile amețitoare de dezvoltare (o medie anuală de 10 la sută) din ultimele trei decenii. China a devenit un șantier de construcții de dimensiuni ciclopice, dacă ne gândim doar la simplul fapt că, acolo, se înalță peste 50 la sută din macaralele de pe glob. Pe lângă programul de construcții urbane, care uimește lumea, a atras atenția și mobilizarea vastă a resurselor materiale și financiare, dovedită, printre altele, și în cazul ridicării, în timp record, a edificiilor necesare pentru Olimpiada de la Beijing (2008) și pentru Expoziția economică universală de la Shanghai (2010), mobilizare pentru care analiștii străini găseau corespondent doar în eforturile de ridicare a Marelui Zid. La factorii favorizanți ai progresului Chinei, mai trebuie adăugată preocuparea obsedantă pentru educație. Chinezii au pus întotdeauna mare preț pe educație, urmând învățăturile lui Confucius, care susținea că *trebuie să înveți mult pentru a răzbi în viață.* În fond, el spunea că *biologia ne aseamănă, însă educația ne deosebește.*

China în lume. Strategia *ascensiunii pașnice* a lui Deng Xiaopin s-a remarcat, în ultimii 30–35 de ani, prin *diplomația zâmbetului,* cu care conducătorii chinezi au pornit să cucerească lumea. Este, poate, ceea ce anunța mai demult Stephane Marchand, director general adjunct la *Le Figaro: China a luat hotărârea să ofere lumii chipul zâmbitor al unui gigant blajin și pașnic. Lumea aplaudă, magnetizată și fascinată. Are nevoie de economia chineză ca de un drog tare și nu vrea să vadă fața ascunsă a puterii care se dezmorțește. Totuși, această Chină, care vrea să seducă, este aceeași Chină care-și dorește cu înverșunare să învingă.*

China a ieșit în lume, concomitent cu deschiderea largă a porților prin care să vină și lumea la ea. În acest sens, publicația *The Economist* venea, prin anul 1992, cu un grupaj de 16 pagini despre China, pe care-l intitula: *Uriașul se trezește la viață.* Din anul următor, toată lumea se grăbea să ajungă la Beijing mai abitir ca la reducerile de Crăciun. Și nu era orice lume. Erau lideri de stat, miniștri, președinții celor mai mari companii multinaționale, din SUA, Germania, Anglia, de fapt, de pretutindeni. Acele vizite au adus Chinei contracte de peste 40 de miliarde de dolari,

numai în perioada 1993–1996. Din aceste contacte au ieșit în câștig și unii experți în problemele chineze, precum George Bush senior și Henry Kissinger, care au strâns ceva avere din turneele făcute în numele unor firme puternice.

În condițiile de astăzi, de criză economică generalizată, China, cu rezerve financiare de aproape trei trilioane de dolari, își poate permite să se implice pe toate continentele. Este și obligată, desigur, de nevoia de a-și asigura materiile prime necesare și piețe de desfacere, care să susțină ritmurile înalte de dezvoltare economică internă.

O revedere, în diagonală, a prezenței Chinei în lume ne convinge de influența ei determinantă în Asia, unde a început pentru prima dată să exerseze diplomația zâmbetului. Apoi, lumea observă că America Latină, la rândul ei, se apropie tot mai mult de China, slăbind legăturile cu SUA. Pe plan economic-comercial, schimburile țărilor latino-americane cu China au crescut de 12 ori, începând din anul 2002, iar cu SUA doar s-au bdublat. De asemenea, legăturile sale comerciale cu continentul negru au sporit de șase ori, din anul 2000. Și aici, ea s-a dovedit foarte pragmatică, tratându-i pe africani ca pe niște adulți și nu ca pe niște copii neajutorați, cum fac occidentalii.

A venit și rândul Europei de a se bucura de *zâmbetele diplomatice,* dar mai ales de resursele financiare enorme ale Chinei. Europenii sunt fericiți să vadă China salvând sectoare economice importante de pe bătrânul continent sau punând umărul în sprijinul monedei comune, EURO. China a început să cumpere Europa bucată cu bucată, după cum afirmă unele voci autorizate.

Țările din Europa Centrală și de Est se bucură de *prioritate strategică* în politica Beijingului, după cum sublinia, în iunie a.c., la Budapesta, premierul chinez. Acolo, el a prezentat un program coerent de dezvoltare pe toate planurile a relațiilor cu țările din această zonă. Cu o asemenea abordare strategică, în perioada 2000-2010, China a reușit să sporească schimburile comerciale cu această arie geografică de la 3 la 40 miliarde de dolari. Țările din jurul nostru nu au niciun fel de complexe în raporturile cu China. Bulgaria, Ungaria și chiar Republica Moldova beneficiază din plin de strategia chineză. Un singur exemplu: în iunie a.c., China și Ungaria s-au angajat să sporească schimburile comerciale reciproce de la 8,7 miliarde de dolari, în 2010, la 20 de miliarde, în 2015.

Cu trecerea în revistă a prezenței Chinei în lume, am ajuns și la SUA. Astăzi, Statele Unite sunt considerate încă prima putere economică a lumii. Aceasta este, însă, doar o întâietate statistică, deoarece China a devenit creditorul principal al SUA. La începutul anului în curs, americanii datorau chinezilor cca 900 de miliarde de dolari. În plus, pe piața americană mai erau vreo 1.000 de miliarde de dolari ale chinezilor. China a ajuns să-i împrumute pe americani cu 10 milioane de dolari pe oră. De aceea, unii comentatori apreciază că, prin datorii, *chinezii îi înrobesc pe americani.*

În competiția pentru întâietate mondială, China a marcat puncte valoroase încă din 2005, când, conform unui sondaj de opinie, ea devenise mult mai populară și mai credibilă decât SUA. Anul acesta, în 2011, prestigioasa revistă *Forbes* a așezat o frumoasă perlă în coroana Chinei, trecându-l pe președintele său, Hu Jingtao, pe primul loc al celor mai puternici oameni de pe Terra, adică tocmai acolo unde lumea se obișnuise să-l vadă mereu pe președintele american.

Legăturile româno-chineze. La început de lună octombrie, românii și chinezii sărbătoresc tot 62 de ani de relații diplomatice. Este o perioadă care a evidențiat multe momente de prietenie și colaborare strânsă pe toate planurile. De la bun început, România și China s-au aflat în fața unui obiectiv comun: ieșirea de sub dominația Moscovei. Ambele țări au depus eforturi tenace pentru a scăpa de prezența trupelor și consilierilor sovietici. Era perioada când Uniunea Sovietică dorea cu orice preț să reducă China la tăcere, s-o izoleze complet pe plan internațional, pentru a o putea domina mai ușor. Așa a apărut, printre altele, și sistemul INTERKIT de coordonare a activităților antichineze ale serviciilor de informații din blocul estic, sub conducerea KGB. România nu doar că nu a participat la acel sistem, dar l-a contracarat pe toate căile posibile. Ea era o breșă serioasă în zidul construit de Moscova pentru izolarea Beijingului, dobândind, astfel, *statutul de stat inamic al blocului sovietic,* ceea ce a făcut-o *țintă* a activităților respective, alături de China.

Dând dovadă de o excepțională capacitate politico-diplomatică, România a jucat un rol major în consolidarea poziției Chinei pe plan internațional. Amintesc doar câteva evenimente în care țara noastră s-a implicat cu mult succes: atenuarea disputei ideologice sovieto-chineze; încetarea agresiunii americane în Vietnam; admiterea Chinei la ONU și ocuparea locului ce-i revenea de drept în Consiliul de Securitate și în alte organisme internaționale; sprijin în stabilirea și dezvoltarea relațiilor Chinei cu lumea occidentală; intermedierea primelor contacte chino-americane. Acest ultim demers al României nu viza doar evitarea izolării Beijingului pe arena internațională. Nu era un simplu gest de a obține aplauzele opiniei publice, ci o acțiune strategică pentru a contrabalansa puterea sovietică și a determina schimbări în raportul de forțe pe arena mondială.

→

Am fost în Australia

Aurelia CORBEANU

N-am avut în această călătorie nici aparat de fotografiat, nici aparat de filmat. Am avut numai ochi şi suflet. Acum încerc să reconstitui din cuvinte peisaje, impresii şi sentimente pe care le-am trăit în cele trei luni cât am locuit acolo.

Pădurea de mangrove

26 noiembrie, vineri dimineaţa. Servim micul dejun. În casă e linişte. Fiul meu, Alex, şi soţia lui au plecat la serviciu, nepoţeii la grădiniţă. Se anunţă o zi călduroasă de vară. Stăm în casă ori plecăm? Ne hotărâm brusc: plecăm la Brisbane. Ajungem în staţie. Aşteptăm. Soţul meu este fascinat de mulţimea maşinilor elegante, cu motoare puternice şi capacitate cilindrică mare, care alunecau în sus şi în jos într-un du-te-vino ameţitor. Ştiam deja de ce preferă australienii astfel de maşini, mai întâi pentru că au bani şi apoi fiindcă distanţele pe care le parcurg sunt mari şi uneori foarte accidentate.

Călătoria cu autobuzul este plăcută. Interior elegant, curat, aer condiţionat, iar peisajul văzut pe fereastră, extrem de interesant. Terenul este denivelat. Strada urcă şi coboară, ca şi când ar merge pe valuri uriaşe încremenite de o vrăjitoare capricioasă. De altfel, solul este stâncos, format din lavă vulcanică. Aproape de drum sau departe, pe pantele line, se văd case construite pe piloni înalţi de aproape doi metri, cu balcoane dantelate şi storuri de lemn, menite să le protejeze de căldura soarelui, peluze cu iarba tunsă şi arbuşti înfloriţi în toate culorile: de la movul pal, la rozul delicat al leandrilor, roşul aprins alături de galbenul-portocaliu al trandafirilor japonezi şi cremul florilor de frangipani. La un moment dat, drumul apare străjuit de şapte ficuşi uriaşi, cu trunchiuri enorme, formate dintr-un buchet de alte trunchiuri mai subţiri, îmbrăţişate în dorinţa fermă de a nu fi doborâţi de nimeni, niciodată. Ramurile lor uriaşe alcătuiesc un coronament cu un diametru cam de douăzeci de metri. Deodată am simţit pentru ei admiraţie şi respect!

Coborâm la Brisbane, *city-center*… la staţia de pe Edward Street. E ora zece. Deja a început să fie foarte cald. Încotro mergem? Zâmbim amândoi. Am uitat harta oraşului acasă. Acum băgăm de seamă că am uitat şi pălăriile şi nici nu ne-am uns cu crema menită să ne protejeze de razele fierbinţi ale soarelui.

Ştiam, încă din prima zi când am vizitat oraşul, că străzile din centru sunt dispuse într-o reţea de linii verticale şi orizontale. Pe verticală sunt străzile care poartă numele regilor Angliei, iar pe orizontală cele care au primit numele reginelor. Conform acestei logici ne începem plimbarea.

Şi din una în alta ajugem destul de obosiţi pe Eagle's Street (Strada Vulturului).

Ne aşezăm pe o bancă să ne odihnim. În spatele nostru, o cafenea cu o terasă extrem de elegantă, cu scaune capitonate cu piele, mesele cu blaturi de marmură şi, la mese, bărbaţi îmbrăcaţi sobru, cu cămăşi albe sau bleu cu mâneci scurte, cu cravată, cu câte un laptop în faţă şi pahare cu apă şi cafea. Oameni de afaceri.

Întoarcem privirile spre trotuarul din faţă. Unul lângă altul se ridică privind sfidător spre pământ, blocuri de sticlă şi beton. Începem să numărăm etajele: treizeci şi nouă, patruzeci şi opt, cincizeci şi două. Cincizeci şi două de etaje! Copleşiţi de grandoarea din jur, ne simţim mici, aterizaţi aici dintr-un alt timp.

Ne continuăm plimbarea şi ajungem, fără să ne dăm seama, lângă biroul lui Alex. Îi dăm un telefon şi peste câteva momente este lângă noi.

„Nu ne-aţi spus că ieşiţi în oraş. Aţi luat harta?" „Nu! Am uitat-o acasă!" „Pălăriile unde sunt!" „Acasă" „V-aţi uns cu cremă, uite ce arşi de soare sunteţi!" „Nu, că am mers pe la umbră!" „Se vede! Doamne, ce neascultători sunteţi. Aşteptaţi o clipă!" Se întoarce la birou, de unde aduce o şapcă şi o umbrelă pentru mine. „Acum mergem să mâncam!"

Coborâm pe Creek Street până la râul Brisbane, care trece chiar prin mijlocul oraşului. Ne oprim la Riverside Centre. Aici ne întâmpină un lanţ de restaurante şi cafenele, toate cu vedere spre râul care curge domol, străbătut de vaporaşe ce fac trecerea de pe un mal pe altul, sau de mici vase de croazieră. După ce servim masa, Alex ne propune să facem o scurtă plimbare cu vaporaşul până la pădurea de mangrove, situată în partea de nord a râului, iar la ora patru să ne întoarcem la el la serviciu ca să plecăm împreună acasă.

Vaporaşul River Cat soseşte la ponton, ne îmbarcăm şi călătoria începe. Stăm afară pe punte. Briza puternică ne răcoreşte. Admirăm peisajul. De o parte, blocuri enorme, de cealaltă parte, un perete urias de stâncă, pe care câţiva temerari, îmbrăcaţi în roşu, fac escaladări. Trecem pe lângă Grădina Botanică şi în curând se anunţă că pentru a vizita arealul mangrovelor trebuie să coborâm la prima.

Pădurea de mangrove se întinde de-a lungul râului, pe malul drept. Sunt copaci care trăiesc cu rădăcinile şi o parte din trunchiuri în apa râului. Pomii cu coronamente bogate, aplecaţi după lumină spre mijlocul râului, sunt clătinaţi uşor de valuri. Seamănă puţin cu sălciile noastre, doar că frunzele sunt rotunjite, cam ca ale plopului. Prin mijlocul acestei păduri, este construit un pod din scânduri, lat cam de un metru şi jumătate, cu o balustradă din lemn de eucalipt pe care sunt prinse din loc în loc plăcuţe de metal cu explicaţii legate de locurile vizitate. Podul este ridicat mult deasupra apei, are meandre, intră mult în mijlocul pădurii sau iese spre margini, când pe dreapta, când spre stânga. Din loc în loc sunt bănci pentru odihnă. Grupuri, grupuri, trec vizitatorii în sus sau în jos.

Eu rămân în urmă cu cititul. Pe soţul meu îl dor picioarele, de aceea îmi spune că se asază pe bancă să se odihnească şi mă aşteaptă acolo.

Cititul şi tradusul îmi iau mult timp, dar nu mă îndur să plec, fiindcă totul este foarte interesant. Astfel aflu că „mangrove" nu denumeşte numai tipul de copaci care trăiesc aici cu rădăcinile în apa râurilor sau în apa sărată a oceanului, acest cuvânt denumeşte, la un loc, toate speciile de plante, copaci şi nenumăratele specii de animale care îşi duc viaţa în acest areal. Pe vremuri, pădurile de mangrove acopereau trei sferturi dintre ţărmurile tropicale şi subtropicale. Dorinţa de a face loc turismului, porturilor sau oraşelor, a dus la defrişarea a mai bine de jumătate din mangrove. Astăzi au loc largi dispute în legătură cu importanţa acestor zone. Unii specialişti susţin că ele menţin în relativ echilibru linia ţărmului în faţa atacurilor apelor, că au un rol important în protejarea malurilor de efectele devastatoare ale valului tsunami. Alţi specialişti susţin că nu acesta este rolul lor cel mai important, ci trebuie subliniat rolul lor economic. Gestionate în mod durabil, ele pot aduce beneficii enorme, de până la trei milioane de dolari pe kilometru pătrat.

În timp ce eu mă luptam cu limba engleză, soţul meu adormise cu capul sprijinit pe spătarul băncii. Ca să nu-l trezesc, mă aşez şi eu pe o altă bancă numai cu câţiva paşi mai încolo. Mă las cuprinsă de linişte, de răcoare, de susurul apei. Podul de lemn înnegrit de ploi, balustrada cotropită de un muşchi gri-verzui, semiîntunericul pădurii, totul îmi crea sentimentul că mă aflu într-o lume vegetală dintr-o epocă foarte îndepărtată din existenţa omenirii.

Trec pe lângă noi două femei şi un bărbat. Îl văd pe somnoros, care probabil sforăia încetişor, zâmbesc, iar când ajung în dreptul meu, bărbatul mă întreabă: „Is he drunk?" (Este băut?) „Nu, răspund uşor emoţionată, he is sleeping, fiindcă il est fatigue!!" (Nu, doarme, fiindcă este obosit.) Hait! Am devenit poliglotă. Trei limbi dintr-o răsuflare! Ei râd şi trec mai departe. Când m-am apropiat să-l trezesc, am văzut că lângă el, pe bancă, era o sticlă goală de vin, uitată acolo de cine ştie cine! Aha! Asta era problema cu băutura!

Din pădurea de mangrove, ajungem din nou, de data aceasta pe jos, în Grădina Botanică. Trecem pe o alee de palmieri înalţi, tufe de arbuşti înfloriţi, ferigi uriaşe. De aici ieşim la lumină pe malul unui lac, încărcat cu nuferi albaştri, printre nuferi un fel de păsări de apă cu ciocul lung şi penajul negru. Şi flori, multe, multe flori, un curcubeu încântător, aşternut la picioarele noastre. Iar pe pajiştea ce se întindea pe sub copaci, o mulţime de păsări ibis, îmbrăcate în alb şi negru, curcani salbatici cu penajul gri închis, cu guler galben şi un ciucure roşu, lung, papagali mari, albi, ca nişte pescăruşi. Apropo, mi-a zis Alex că aici se spune că atâtea zile va ploua, câţi papagali albi vezi deodată. Vai nouă! Noi am văzut un stol!! Dacă am iubit ceva la Brisbane, aceasta a fost Grădina Botanică, pentru aerul ei de grandoare aristocratică, pentru sentimentul de linişte şi relaxare pe care l-am trăit, plimbându-mă pe aleile ei.

La ora patru am ajuns din nou la Alex la birou, şi asta fără hartă!, dar puţin cam arşi de soare. Am plecat împreună acasă.

În cadrul parteneriatului româno-chinez, format şi consolidat în acele condiţii complexe, China nu a rămas datoare faţă de ţara noastră. Să ne amintim că ea a încurajat România timp de trei decenii să nu cedeze presiunilor sovietice. Am lucrat la Beijing şi nu pot uita solidaritatea exprimată de premierul Ciu Enlai, în august 1968, când ţara noastră era în pericol să fie invadată, precum Cehoslovacia. China a fost alături de România ori de câte ori aceasta se afla cu Kalaşnikovul la tâmplă. Pe atunci, conducătorii chinezi ridicaseră România la rangul de cel de-al patrulea prieten al Chinei. Relaţiile dintre cele două ţări nu s-au limitat niciodată la o simplă colaborare politică, ele având în permanenţă o solidă temelie economică. Dacă îmi amintesc bine, prin anii '70, schimburile comerciale româno-chineze se ridicau la 3-4 miliarde de franci elveţieni anual. Astăzi, se pare că sunt cam de şase ori mai mici. De la Beijing venea, prin anul 1970, un ajutor tehnico-militar consistent, urmat la câteva luni de două credite chinezeşti, fără dobândă, în valoare de 200 de milioane dolari. Cele de mai sus sunt doar câteva exemple, care ne lămuresc cum a ajuns România să beneficieze de un inestimabil capital politic şi de prietenie din partea conducătorilor şi poporului chinez. Însă, din păcate, acest capital a fost valorificat doar în mică măsură sau deloc în ultimii 20 de ani. Cauza unei asemenea situaţii ne-o explica recent Daniel Dăianu, economist de marcă şi fost ministru al finanţelor: România a ratat ocazia de a dezvolta relaţiile cu China. Au fost canale de comunicare, însă a existat o miopie a diplomaţiei româneşti, care s-a limitat la câteva capitale europene şi la Washington.

Dacă are dreptate Daniel Dăianu, atunci aceasta explică de ce Bucureştiul nu a înţeles atâta amar de vreme rolul şi poziţia Chinei la nivel planetar. O lume întreagă, mai puţin România, a înţeles nevoia pentru o relaţie apropiată cu China, ţară devenită lider şi, poate, chiar salvator al economiei mondiale. Ar fi minunat dacă proiectele economice, antamate recent de premierul nostru în China, ar depăşi stadiul intenţiilor. În orice caz, pentru mine, ca fost diplomat la Beijing, relaţiile actuale româno-chineze sunt de nerecunoscut. Nu pot decât să sper în mintea cea de pe urmă a românului şi într-o răbdare inepuizabilă a chinezilor faţă de noi, românii.

Recuperarea diasporei

Pavel Chihaia

Florea FIRAN

Prozator, dramaturg, eseist şi istoric de artă, Pavel Chihaia aparţine aşa-zisei „generaţii pierdute“ româneşti din perioada 1944-1948, din care mai făceau parte şi Theodor Cazaban, Mihai Villara, Alexandru Vona. S-a născut la 23 aprilie 1922, în oraşul Corabia, judeţul Olt, ca fiu al lui Ion Chihaia, funcţionar, şi al Elenei (născută Crăciunescu), croitoreasă. Orfan de la cinci ani, este adoptat de familia unui unchi, funcţionar la Primăria din Constanţa, oraşul în care urmează Liceul „Mircea cel Bătrân“. Primele creaţii îi apar în publicaţia şcolară *Revista noastră* (1939), tot acum scrie şi piesa de teatru *Viaţa ascunsă*, publicată în 1945, anul când se produce adevăratul debut cu nuvela *Poteca de argint*, publicată în *Universul literar*. În acelaşi an îi apare şi piesa în trei acte *La farmecul nopţii,* pentru care este distins cu Premiul Scriitorilor Tineri al Editurii Fundaţiei Regale, care a şi publicat-o.

Urmează Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1940–1944), în timpul studenţiei publică schiţe şi cronici de artă plastică în ziarele *Timpul* şi *Ecoul*, ambele sub direcţia lui Grigore Gafencu, ale cărui opinii politice le împărtăşeşte, apoi la *Universul literar, Timpul, Fapta* din Capitală.

La recomandarea lui Petru Comarnescu este angajat, de către criticul de artă George Oprescu, pentru o perioadă la Direcţia Generală a Teatrelor (1945–1948). În 1946 intră în organizaţia „subversivă“ „Mihai Eminescu“ (care se opunea programatic sovietizării ţării şi ajuta intelectualii prigoniţi şi închişi pe nedrept), alături de Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, Constant Tonegaru, Iordan Chimet, Dinu Pillat, Teohar Mihadaş, Gheorghe şi Lucia Fratoştiţeanu şi Marie-Alype Barral, pentru care va avea de suferit unele consecinţe neplăcute.

Simpatiile sale naţional-ţărăniste au dus la scoaterea de la Direcţia Teatrelor, fiind sistematic hărţuit de autorităţi. Romanul *Blocada*, apărut în 1947 la Editura Cultura Naţională, prin bunăvoinţa lui Aristide Blank, cu o prefaţă elogioasă a lui Petru Comarnescu, în care remarca noutatea tematică şi „o seamă de lucruri încă necunoscute epicii noastre“, „acţiune socială pasionantă“, „momente de intens dramatism“, „configurări de mare portretistică“, a fost retras din librării, interzis şi ars în aprilie 1948, împreună cu alte lucrări considerate „indezirabile de către nomenclatura comunistă“. Romanul a rămas necunoscut publicului până în 1991, când a fost republicat la Editura Dacia din Cluj-Napoca, urmat de alte ediţii după ’89. Astfel, trilogia *Suite dobrogene* rămâne doar la stadiul de proiect. Referindu-se la evenimentele senzaţionale care abundă în roman, Petru Comarnescu îl considera „un fel de Americă românească, plină de patimi şi interese, de elanuri şi grozăvii“.

Roman de atmosferă, *Blocada* reconstituie viaţa de oraş cosmopolit a Constanţei de odinioară, Tomisul, cartierul comercial şi de petreceri, „ridicat ca o fortăreaţă“.

Între 1948 şi 1960, Pavel Chihaia este arestat de două ori şi eliberat din lipsă de probe. Duce o viaţă grea pe care a denumit-o „de hibernare“; scos total din viaţa literară, lucrează ca zidar, caloriferist, figurant la Teatrul „C.I. Nottara“ şi la Teatrul Tineretului din Bucureşti: „Nu am realizat decât unele traduceri din poeţi englezi (rămase manuscrise până de curând) şi am început să-mi notez, foarte rar şi pe furiş, pagini dintr-un roman. Lucram pe şantier cincisprezece ore la rând, restul timpului rătăceam căutând un loc de muncă. Viaţa interioară a avut o firească continuitate, fiind totuşi întunecată - desigur, fără a-şi pierde identitatea - de evenimentele care s-au succedat, cu reflexele mele şi ale altora la aceste demonice agresiuni. (...) Am înfruntat singurătatea copilăriei, acum eram condamnat să înfrunt adversitatea nimicitoare a Sovietelor. Am rătăcit într-o lume străină, fără ţel.“

În cele din urmă este angajat cercetător la Institutul de Istoria Artei, Secţia artă medievală (1960–1978), de către George Oprescu, directorul Institutului de Istoria Artei, scriitorul fiind astfel nevoit să ia „viaţa de la capăt“: „Nu am evitat aventura. De altfel, nu aveam de ales. (...) Am început să studiez nu numai cu disperarea celui ce are în faţă alternativa pierderii locului de muncă, dar şi cu o curiozitate tot mai admirativă pentru tot ceea ce tăinuiau vechile opere de artă.“ În această perioadă a realizat 70 de studii despre istoria culturii şi artei, adunate în cinci volume cu titlul *Artă medievală,* publicate abia în 1998 la Editura Albatros.

În 1973 susţine doctoratul la Universitatea Sorbona din Paris, sub îndrumarea lui Louis Grodecki, cu teza *Sfârşit şi început de ev. Reprezentări de cavaleri la începuturile Renaşterii,* publicată la Editura Eminescu din Bucureşti, în 1977, iar în 1988 la Editura Fundaţia Culturală Românească – Madrid, cu titlul *Immortalité et décomposition dans l’art du Moyen Âge.*

În timp, îi vor apărea volumele: *Din cetăţile de scaun ale Ţării Româneşti* (Ed. Meridiane, 1974), *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab. Interferenţe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc* (Ed. Academiei Române, 1976).

După 1978 a publicat articole şi eseuri în *Buletinul Bibliotecii Române* din Freiburg şi în revistele *Limite, Curentul, Apoziţia, Săptămâna münchenează* ş.a. Fragmente din romanul *Lupta sufletului cu trupul* au apărut în ziarele *Curentul* şi *Apoziţia*, iar în *Litere* a publicat amintiri despre Dimitrie Stelaru şi Constant Tonegaru, pe care i-a cunoscut la Constanţa şi Bucureşti în anii ’40–’50.

O perioadă, deloc uşoară în viaţa lui Pavel Chihaia a constitui-o exilul, care a însemnat momente de „ruptură“, dar şi de „regăsire de sine“, de împletire a celor două preocupări - cea de istoric de artă şi cea de scriitor. Împreună cu soţia sa, Maria-Ioana Chihaia (născută Mira), evadează, mai întâi în Franţa, unde însă „era foarte greu de trăit“, fiul lor, Matei, rămânând în ţară, familia întregindu-se abia după un an, „cu sprijinul preşedintelui Giscard d’Estaing“, după care cere azil politic în Germania şi se stabileşte la München. Este încadrat consilier la Liceul francez, colaborează la Radio Europa liberă cu cronici radiofonice, la *Buletinul Institutului Român* din Freiburg cu studii, la revistele *Limite, Lumea liberă, Curentul, Observator* cu articole.

Îşi continuă activitatea literară, scriind romanele *Hotarul de nisip* şi *Cearta sufletului cu trupul.* Primul, început în anii ’50, păstrat în sertar timp de jumătate de secol, prezintă perioada României sovietizate din care tinerii intelectuali încearcă să evadeze; în al doilea, relevă experienţa exilului, „cu referinţe la realitatea occidentală şi sensibilitatea religioasă a ortodoxiei“.

După 1989, în România îi mai apar o serie de cărţi, între care: *Faţa cernită a libertăţii. 20 convorbiri la Europa Liberă* (1991), *Blocada* (1991), *Mărturisiri din exil* (1994), *Ţara Românească între Bizanţ şi Occident* (1995), *Treptele nedesăvârşirii* (1997), *Legendele unei lumi posibile* (2000), *Înfăptuiri pontice* (2005).

Interviurile realizate pentru postul de Radio Europa liberă cu personalităţi din ţară, precum Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Adrian Marino, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Ana Blandiana ş.a. sau din exil – cu Harald Sigmund, George Ciorănescu, Ion Negoiţescu, Nicolae Balotă... au fost publicate în volumul *Faţa cernită a libertăţii.*

Volumul *Mărturisiri din exil,* cu o postfaţă de Adolf Armbruster, cuprinde interviuri, confesiuni, recenzii, portrete privind pe Emil Lăzărescu, Maria Ana Muzicescu, George Ciorănescu, Eugen Drăguţescu, Ionel Jianu, Aurel Răuţă, Petre Năsturel, Radu Maier.

Activitatea literară a lui Pavel Chihaia se regăseşte îndeosebi în perioada anilor 1945-1948: „Cărţile mele ilustrează destinul unei generaţii, numită în ţara mea, România, «generaţia pierdută». În prima tinereţe am trăit trei ani de libertate, care au urmat păcii din 1945: două cărţi tipărite – un roman şi o piesă de teatru – dovedesc elanul meu şi un început de drum. A fost singura perioadă în care mi-am putut urma vocaţia (de la vârsta de doisprezece ani începusem să scriu, fără să ştiu de ce).“

Cartea care îl înscrie pe Pavel Chihaia în rândul „generaţiei pierdute“ sau al „generaţiei războiului“, cum mai este denumită, este *Blocada,* romanul său de mari dimensiuni în care surprinde atmosfera portului Constanţa din perioada închiderii strâmtorilor către Turcia, prin declanşarea războiului, când „Marea Neagră devenea un lac închis, fără nicio legătură cu comerţul lumii şi cu evenimentele din afară“.

La apariţie, în 1947, romanul a fost puţin comentat şi cu tendinţe politice. Gabriel Dimisianu, în articolul *Momentul literar 1945-1948…* (*România literară* nr. 28/ 2001) făcea precizarea: „La începutul anului 1948 – când a avut loc înfeudarea sovietică definitivă a României – au apărut despre *Blocada* câteva critici puţin convingătoare şi două atacuri marxizante, ale lui B. Elvin şi Al.I. Ştefănescu, care reproşau lipsa de «combativitate» a cărţii, absenţa ideologiei în serviciul căreia se aflau aceşti critici.“

După ’89, romanul intră în atenţia criticii literare, fiind considerat de I. Negoiţescu sau Gelu Ionescu în descendenţa „pitorescului levantin“, a *Crailor de Curtea Veche* şi a estetismului arhaizant, „o frescă a unei lumi apuse“. I. Negoiţescu considera romanul *Blocada* o parabolă, asemenea *Ciumei* lui Camus (apărută concomitent cu *Blocada*), ca şi a altor romane tipice pentru noua literatură a veacului nostru, precum *Castelul* de Kafka, *Deşertul tătarilor* de Dino Buzzati, *Pe falezele de marmură* de Ernst Jünger: „Destrămarea şi moartea, îmbătrânirea şi zădărnicia şi-au pus pecetea pe aceste locuri într-un fel bântuite de simbol, dar personajele, interesele, intrigile, manoperele lor îşi păstrează virulenţa (amor, crimă), după cum vântul bate peste aceste meleaguri cu aceeaşi neîndurare ca în Wuthering Hights.“

Situaţia grea pe care a traversat-o scriitorul a determinat şi absenţa sa de aproape trei decenii din aria literară, revenind cu studii de medievistică şi istoria artelor apropiate afectiv şi prin structură de preocupările literare de altă dată. Pavel Chihaia îşi continuă activitatea de istoric de artă, dedicată Evului de mijloc, publicând câteva cărţi precum şi o serie de studii în Danemarca, Spania, Germania. În paralel, reia un vechi manuscris literar, romanul *Hotarul de nisip,* început în anii 1952-1954, în care relata drama persecuţiilor comuniste, ca şi o încercare ratată de evadare din spaţiul românesc.

În volumul *De la „Negru Vodă“ la Neagoe Basarab* (1976) autorul „îşi propune să considere o serie de opere legate de apariţia – la începutul secolului al XVI-lea – unui personaj mitic, Negru Vodă, întemeietor al Ţării Româneşti, precum şi unei pietre de temelie pentru cultura acestei ţări, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie.*“

Scriitorul este preocupat permanent de arta medievală românească şi europeană într-o serie de alte lucrări apărute în ţară şi în străinătate, între care *Tradiţii răsăritene şi influenţe occidentale în Ţara Românească,* publicată la München în 1983 sau *Immortalité et décomposition dans l’art du Moyen Âge,* Madrid, 1988.

Grupări craiovene

Mircea OPRIȚĂ

Craiova a fost, în ultimele trei decenii ale secolului trecut, un puternic centru al interesului pentru SF, „pepinieră" de fani și sursă de inițiative remarcabile, precum publicarea de fanzine, reviste, antologii, dar și organizatoarea unor evenimente locale și naționale care au contribuit efectiv la dezvoltarea mișcării SF de la noi, la răspândirea creațiilor sale specializate. Un motiv de orgoliu rămâne, firește, tot ce ține de prioritate, și poate că nu e întâmplător faptul că Alexandru Mironov, care a fost mereu în miezul inițiativelor „fandomiale" din Bănie, își amintea la un moment dat că primul cenaclu craiovean s-ar fi înființat prin vara anului 1969. Era, după câte se pare, un mod de a „tranșa" rivalitatea cu altă grupare SF, cenaclul „Solaris", al studenților bucureșteni, înființat în noiembrie 1969 prin preluarea membrilor Clubului MM (aici trebuie citit: „2000") de la Tehnic Club, și care începuseră să se organizeze în iulie, același an. O idee care plutește în aer nu este însă același lucru cu dovada atestată documentar. Prin urmare, craiovenii trebuie să se mulțumească totuși cu locul doi pe lista cenaclurilor de anticipație, și nu e nimic rușinos în asta.

Cenaclul „Henri Coandă" s-a înființat în septembrie 1970 pe lângă Casa de Cultură a Tineretului din Craiova, avându-i între membrii fondatori pe Alexandru Mironov (secretar organizator), Ștefan Nicolici (secretar literar), Ion Ilie Iosif, Marius Ghergu și Mihai Popescu. Începute în ritm săptămânal, întâlnirile membrilor săi au cunoscut perioade de rărire și chiar de suspendare temporară, „din pricini de ordin administrativ", cum constata Dan Merișca prin 1986. La scurtă vreme după constituire, cenaclul s-a afirmat în forță, convingându-l astfel pe Adrian Rogoz să-i dedice două numere din *Colecția „Povestiri Științifico-Fantastice"* (421 și 422/1972), cu o prezentare entuziastă: *Un puternic team SF în lumina reflectoarelor.* Povestiri semnate de unii membri apăruseră și până atunci. Condusă inițial de Alexandru Mironov, iar după plecarea acestuia la București, de Ion Ilie Iosif, gruparea a format amatori de anticipație dintre care unii au reușit să urce treptat spre nivelul profesionist al genului, publicându-și cărțile proprii și editând antologii: Titus Filipaș, Marius Stătescu, Ștefan Nicolici, Radu Honga, Mircea Liviu Goga, Victor Martin, Aurel Cărășel, Mirela și Liviu Paciugă. Acestora li se adaugă graficienii Marius Ghergu și Florin Mihail Diloiu. „Henri Coandă" a organizat mai multe convenții naționale ale cenaclurilor de anticipație, precum și o manifestare periodică, „Zilele Coandă". A editat fanzinul *Omicron,* premiat la Eurocon-ul de la Stresa, Italia, în 1980, adăugându-i ulterior suplimentele *Omicron satelit* și *Micron.* În colaborare cu edituri craiovene (Scrisul Românesc, mai încoace Editura Reduta), cenaclul a alcătuit și publicat antologiile de SF *Întâmplări din veacul XXI, Alte întâmplări din veacul XXI, Alfa, Beta, Gama. Alte țărmuri,* unele de prezentare a SF-ului produs în Bănie, altele cu deschidere spre panorama de tip național. Articole și povestiri semnate de membrii cenaclului au apărut în revista *Ramuri,* în *Știință și tehnică* și în *Almanahul Anticipația*. După 1990, cenaclul s-a străduit să-și mențină activitatea prin contribuția unei noi generații de tineri fani, reușind să supraviețuiască până în 1996. În această fază, la conducerea grupării s-a aflat Aurel Cărășel. Cele trei numere din revista *Star Trafic SF* (1991) sunt concepute și editate de echipa I.I. Iosif, Alexandru Mironov, Radu Honga și Marius Ghergu.

Cenaclul „Victor Anestin" a apărut în august 1983, la Casa de Cultură a Studenților din Craiova, spre a regrupa o aripă disidentă a mai vechiului cenaclu „Coandă", rămas în continuare sub influența lui Alexandru Mironov. Omul din umbră al acestei noi formule de asociere a fost, se pare, Viorel Pîrligras, dar conducerea efectivă a avut-o inițial Mircea Liviu Goga, secondat, începând din 1986, de Dodo Niță, devenit coordonator al cenaclului. Gruparea și-a axat într-o apreciabilă măsură interesul pe producția de bandă desenată. Viorel Pîrligras, Marian Mirescu și Valentin Iordache s-au făcut repede remarcați prin scenarii și scurte istorisiri grafice care exploatează serial aventura anticipativă, adesea cu un bun umor de caricaturist. Cu contribuția celor mai sus menționați, revista studențească *Mesaj comunist* a editat primul supliment de BD pe teme de anticipație din România: *Sflash.* Prozatorii cenaclului au fost Mircea Liviu Goga și Victor Martin. Această formă tradițional-cenaclieră va suferi totuși o evoluție inerțială după 1985, gruparea reorganizându-se ulterior într-o societate cu profil mai larg și, cel puțin teoretic, mai bine adaptată economiei de piață (SFVA).

Asociația SFVA Numele ei complet este **Societatea Fanilor Victor Anestin.** A fost înființată la Craiova în 1990 de către un număr de foști membri ai cenaclului „Victor Anestin", cu scopul de a publica pe cont propriu o revistă. Între cei 20 de membri fondatori s-au aflat Mircea Liviu Goga, Viorel Pîrligras, Victor Martin, Dodo Niță, Daniel Cristian Dumitru. Revista a și apărut, pe formatul vechii *CPSF* și numerotată de la cifra cu care colecția lui Adrian Rogoz își sistase apariția în 1974. Spre a menaja unele susceptibilități venite dinspre redacția *Știință și tehnică* de la București, unde în aceeași perioadă se pregătea de asemenea reluarea *CPSF* sub denumirea de *Anticipația,* revista craioveană și-a transformat cifra primului său număr, *467*, în titlu, continuând să apară o vreme ca produs al acestei soluții de compromis. După decretul liberei inițiative din mai 1990, trei membri ai asociației, Pîrligras, Dodo Niță și Daniel Cristian Dumitru, pun bazele editurii SFVA, care a continuat publicarea revistei *467* (12 numere în total), precum și alte genuri de creație SF, roman, bandă desenată, inclusiv o lucrare de sinteză, *Istoria BD din România.* Divergențe de interese au condus însă, curând, la desprinderea lui Dumitru din echipă, spre a întemeia Editura Cristian. Devalorizarea masivă din 1993 a spulberat aceste inițiative editoriale, întrerupând desfășurarea proiectelor începute. Gruparea a fost co-organizator al primelor saloane naționale de bandă desenată. În același an, din ea s-a desprins Asociația Bedefililor din România, fondată de Dodo Niță, Viorel Pârligras, Marian Mirescu și Cristian Ciomu.

ACSF, sau Asociația Creatorilor de Science-Fiction, s-a înființat în martie 1990, în paralel cu SFVA, de către un alt grup de fani proveniți din cenaclul „Henri Coandă", între care Aurel Cărășel, Alexandru Mironov, Ion Ilie Iosif, Radu Honga, Marius Ghergu și Titus Filipaș. Condusă inițial de I.I. Iosif, din 1992 noua structură l-a avut ca președinte pe Aurel Cărășel, până în 1998, când și-a încetat activitatea. A fost concepută ca o asociație cu deschidere națională, ajungând în 1995, anul de vârf al activității sale, să includă peste 130 de membri. La Cernavodă și Ploiești ACSF și-a deschis două filiale importante, care au funcționat și ca puncte ale Bibliotecii SF „Dan Merișca", al cărei sediu central a fost deschis, în perioada 1994-2001, în clădirea Direcției pentru Tineret și Sport Dolj. Gruparea a editat două publicații: revista *Star Trafic SF,* cu trei numere în 1990 și 1991, precum și infzinul cu apariție lunară *Cron,* din care s-au tipărit 26 de numere între 1993-1997. A organizat convenții proprii la Craiova (1992, 1993) și la Ploiești (1994), participând prin delegați și la unele manifestări internaționale ale SF-ului: Eurocon-ul din Germania (Freudenstadt, 1992) și convenția mondială din 1995 de la Glasgow, Marea Britanie. Împreună cu Mironov și cu Sorin Repanovici, gruparea a pus bazele taberei naționale „Atlantykron" - Capidava, pe o mică insulă a Dunării, lângă Cernavodă.

Ceea ce ne spun aceste informații se poate interpreta în două feluri, dar nu înainte de a recunoaște faptul esențial, care este dovada unei activități febrile uneori, chiar dacă nu de o remarcabilă constanță. Prima interpretare, cea sceptică, ar da apă la moară nostalgicilor unei grupări puternice, eventual unice, care să nu-și fi risipit forțele prin diverse derivații disidente, în ideea că (aici mă amuz parafrazându-l pe Creangă) „unde-s mulți puterea crește, iar SF-ul înflorește". Teoretic, bineînțeles. Cea de-a doua interpretare, care mi se pare mai realistă măcar pentru că trebuie să țină seama de însăși realitatea efectivă a SF-ului craiovean, va constata că tocmai această împărțire a curentului inițial în ramuri și brațe separate a contribuit la diversificarea și înmulțirea inițiativelor și chiar la unele performanțe. Fără să semene una cu alta, aceste grupări, împreună, dau SF-ului produs la Craiova un aspect polifațetat, cu care se poate integra onorabil în ansamblul mișcării românești.

Ars longa...

Scurt istoric al artelor plastice în Câmpulung Muscel (I)

Gheorghe PAULIAN

Prezentele rânduri pot constitui un preambul la o lucrare care merită a fi întreprinsă, deoarece are ce scoate la iveală.

Din capul locului trebuie spus că manifestările legate de artă în fostul judeţ Muscel au evoluat determinate de doi factori: tradiţia populară, foarte bogată în zonă, şi influenţa politicului, respectiv influenţele venite pe calea fastului domnesc şi a marilor boieri, în special boierii de curte. Ne referim mai ales la timpul de la care avem mărturii documentare. Plonjând în trecutul adânc al teritoriului judeţului Muscel, rigoarea „determinărilor” se asociază, însă, prea adesea, cu presupunerile. Totuşi, nu putem ignora inventarul unui mormânt din epoca bronzului, apreciat în timp între 3000 şi 1500 de ani, descoperit la Cetăţenii din Deal (Muscel), în care s-au găsit bucăţi ceramice cu urme de decorări, podoabe din bronz, o brăţară, unelte, un vas funerar şi, foarte important, o calotă craniană cu încercare de trepanaţie, a treia de acest fel din România. Radiografia ei arată că după operaţia efectuată, individul a continuat să trăiască, deoarece „dopul” de parietal, odată pus la loc, s-a suturat.

Această realitate ne forţează să credem că, dacă la data respectivă se practicau operaţii pe craniu, este imposibil ca populaţia din aceste locuri să nu fi fost bine organizată, să nu fi practicat împodobiri ale obiectelor textile, ceramicii, ambientalului, să nu fi avut modalităţi de a exprima frumosul.

Putem merge încă şi mai departe în trecut. Tăbliţele de la Sinaia, cele 101, după ştiinţa mea, care au generat congrese de dacologie, sunt acoperite cu o grafie chirilică şi latină şi sunt considerate a fi, după conţinut, vechi ca şi cele de la Tărtăria care, după datările cu carbon radioactiv făcute anii trecuţi în Italia, ar avea în jur de 8.450 de ani. Ei bine, pe unele plăcuţe, reprezentarea cetăţii Sarmisegetusei, cu mult timp înainte ca arheologii să fi descoperit-o, sau înfăţişarea în detaliu a unui templu al lui Burebista, descoperit abia în 1956, vin în contradicţie cu ideea romanofonă că „noi suntem urmaşii Romei”. Aduc în discuţie plăcuţele, deoarece ele sunt acoperite cu sute de basoreliefuri reprezentând oşti de luptători înarmaţi cu lănci şi

scuturi, purtând stindarde, zei şi regi cu frizuri curioase, sugerând o grijă deosebită acordată trupului, cetăţi impresionante, cu palate pe mai multe niveluri şi temple decorate cu însemne heraldice, ceea ce sugerează o lume impresionantă, o viaţă dinamică, uluitoare, cu un accentuat cult al frumosului, dacă ne luăm după statuile pe socluri şi cariatidele ce susţin frontonuri.

Extrapolând la Muscel şi în special la Câmpulungul aşezat în drumul dintre Muntenia şi Transilvania, găsim conservate în etnografia locală reminiscenţe ale efervescenţei de forme şi culori din trecutele milenii tracice, geto-dacice, rafinamente de acorduri şi armonii cromatice care nu au altă sursă decât moştenirea de la o societate dezvoltată, de înaltă spiritualitate. Amintesc „calea pierdută” de pe ouăle încondeiate la noi în zonă, cu grafia similară celei de pe ceramica de Cucuteni. Aşa îmi explic elemente descoperite în diferite biserici din sutele răspândite în cele 121 de sate ale fostului judeţ, care presupun un original proces de prelucrare locală pe fundalul tradiţiilor autohtone. Să nu uităm că, mai spre noi în timp, cetatea zisă a lui Negru Vodă din Stoeneşti–Bădeni continuă un important centru de cultură geto–dacică.

Din această epocă a democraţiei militare, a formaţiilor tribale, prestatale, s-au găsit ceramică manuală şi lucrată cu roata, ornamentată, din a doua fază a fierului, creuzete folosite în metalurgie şi monede dacice, dovada unor schimburi comerciale.

În aceste locuri, la aproape o mie de ani de la plecarea romanilor, viaţa se reaşază spre o firească curgere, cnezate şi voievodate încep cristalizarea unui stat român, calea spre ceea ce suntem astăzi. Iar odată cu victoria de la Posada din 1330 asupra trufaşului Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, Basarab I (1317-1352) asigură independenţa Ţării Româneşti, care avea să devină în scurtă vreme un stat puternic, cu însemnătate politică şi militară în arealul carpato-balcanic. Această independenţă a dat o nouă perspectivă creaţiei artistice, care trebuia să satisfacă nevoile feudalităţii laice, dar şi pe cele ale bisericii.

(Va urma)

Remember Ion Sălişteanu (1929-2011)

Mariana ŞENILĂ-VASILIU

Sub egida Muzeului Judeţean Argeş, vineri, 16 septembrie a.c., a avut loc la Galeria de Artă din Piteşti un eveniment deosebit: vernisajul expoziţiei-donaţie Ion Sălişteanu. La nici patru luni de la dispariţia artistului, în luna mai a acestui an, într-un gest de mare generozitate făcut de familia pictorului, în frunte cu soţia artistului, dna Melania Sălişteanu, precum şi cele două fiice, Oana şi Raluca, au fost donate Galeriei de Artă piteştene 54 de lucrări însoţite de un bogat material fotografic, precum şi o serie de obiecte care au aparţinut lui Ion Sălişteanu, în primul rând şevaletul pe care artistul şi-a pictat pânzele de-a lungul vieţii, şi vechiul său aparat de radio, o adevărată piesă de muzeu, datând probabil de la finele anilor 1940. Emoţionantă este prezenţa în expoziţie a unui platou decorativ dăruit pictorului în semn de preţuire de fostul său profesor de desen de la Colegiul „Brătianu”, inimosul Guţă Popescu, căruia îi rămân datoare mai multe generaţii de arhitecţi şi pictori argeşeni. Sunt lucruri simple, cu încărcături totuşi semnificative, legate de evoluţia pictorului Ion Sălişteanu, el însuşi un fiu al locului de care nu s-a dezis niciodată, onorându-şi calitatea de piteştean prin sprijinul pe care l-a acordat mişcării artistice locale în diferite ocazii, întotdeauna cu largheţe şi dăruire, aşa cum îi era felul.

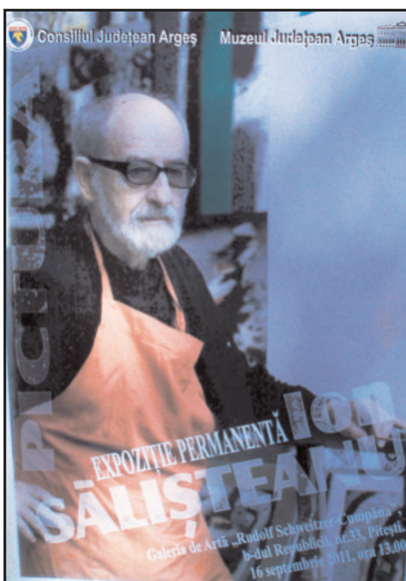
Ion Sălişteanu a fost o personalitate artistică, atipică atât prin modul său de exprimare succint şi foarte expresiv, cât şi prin înaltul simţ de solidaritate faţă de breasla din care făcea parte, lucru pe care l-a dovedit cu prisosinţă în perioada când a fost vicepreşedinte al Uniunii Artiştilor Plastici din România, dar şi în perioada când a îndeplinit doar funcţia onorifică de Preşedinte de onoare al UAP. Nici alegerea sa în calitate de membru corespondent al Academiei Române nu i-a produs vertij, rămânând acelaşi artist modest şi bun coleg cu ceilalţi pictori, sculptori, graficieni, cu toţi cobreslaşii, fie ei vârstnici sau tineri, necunoscuţi sau personalităţi recunoscute, ceea ce, într-o lume plină de vanităţi şi orgolii, aşa cum e lumea artei, este, să recunoaştem, o adevărată performanţă. Pentru el, *„Arta însăşi este forma ilustrată a unei superbe relaţii democratice, străină atât egalitarismului, neconform cu realitatea, anihilant şi nivelator sub semnul mediocrităţii, cât şi elitismului, arogant, fără acoperire şi mânat de ambiţii deşarte.”* Fraza arată modul de a judeca al lui Ion Sălişteanu, cât şi scara valorică-artistică: nici toleranţă faţă de mediocritate, dar nici cădere în extaz în faţa artei cu parapon şi ifose, ci grija pentru adevăratul talent. Spiritul de gaşcă şi coterie îi era străin, ceea ce trebuie să-l fi făcut incomod pentru cei cu spirit gregar şi exclusivist. Ion Sălişteanu era atent cu fiecare artist, curios să-i cunoască creaţia, generos când descoperea calitatea, având totdeauna un cuvânt de încurajare pentru orice artist tânăr. Cuvântul-cheie al omului Ion Sălişteanu, ca şi al artistului cu acelaşi nume, era *iubire*. Considera arta ca pe o *„răscumpărare şi forma cea mai înaltă de expresie a iubirii şi nonviolenţei, ce nu acceptă altă victimă, alt sacrificiu în afara celui de sine.”* Trata publicul cu deferenţă, în numele aceluiaşi principiu, şi nu separa omul cultivat de cel necultivat. *„M-am adresat cu aceeaşi grijă pentru adevăr şi celui dintâi şi celui de-al doilea, convins ca în artă nu intelectualismul are prima voce, ci capacitatea de a iubi.”* În egoismul şi egotismul ce devorează lumea artei şi societatea, Ion Sălişteanu a fost o fericită excepţie care a dat cel mai înalt înţeles numelui de om. Înainte de a fi un mare pictor, a fost un mare om. Perfecta simbioză talent-omenie, etic-estetic este un har divin din care nu se împărtăşesc prea mulţi.

Ion Sălişteanu a fost până la capăt un pictor tânăr, tot atât de vioi în pictură pe cât îi era şi felul de a fi. În arta lui, prospeţimea gândului este exprimată prin prospeţimea picturii. În timp ce mulţi artişti stagnează sau involuează cu vârsta, el era tot mai liber şi mai spontan. Mijloace de expresie voit simplificate, decurse dintr-o nevoie de joc şi din prea plinul bucuriei care îi inunda sufletul îi caracterizează pictura. Universul său creator se alimenta din realitate, însă fără a o copia. Metoda realismului socialist impusă de ideologia comunistă i-a fost străină. Faţă de imixtiunea politicului în artă avea o adevărată repulsie şi nu picta decât ce-i dicta sensibilitatea şi afectul. Ion Sălişteanu a fost printre puţinii pictori care au refuzat alinierea la sloganurile jdanoviste ale epocii proletcultiste a anilor ’50, ca şi la „omagialele” anilor ’70-’80. În perioada dublului limbaj – una erau lucrările zise „de atelier” şi alta erau „comenzile”, un fel de lozinci pictate, pictorul n-a avut decât un singur limbaj, cel artistic, propriu.

Remember Ion Sălișteanu (continuare din pag. 23)

Dincolo de aspectul de spontaneitate și prospețime care îi caracterizează pictura se ascunde un constructor al gândului și imaginii plastice îndelung elaborate care îl poartă spre esența imaginii. Ideea că ar fi fost „un dibuitor" în ale picturii dovedește din partea artistului fie o modestie dincolo de limite, fie o cochetărie. Personal, înclin să cred că a fost și una și alta, iar „ezitările" de care pomenea nu erau în realitate decât treptele devenirii artistice pe care le-a urcat calm și cumpănit, fără acele salturi violente care au caracterizat creația altor pictori contemporani lui, care au făcut brusc trecerea de la realismul cel mai rigid la abstracționism. Pentru orice pictor adevărat, abstracția este ascunsă în detalii; din acest punct de vedere, abstracționismul nu e un salt decât sub aspectul aparențelor. Un detaliu al unei picturi de Rembrandt este tot atât de abstract precum orice pânză abstractă a unui pictor modern sau contemporan. Ion Sălișteanu era conștient de acest aspect și nu s-a încrâncenat niciodată să fie demonstrativ modern, lui realitatea îi oferea nenumărate posibilități de a interpreta într-o manieră „tașistă", să spunem. Modul expeditiv (nu expediat, Doamne ferește!) de a-și purta pensula pe suprafața pânzei îl apropie de pictura gestuală, cu rezerva că nu o face niciodată imitativ, ci pe un reper al realității. Inversarea poziției unor tablouri de Sălișteanu, în care subiectul își pierde relevanța, l-ar pune pe privitor în fața unor pânze ultra abstracte. Cum remarca Ion Frunzetti, „*Sălișteanu însuși, însă, întrebat despre pictura sa, ocolește voit întrebarea și se refuză dihotomiei concret-abstract, afirmând că aceasta ar fi o problemă demult depășită și că, e știut astăzi, orice redare a concretului implică o doză de abstractizare, după cum orice expresie abstractă pornește și-și ia vânt de pe trambulina concretului.*" Da, este adevărat, așa stau lucrurile cu pictura maestrului Sălișteanu, realul ca să capete forță expresivă trece prin faza abstractizării. La mijloc de real și abstract, de concret și fantezie, Ion Sălișteanu a găsit echilibrul și mijloacele de expresie potrivite pentru a nu se îndepărta nici de viața concretă și nici de cea spiritual-artistică.

Datorită harului de a pătrunde taina lucrurilor, până și caligrafiile sale abstracte sunt vii, până și un punct sau o linie au dinamism și pulsează de viață.

Paleta preocupărilor artistice ale pictorului este largă și necuprinsă precum lumea în care a trăit și nimic nu-i este străin, de la flori, peisaje, figuri umane sau compoziții judicios alcătuite. Pentru fiecare gen a găsit modul optim de exprimare, deși toate au numitor comun marca picturală SAL ION, cum își semna artistul pânzele. Un ceva nedefinit unește toate acestea și cu toate schimbările de modalitate de expresie la care a recurs, lucrările de tinerețe ori de maturitate au aceeași inconfundabilă amprentă artistică

ce-l deosebește de alți pictori, făcându-l în același timp recognoscibil fără ezitare.

A atacat cu curaj suprafețele mari, dar s-a putut închide fără efort și în pătratul unui tablou de mici dimensiuni, fără ca diferența să-i afecteze în vreun fel calitatea picturală, și asta pentru că totdeauna gândea în cadrul suprafeței date, că îi respecta cerințele. Cei care pictează știu cu câtă dificultate se mișcă pictorul unei singure dimensiuni pe o alta: nu se poate gândi în mic ceea ce urmează să fie realizat pe o suprafață de mari dimensiuni, ori invers. Pentru a aprecia corect ceea ce urmează să realizezi, fie în mic, fie în mare, e nevoie de un desăvârșit simț al echilibrului și spirit geometric, adică o gândire clară. Aspectul liber al picturii lui Ion Sălișteanu ocultează ochiului privitorului laboratorul creației și efortul creator, lăsând aparența unei picturi născute dintr-un simplu gest al mâinii. Doar cei care cunosc cu câtă greutate se atinge simplitatea pot să-i prețuiască în profunzime calitățile artei.

Pictura lui Ion Sălișteanu este aceea a armoniilor sobre, în care culoarea în stare pură are efectul unei descărcări luminoase fulgerătoare care înviorează tabloul. O pată de galben strălucitor, câteva pete mici de verde crud, un albastru cobalt intens, un roșu saturat, toate acestea înconjurate de suprafața mare de griuri, scot tabloul din îngânarea monocordă și-l înviorează. Petele de negru din unele tablouri întăresc contrastul și pun în valoare strălucirea maximă a culorii în stare pură. Niciun fel de interdicții teoretice nu i-au stat în cale, le-a dat de o parte, le-a încălcat și ignorat, singurul său scop a fost să se exprime pe sine. Teoriile jdanoviste despre realismul socialist în artă i-au fost la fel de nesuferite ca și mult vânturatele teorii privind culoarea ale cunoscutului pedagog german Johanes Itten, foarte la modă de pe la mijlocul anilor '60 (deși publicate în Germania și apoi în Franța cu câteva decenii mai devreme, ele au pătruns în mediul artistic românesc foarte târziu, sub forma unor „samizdate" care circulau subteran). În fond, Itten nu a absolutizat teoriile sale despre culoare și nu a decretat că trebuie să se picteze într-un singur fel, el a arătat doar posibilele aventuri ale culorii. Vina absolutizării teoriilor sale aparține acelor artiști incapabili să gândească cu propriul creier culoarea, să-și transpună pe pânză propriile relații cromatice. Privind efortul unor pictori intelectualiști, cazna lor de a picta, mucalit, Ion Sălișteanu le-a spus: „*Pictura e simplă, voi o complicați.*"

Desenele pictorului expuse la Galeria de Artă a Muzeului din Pitești dovedesc că, asemeni altor artiști adevărați, Ion Sălișteanu a parcurs în creația lui faza învățării, a desenului riguros, și abia odată înarmat cu cunoștințele necesare a pornit pe calea libertății individuale. Neîncrederea și aerul suspicios pe care publicul îl arată astăzi față de creațiile artei moderne și mai cu seamă contemporane izvorăște din experiențele ratate ale unor artiști „liberi" înainte de a fi învățat ce înseamnă ordinea, „spontani" înainte de a fi exersat rigoarea, „originali" înainte de a avea cunoștințele elementare ale limbajului artistic. Expunerea celor cinci desene-studii alături de cele mai nonconformiste creații abstracte ale lui Ion Sălișteanu primește valoare pedagogic-artistică, atât pentru potențialii viitori artiști, cât și pentru public.

Leonardo da Vinci afirma că pictura e „*una cosa mentale*". Confirmarea adevărului spuselor sale e vizibilă în ordinea ce domnește în lucrările sale, în spiritul geometric care îi marchează întreaga creație. Artiștii secolului XIX și XX – unii dintre ei – au simțit însă că pentru a ajunge la înțelegerea și inima publicului este necesar un efort suplimentar, cel al implicării sufletești a artistului în propria-i creație. Îi simți care anume sunt aceia dăruiți nu doar cu talent cu carul, ci și cu inimă, după cum pictează: petele de culoare vibrează în ritmul inimii, caligrafierea desenului lor urmărește curgerea sângelui prin vene. Picturile dăruiților de la Dumnezeu cu minte, suflet și talent – Delacroix, Monet, Van Gogh, Toulouse-Lautrec, Modigliani, Schiele, Kokoschka, Țuculescu sau Matisse – pulsează de viață. Ion Sălișteanu face parte din această binecuvântată pleiadă de artiști care au simțit că, pe lângă cunoaștere, pentru a fi un pictor adevărat mai trebuie pus și mult-mult suflet.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- ÎPS CALINIC – arhiepiscop al Argeșului și Muscelului
- Acad. Solomon MARCUS – București
- Dan D. FARCAȘ – matematician, București
- Acad. Răzvan THEODORESCU – București
- Acad. Mircea MALIȚA – București
- Acad. Petru SOLTAN – Chișinău
- Cucu URECHE – artist plastic, C. de Argeș
- Vilia BANȚA – scriitor, București
- Acad. Mihai CIMPOI – Chișinău
- George ROTARU – istoric, Râmnicu Vâlcea
- Ana-Maria GOILAV – arhitect, București
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu Severin
- Cezar BĂDESCU – profesor, Arefu, Argeș
- Nicolae CIOBANU – arhitect, SUA
- Geo CĂLUGĂRU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Aurelia CORBEANU – profesor și scriitor, Curtea de Argeș
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Gheorghe PAULIAN – grafician, Câmpulung
- Mariana ȘENILĂ-VASILIU – artist plastic, Pitești

B-dul Basarabilor 59, cod 115300
tel/fax: 004 0248 728342, mobil: 004 0744356431
email: cristianmitrofan@yahoo.com; www.culturaarges.ro
Manager, ec. Cristian Mitrofan
Organizează și găzduiește cercuri artistice, seminarii, colocvii, expoziții, prezentări de carte, difuzare de filme, spectacole și concerte, festivaluri naționale și internaționale.
Patronează Corul ORFEU, Ansamblul Folcloric ARGEȘUL, Grupul Vocal Folcloric Bărbătesc RAPSOZII ARGEȘULUI, Cenaclul de Arte Plastice ARTIS.